

UMEÅ UNIVERSITET

Institutionen för idé- och samhällsstudier

**Tillsammans med våra bröder på andra sidan Bottenviken
- en studie av maskulinitet, nationalism och medborgarskap inom Vasa
Skyddskår och Västerbottens Skytteförbund 1918–1944**

Masterprogrammet i historia

Masteruppsats, 30 poäng

VT 2016

Cecilia Hortlund

Härmed ger jag mitt tillstånd att föreliggande uppsats får spridas och att forskare och studerande får citera ur densamma. Uppgifter om uppsatsen får läggas ut på internet.

Abstract

Title: Together with our brothers on the other side of the Gulf of Bothnia – a study of masculinity, nationalism, and citizenship in the Civil Guard in Vaasa and Västerbotten's Shooting Association 1918–1944.

This paper deals with the subject of expressions of masculinity in relation to nationalism and citizenship, focusing on how these expressions played a role in the shaping of the masculine ideal in the Civil Guard in Vaasa and Västerbotten's Shooting Association during the period of 1918 to 1944. The focus of the study lies on how masculinity, nationalism, and citizenship were connected in the two movements and how they contributed to an idea of an ideal masculinity and a male role as defender and protector of the nation. To accomplish this George L. Mosses' theory of the evolution of a modern masculine stereotype has been applied, in connection with theoretical concepts of nationalism and citizenship. The material has been subjected to a qualitative analysis with a hermeneutic approach, to be able to interpret and understand it in relation to the above mentioned theoretical concepts. A comparative method has also been applied to the material, to enable placing these two local groups in a larger context by comparing them to one another. This paper argues that these two groups were based on an ideal of the masculine protector and citizen of the nation. A strong sense of duty to the nation followed closely the idea of a male citizen, whose task of maintaining skills of shooting and bodily fitness played a role in creating the ideal man of the nation. The three concepts of masculinity, nationalism, and citizenship played a crucial role in this process and therefore they were interrelated. This study shows that shooting was viewed as preparation for war in a politically unstable environment during the examined time period. In both movements, the fear of conflict and/or war was present in varying degrees and the general political situation in Europe gave rise to a strong sense of vigilance. Class conflict was present in both countries and affected the two groups as well, though the situation in Finland was more on edge and culminated in the Finnish Civil War of 1918. Shooting was a way of creating strong, able, and well-adjusted citizens. It was also important that young boys and men were introduced to shooting in particular and sports in general. The Swedes and the Finns in their respective groups arranged shooting competitions together and established a close contact with one another in some form of mutual exchange. Efforts were made in shaping the male body both on the inside and outside, especially in the Finnish group where bodily strength and appearance was of great importance.

Keywords: 20th century, masculinity, nationalism, citizenship, Sweden, Finland, Civil Guard, shooting

Innehållsförteckning

För kärleken till hem och härd	2
Ett fosterländskt och manligt sinnelag	2
Teoretiska utgångspunkter	4
Tidigare forskning	12
Syfte och frågeställningar	15
Källmaterial och metod	16
Finland: den nyfödda nationen	20
Det fascistiska Finland?	21
Skyddskårsrörelsen och Vasa Skyddskår	25
Sverige: från kungamakt till parlamentarism	26
Den frivilliga skytterörelsen och Västerbottens Skytteförbund	30
Bröder, vår tid är nu!	34
Vi må fostra de unga i fosterlandets tjänst	34
Mellan två världskrig	39
Våra bröder på andra sidan viken	47
I fosterlandets namn, för fäderneslandets försvar	51
En riktig karl skjuter sina fiender	56
Den starke, aktive och vackre mannen	60
Hjältegravar och kaffe med dopp	64
Avslutande diskussion	70
Sammanfattning	75
Käll- och litteraturförteckning	77

För kärleken till hem och härd

Ett fosterländskt och manligt sinnelag

Den 4–7 juli innevarande år går '1918 års riksskyttetävling' av stapeln i Umeå. De medel, som för detta ändamål finnas disponibla, äro i dessa tider med sitt orimligt låga penningvärde mer än eljest otillräckliga, varför vi så mycket innerligare nödgas vädja till dem, som äro intresserade av de mål, man genom dessa tävlingar vill nå, att visa sitt intresse för och praktiskt stödja saken genom att här teckna bidrag. Att denna fredliga idrott, som har sin rot och kärna i kärleken till hem och härd, är värd den största uppmuntran, anse vi överflödigt understryka, utan rikta vi endast en uppmaning till alla att här nedan giva uttryck åt sitt fosterländska sinnelag.¹

Denna vädjan om bidrag till riksskyttetävlingen 1918 kom från ett antal ordförande för de olika skytteförbunden i Norrland, samt från representanter för Skytteförbundens överstyrelse i Stockholm. Skyttet framställdes som ett uttryck för fosterlandskärlek och ett sätt att visa denna kärlek var genom att aktivt delta i och bidra till dessa aktiviteter. Det var främst män som deltog i skytteaktiviteterna, och som därmed förberedde sig för att eventuellt behöva försvara nationen i väpnade konflikter. Att bidra till skytteverksamheten var däremot inte alltid något som bara gällde för männen. Ovan framgår att det fanns möjlighet för alla de som älskade fosterlandet att göra sin del och dra sitt strå till stacken. I citatet benämns skyttet som en fredlig idrott med sin grund i kärleken till hemmet och då i förlängningen det fosterland som detta hem var en del av. Även om det inte uttryckligen handlar om beskydd och försvar, återfinns det ändå implicit en tanke om att skytteaktiviteterna var till för nationens skull. Om du älskade fosterlandet skulle du ställa upp när det kallade på dig.

Fosterlandskärleken och tanken om att uppmuntra en skjutskicklig befolkning växte fram under en tidsperiod som enligt George L. Mosse präglades av den *moderna maskulina stereotypens* etablering. Detta skedde i en västerländsk och europeisk värld under 1800- och 1900-talet med omfattande och förödande krig och de begynnande nationsstaternas framväxt, samtidigt som allt starkare tankar om medborgarskap tog fart. Det var en tid av omfattande förändringar och starka politiska strömningar som bidrog till att skapa det moderna samhället. Det moderna samhället behövde stabilitet och fokus låg framför allt på en stereotyp maskulinitet där nationen, medborgarskapet och den

¹ Teckningslista för bidrag till riksskyttetävlingen i Umeå 1918, Tävlingar 1913–1918, Västerbottens Skytteförbunds arkiv (VsFA), Västerbottens Skytteförbund (VsF), Folkrörelsearkivet i Västerbotten (FRAiV), mapp F. VI. 1.

manliga kroppen fungerade som en helhet och ett rättesnöre för civilisationen. Som följeslagare och stark bas hade den även den moderna nationalismen. Nationen och mannen under denna tid blev allt mer starkt sammankopplade. Det maskulina var något kraftfullt, hälsosamt, moraliskt, rättrådigt, krigiskt och eftersträvansvärt i en världsdal präglad av krig och tankar om att bygga starka nationer. Under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal genomsyrade den moderna maskulina stereotypen många av de västerländska nationerna i Europa. När första världskriget hade kommit och gått, lämnades många av de europeiska nationerna med en maskulinitet som bara växte sig starkare i resterna av det sargade krigslandskapet. Den moderna manliga stereotypen överlevde de industriella och kvinnoemancipatoriska strömningarna vid sekelskiftet 1800–1900, stärktes under första världskriget och behöll fortsatt sin dominans.²

I denna kontext av krig, framväxande nationer och ett manligt medborgarskap befann sig Sverige och Finland och även i dessa länder återfinns uttryck för sådana strömningar i form av en stereotyp maskulinitet som allt tydligare sattes i samband med nationalistiska tendenser. Två lokala grupper inom vilka dessa tendenser kom till uttryck var Västerbottens Skytteförbund och Vasa skyddskår. Dessa två gruppers likheter och olikheter har varit en anledning till att välja att undersöka deras aktiviteter och sätt att uttrycka sig. Grupperna ägnade sig åt skytte och andra fysiska aktiviteter. De var fokuserade på att arbeta för nationens bästa och de samlade män av alla åldrar i sina led. Hur de gjorde detta skiljde sig däremot åt i vissa avseenden och deras verksamheter var olika med tanke på den samhälleliga och allmänpolitiska kontext de verkade i. Båda dessa grupper uppvisar påverkan av den maskulina stereotyp som under det långa 1800-talet etablerade sig allt mer, även om det kunde ta sig uttryck på lite olika sätt. Denna studie ämnar därför undersöka de uttryck som dessa ovan nämnda strömningar tog sig inom de två grupperna. Syftet med denna uppsats är alltså att undersöka konstruktioner av maskulinitet i relation till nationalism och medborgarskap, och hur dessa tog sig uttryck inom de två lokala grupperna Vasa Skyddskår och Västerbottens Skytteförbund samt i kontakten dem emellan under perioden 1918–1944.

² George L. Mosse, *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*, New York: Oxford University Press, 1996, s. 4-6, 77, 102-105, 153-154.

Teoretiska utgångspunkter

I denna studie finns det i huvudsak tre utgångspunkter och dessa utgörs av teorin om den moderna maskulina stereotypen, samt de två begreppen nationalism och medborgarskap. Den första utgångspunkten som även kommer att utgöra den grundläggande teoretiska ansatsen är George L. Mosses teori om skapandet av den moderna maskulina stereotypen, som en del i utvecklingen av det moderna och militariserade samhället. Mosse utgår från teorin att den moderna maskulina stereotypen utvecklats i samband med moderna idéer om manlighet och medborgarskap med nationalismen som en viktig byggsten i konstruktionen. Han menar att nationen och den maskulina stereotypen under modern tid gått hand i hand, då det handlat om att de egenskaper som har tillskrivits manligheten så som respektabilitet, moral och styrka även har ansetts vara önskvärda egenskaper för samhället och nationen. Det maskulina och den manliga kroppen kom på så vis att på många sätt symbolisera nationen då även den innehade dessa egenskaper. Den manliga kroppen ansågs vara en enhet där dess insida och utsida tillsammans utgjorde en harmonisk helhet, med ett vackert och starkt yttre och en ädel och moralisk insida. Detta ideal kunde då kopplas till de egenskaper som var önskvärda för nationen, och därmed blev mannen och nationen så starkt sammankopplade. Att denna maskulina stereotyp blev så framgångsrik och kraftfull berodde till stor del på den manliga kroppens roll som en personifiering av dessa ideal om äkta manlighet. Det handlade då nämligen inte bara om abstrakta tankar och värderingar, utan om en fysisk manifestation av dessa tankar som därmed gick att ta på. Detta fysiska blev en konkret symbol för och en påminnelse om ett ideal av skönhet, om moral och om något ouppnåeligt. Mosse är också av den åsikten att det inte går att skriva det moderna samhällets utveckling och historia utan den moderna maskulina stereotypen, då de är så tätt sammankopplade i sin utveckling och sina framsteg.³

Meningen är att använda Mosses teori som en teoretisk ansats och grund för att möjliggöra en analys av de tre olika utgångspunkterna maskulinitet, nationalism och medborgarskap. Samt att därmed kunna sätta dessa i förbindelse med varandra. Mosse är här behjälplig i det avseendet att han kopplar ihop dessa begrepp och menar att de följt varandra i utvecklingen av den moderna maskulina stereotypen. Denna stereotyp utgör därför ett fruktbart teoretiskt och analytiskt verktyg som ger en grund till en analys av det källmaterial som använts i denna studie, samt även för att kunna hitta ett sätt att knyta ihop dessa tre olika teoretiska aspekter. Med detta följer då en tanke och ett antagande om att dessa aspekter faktiskt är möjliga att sätta i förbindelse till varandra och att de då

³ Mosse (1996), s. 4–9.

också är möjliga att sammankoppla i just detta fall. Med hjälp av denna teoretiska ansats är meningen att fokusera på konstruerandet av en maskulinitet som skapas i relation till nationen och medborgarskapet, och som då i sig själv skapar vissa förutsättningar för olika uttryck av denna maskulinitet. Genom att använda sig av teorin om den moderna maskulina stereotypen, blir det alltså möjligt att analysera och reflektera över de uttryck som denna stereotyp tar sig inom ett visst källmaterial. Meningen är därför att när begreppet maskulinitet hanteras vidare i just denna studie är det med Mosses teori om den moderna maskulina stereotypen som grund. Maskulinitet innebär därmed i denna undersökning de egenskaper som Mosse menar har tillskrivits den moderna maskulina stereotypen, det vill säga att det maskulina är det som ingår i den stereotyp som beskrivits ovan. Då det är en stereotyp och möjligtvis till viss del en idealtyp som hanteras och appliceras på materialet, blir det nödvändigt att konstatera att en sådan riskerar att bli något statisk och kantig i sitt utförande. Det handlar dock om att använda den moderna maskulina stereotypen som en utgångspunkt för analytiska resonemang och därmed som en grund innehållande vissa egenskaper att utgå ifrån.

En annan teoretisk utgångspunkt som blir av betydelse för denna studie hanterar begreppet medborgarskap. Mohammad Fazlhashemi och Stephen Fruitman definierar det som ett begrepp som "[...] innefattar statens ansvar gentemot de människor som lever inom dess gränser och dessa människors skyldigheter gentemot staten. Medborgarskapet omfattar en samling rättigheter och skyldigheter som definierar sociopolitisk tillhörighet."⁴ Medborgarskap innebär därmed enligt Fazlhashemi och Fruitman gemensamma skyldigheter och rättigheter mellan en stat och de personer som lever och verkar inom den. Enligt Michel Wlodarczyk började debatten om det som sedan skulle bli det moderna medborgarskapsbegreppet i början av 1790-talet. Han menar att det har talats om två medborgarskapsbegrepp: ett som sträcker sig från antiken fram till den franska revolutionen, och ett som fick sin början från och med den franska revolutionen. Båda ska enligt Wlodarczyk grunda sig i olika idéhistoriska tanketraditioner, som i samband med den franska revolutionen förenades i det nya ideala medborgarskap som uppstod då. Ett antal idéströmningar har tillsammans utgjort vad Wlodarczyk kallar för den smältdegel som slutligen gav liv åt ett modernt medborgarskapsbegrepp.⁵

Det första och äldre medborgarskapsbegreppet var av en mindre skala och mer slutet, med starka hierarkiska element och förekomst av diskriminering. Samtidigt innehöll det också en hel del moraliska aspekter som samsades med andliga och idealistiska tankar, tankar om kollektivets betydelse

⁴ Mohammad Fazlhashemi och Stephen Fruitman, "Förord", i Mohammad Fazlhashemi och Stephen Fruitman (red.), *Medborgarskap: Reflektioner kring ett problematiskt europeiskt begrepp*, Stockholm: SNS, 1997, s. 7.

⁵ Michel Wlodarczyk, "Det västerländska medborgarskapets idéhistoria", i Mohammad Fazlhashemi och Stephen Fruitman (red.), *Medborgarskap: Reflektioner kring ett problematiskt europeiskt begrepp*, Stockholm: SNS, 1997, s. 11–14.

samt vikten av heroism. Det andra och mer moderna medborgarskapsbegreppet å sin sida är istället mer universellt, och där handlar det om att födas i eller vistas permanent i en stat av stora territoriella mått. De skyldigheter och rättigheter som medborgaren har är påbjudna i lagstiftningen via författningar, och används för att säkerställa rättvisa och lika villkor socialt, civilt och politiskt. Włodarczyk menar att det moderna medborgarskapsbegreppets grund återfinns i en sorts tankeram där det som utmärker en nation är att det finns ett gemensamt öde i form av delad kultur, etnicitet och historia.⁶

Enligt Włodarczyk är det moderna medborgarskapsbegreppet starkt knutet till den moderna nationen och dess utveckling, då det handlar om ett begrepp som utvecklats tillsammans med den allt starkare betoningen på nation och stat. Då begreppets utveckling tog fart på 1790-talet i samband med den franska revolutionen, och anses utgöra en stor del av det medborgarskapsbegrepp vi har idag, kan det även appliceras på den tidsperiod som denna studie ämnar undersöka. Włodarczyk menar att tillsammans med det medborgarideal som uppstod i och med den franska revolutionen, har även den tyska filosofins nationsbegrepp spelat en stor roll för den rättsliga grunden till medborgarskap under hela 1900-talet. Inom den tyska filosofin är det Immanuel Kant som Włodarczyk refererar till, och han fokuserar då på Kants tankar om allmän folkrätt och nationen som en bas för legitim statsbildning. Att folkrätten har sin utgångspunkt och sitt stöd i nationen. Włodarczyk anser att det faktum att detta nationsbegrepp levtt vidare har skapat problem i modern tid för de som inte anses kunna uppfylla de specifika kriterierna rörande nationalitet. Denna förbindelse mellan medborgarskap och nation tillåter nämligen inte avvikelser från dessa kriterier. Därmed tillåts inte heller de som inte uppfyller kriterierna vara en del av gemenskapen, utan istället blir begreppet diskriminerande och exkluderande.⁷ Medborgarskap kan alltså vara inkluderande och innehålla ett stort antal skyldigheter och rättigheter, samtidigt som det kan verka exkluderande och diskriminerande emot dem som inte anses uppfylla vissa kriterier.

Den definition som ges av Fazlhashemi och Fruitman rörande medborgarskap som en samling av rättigheter och skyldigheter som personer har till staten, samt en stats ansvar i relation till de som lever inom dess gränser är även den betydelse som begreppet medborgarskap utgår ifrån i denna studie. Just fokus på rättigheter och skyldigheter är något som kan anses vara viktigt för denna undersökning, och det utgör en stor del av hur begreppet kommer att användas i studien nedan. Vilka rättigheter och skyldigheter som medborgarna har gentemot staten och vad staten förväntar sig av de som lever och verkar inom dess gränser. Med tillägg av Włodarczyks beskrivning av det

⁶ Włodarczyk (1997), s. 13–14 och 40.

⁷ Ibid., s. 40–41.

moderna medborgarskapsbegreppet och dess starka band till den moderna nationen, samt tanken om det gemensamma ödet inom nationen.

Vidare har det blivit relevant att i denna studie resonera om användningen av begreppen nationalism och patriotism, då det varit en fråga om vilket begrepp som kan anses vara mer passande i ett teoretiskt och analytiskt avseende. En tredje teoretisk utgångspunkt kommer därför att vara nationalism. Det som följer nedan är ett resonemang rörande det val som gjorts till denna studie. På ämnet patriotism refererar Anthony D. Smith till den forskning som gjorts av Walker Connor. Connor anser nämligen att det är väldigt viktigt att det dras en tydlig skiljelinje mellan koncepten patriotism och stat samt nationalism och nation. Detta baserar sig enligt Smith på Connors utgångspunkt i etniska definitioner av nationen som begrepp, det vill säga att det blir en fråga om etniskt ursprung. Smith exemplifierar detta med Connors resonemang där det enligt den sistnämnde å ena sidan i Belgien eller Spanien förekommer en patriotism i form av "[...] loyalty to the larger territorial state and its institutions [...]". Medan det å andra sidan förekommer en flamländsk eller katalansk ethno-nationalism där det finns ett "[...] psychological bond of ancestral relatedness, stemming ultimately from kinship sentiments [...]".⁸ Själv är Smith inte övertygad om att det är så enkelt att skilja dessa begrepp åt på ett sådant definitivt sätt trots att det förenklar saken analytiskt, utan snarare är det så att många gånger flyter de in i varandra och blir svåra att åtskilja.⁹ Connor menar alltså att det finns en skillnad mellan patriotism och nationalism, där patriotism handlar om en lojalitet till en stat medan det han benämner som ethno-nationalism handlar om ett djupare band av släktskap. Smiths åsikt att det inte är fullt så enkelt att göra en sådan separation känns dock som en befogad kommentar, då det kan sägas vara svårt att skilja dessa uttryck åt på ett så tydligt sätt.

En mer uttömmande definition av nationalism som ideologi ges av Anthony D. Smith med vad han benämner som en arbetsdefinition, nämligen "An ideological movement for attaining and maintaining autonomy, unity and identity for a population which some of its members deem to constitute an actual or potential 'nation'".¹⁰ Smith skriver själv att det är något av en induktiv definition med en tendens att bli lite av en idealtyp, vilket gör att alla de variationer som finns inom nationalismen inte riktigt får ta plats. Argumentet för att detta ändå är en acceptabel definition är enligt Smith att den innehåller de grundläggande komponenterna inom nationalismen. Detta i och med att formuleringen är öppen för aspekter som till exempel att det inte bara handlar om att erhålla (*attain*) utan också bibehålla (*maintain*) autonomi, enighet och identitet. Vilket betyder att både ännu icke existerande nationer såväl som redan väl etablerade sådana kan rymmas inom definitionen. Smith menar

⁸ Anthony D. Smith, *Nationalism: Theory, Ideology, History*, Cambridge: Polity, 2001, s. 15.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid., s. 9.

också att nationalismen har tre allmänna mål i form av nationell autonomi, nationell enighet och nationell identitet, och för att en nation ska kunna överleva behövs nog mycket av alla dessa delar. Nationen hamnar i centrum för den nationalistiska ideologin och målet är att främja dess välmående, och Smith ser de tre ovan nämnda målen som ett sätt att ytterligare klargöra vad som annars kan bli en något vag uppfattning om vad det egentligen är som måste göras i nationens namn.¹¹

Det har även funnits och finns en debatt beträffande huruvida nationen och nationalism är primordiala eller moderna. Umut Özkırımlı beskriver primordialism som ett paraplybegrepp där nationalitet beskrivs som något som funnits i alla tider hos människan, att det är en naturlig del av människans liv på samma sätt som syn eller luktsinne. Enligt Özkırımlı är detta den syn som ofta är förhärskande hos nationalister själva, och det är också en syn som länge var den föredragna hos forskare med social inriktning så som historiker. Det är även den syn som många gånger är den vanligaste hos civila när de tänker på nationen och nationalism. Modernism uppstod å sin sida som en reaktion på tanken om nationen och nationalism som primordiala, och innebär att det istället är fenomen som är kopplade till det moderna samhället. Det finns många förgreningar i den modernistiska synen på nationen och nationalism, men något de har gemensamt är just synen på dem som moderna fenomen. Fenomen som har uppstått under de senaste två hundra åren i egenskap av produkter av moderna processer så som industrialisering, kapitalism, urbanisering, sekularisering och uppkomsten av den moderna byråkratiska staten. Özkırımlı beskriver det som att dessa modernistiska teoretiker tillskriver sig både ett strukturellt och ett kronologiskt perspektiv, då de menar att nationen och nationalism inte var nödvändiga längre tillbaka i historien men de har blivit sociologiskt nödvändiga i det moderna samhället.¹²

Att klargöra huruvida nationalism är primordialt eller modernt är dock inte syftet med denna studie, även om det är värt att nämna dessa två väldigt starka inriktningar som fortfarande är aktuella. Detta kan ses i relation till teorin skapad av Mosse som nämnts ovan, den moderna maskulina stereotypen, där han kopplar ihop stereotypen med nationalism och att de två gått hand i hand genom utvecklingen av det moderna samhället. Mosses teori som kommer användas kan sägas vara mer inriktad åt det modernistiska hållet, då den hanterar nationalism som ett mer modernt fenomen i samklang med den manliga stereotypen. Syftet med denna studie är som sagt dock inte att klargöra om nationalismen hör till någon av dessa inriktningar, och avsikten är inte heller att tillskriva denna studie någon av dessa inriktningar. Något som Anthony D. Smith däremot menar att det finns konsen-

¹¹ Smith (2001), s. 9-10.

¹² Umut Özkırımlı, *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*, 2 uppl., Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010, s. 49 och 72.

sus om är att i alla fall termen nationalism är en modern sådan. Detta eftersom den enligt honom användes i en social och politisk aspekt för första gången på 1700-talet. Efter detta skedde en utveckling i betydelse, där nationalism i en del sammanhang under 1800-talet fick en teologisk mening. Det handlade då i vissa nationer om att vara utvald av Gud. Nationalismens betydelse blev senare ett sätt att beskriva nationell egoism men oftast inte med termen nationalism, utan istället föredrogs enligt Smith termer som *nationality* och *nationess*. Den mening som nationalism har fått idag menar Smith har uppkommit under det senaste århundradet, och det finns därmed en rad meningar som idag associeras med termen nationalism.¹³

När en nämner nationalism blir det av vikt att också nämna Benedict Anderson och hans definition av nationalism som "[...] an imagined political community – and imagined as both inherently limited and sovereign."¹⁴ Anderson menar att det länge funnits svårigheter med att definiera och därmed analysera nationen, nationalitet och nationalism, vilket lett till en del dispyter angående hur dessa begrepp ska förklaras. Han ser nationalitet och nationalism som kulturella artefakter av en väldigt speciell sort. Att de skapades i en viss tid av historien – nämligen 1700-talet – som ett resultat av ett antal olika historiska händelser, för att sedan bli mer flexibla och applicerbara i olika kontexter. I den meningen att de så småningom kunde anpassas till olika sociala förutsättningar, samt politiska och ideologiska kontexter. Anderson anser därför att nationalism är en inbillad politisk gemenskap som i sig själv är både begränsad och enväldig. Inbillad för att de flesta medlemmarna i gemenskapen aldrig kommer att ha någon fysisk kontakt med varandra, även om de i tanken tillskriver sig tillhörighet i samma gemenskap. Den är begränsad för att gränsen går där andra nationer börjar, vilket gäller även de största gemenskaperna, då den utmärkande tanken inte handlar om att alla en dag kommer att tillhöra samma nation. Den är enväldig för att begreppet har sin grund i tiden för Upplysningen då legitimiteten hos universella religioner och monarkiska dynastier valda av Gud allt mer började ifrågasättas. Nationer drömde allt mer om att vara fria och denna frihet låg i den suveräna staten. Den är en gemenskap i och med att den föreställs som en djupt gående horisontell kamratskap, oavsett vilka orättvisor och utnyttjande företeelser som den innehåller. Detta kamratskap är så starkt och sträcker sig så långt och djupt, att folk varit och är beredda att dö för dessa begränsade föreställningar.¹⁵

Andersons syn på nationalism som en inbillad gemenskap är i många avseenden en tänkvärd syn, i och med att fokus framför allt verkar ligga på den tankevärld som tillhör nationalismen. Dessutom

¹³ Smith (2001), s. 5.

¹⁴ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*, rev. uppl., London: Verso, 2006, s. 6.

¹⁵ *Ibid.*, s. 4-7.

lägger Anderson mycket vikt vid den betydelse och den kraft som föreställningar kan ha för en upplevd gemenskap, vilket bidrar med ytterligare en dimension till det uttryck som nationalism kan ta sig. Det kan också sägas bidra med en djupare förståelse för den tankevärld som kan ligga till grund för detta uttryck. Ruth Roach Pierson menar dock att Andersons definition är något abstrakt och har skapat viss debatt samt en känsla av bristfällighet, trots att den samtidigt anses vara något av en klassiker. Enligt Pierson har Andersons definition uppnått en nästan religiös status vilket hon även i många avseenden anser är välförtjänt. Åtminstone i relation till hans definition om nationen som en inbillad politisk gemenskap. Däremot anser Pierson att Anderson många gånger blir väldigt abstrakt och kraftlös, vilket leder henne till att ställa upp tre tydliga brister och en eventuell fjärde brist i hans teori och definition.¹⁶

För det första menar Pierson att Anderson separerar nationalitet från kön, och därmed inte tar med i beräkningen att en persons nationalitet ofta är tätt sammanvävd med hans kön. Vilket enligt Pierson utelämnar en väldigt viktig analytisk aspekt i konstruktionen av en nationell identitet. För det andra blir Andersons teori mycket instrumentell och övergripande, vilket innebär att han i alldeles för liten utsträckning tar sig djupare in i strukturer av subjektivitet och identitetsskapande. Pierson pekar på att folks band till nationen ofta är emotionella och inte rationella, och de band som vi skapar i relation till nationen har sin grund i en mobilisering av symbolik och mening som spelar på våra känslor. Nationens föreställningsvärld och bildspråk är starkt kopplat till känslor och subjektiva uppfattningar. För det tredje anser Anderson att nationalism och rasism har sin grund i separata förutsättningar, har olika mål och därmed olika utvecklingsbanor som inte berör varandra. Detta håller inte Pierson med om, utan hon anser snarare med referens till George L. Mosse att rasism har förmågan att anpassa sig till olika förutsättningar och även införliva nationalismen i sitt eget led. Pierson menar att nationalismens och rasismens framväxt under det långa 1800-talet hörde ihop, via imperialismen och tanken om nationen som inte bara könad utan även med en rastillhörighet. Som en möjlig fjärde och sista brist lyfter Pierson hur Anderson tar upp folks förmåga att döda och dödas i nationens namn, men ändå med en bristande reflektion över det våld som ofta förekommer i det nationella projektet. Pierson benämner Andersons syn på nationen och dess byggande som stundvis lite väl optimistisk. I den meningen att han inte riktigt tar med i beräkningen de slitningar som förekommer i nationsbyggandet, att det i detta byggande finns dikotomier och motsatser närvarande som skapar inkluderande men också exkluderande förutsättningar. Det skapas en instabilitet i den

¹⁶ Ruth Roach Pierson, "Nations: Gendered, Racialized, Crossed with Empire", i Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, 2000, s. 41.

nationella identiteten när det finns möjliga hot i form av 'De Andra' vilket i sin tur kan leda till våldsamma men också dödliga konflikter.¹⁷

I relation till det resonemang som förts ovan men också med grund i en för studien relevant övervägning av begreppsliga ramverk, kommer det vara begreppet nationalism som blir av fortsatt betydelse. Detta i relation till bland annat ovan nämnda resonemang om patriotism och nationalism framfört av Smith, då dessa två begrepp i många aspekter kan anses vara något svåra att tydligt åtskilja. Just Smiths mening att patriotism och nationalism är tätt sammankopplade kan anses vara relevant, och det finns också vissa svårigheter med att dra tydliga skiljelinjer i just detta fall. Som med många andra begrepp vilka kan anses vara nära besläktade, blir det till slut en fråga om att välja vilken inriktning som studien ska ta. Här har valet gjorts att det mest relevanta för denna studie är just nationalism, i det avseendet att nationen erhåller en stark position och blir något av en central punkt inom båda de studerade grupperna. Denna studies ämnesområde och de grupper som undersökts skapar något av en speciell situation, då det handlar om en nationalism som överskrider nationsgränser. I visst avseende kan tanken om en sorts ethno-nationalism återfinnas i uttryck av blodsband och delat brödraskap mellan de svenska och finlandssvenska grupperna. Samtidigt som det på den finlandssvenska sidan återfinns en tydlig nationalistisk tanke inriktad på det urfinska och drömmen om ett Stor-Finland i vit regi.

I denna studie blir nationalism ett begrepp som har sin utgångspunkt i Smiths definition som beskrivits ovan, där nationalism handlar om en ideologisk rörelse med syftet att erhålla och bibehålla autonomi, enighet och identitet. Med tillägg att Andersons syn på nationalism också delvis tagits i beaktning i form av en inbillad politisk gemenskap, där det finns en känsla av samhörighet trots att du aldrig träffat en annan person eller andra personer som anses höra till samma gemenskap. Anledningen till att Andersons teori till en viss del funnits med i de analytiska tankegångarna har att göra med denna studies syn på hur ideologiska element av nationalism tar sig uttryck i en upplevd samhörighet. Detta i relation till de två grupper som har studerats och de kontextuella förutsättningar som omgav dem, speciellt i fallet med Finland och konstruerandet av en gemensam identitet och en känsla av nationell samhörighet. Övergripande kommer därmed fokus att ligga på förbindelserna mellan det maskulina, nationen och medborgarskapet och därmed kommer de ovan framförda teoretiska begreppen att hanteras tillsammans för att analysera det källmaterial som presenteras senare i studien. Anledningen till detta är en utgångspunkt i denna studie som innebär att dessa tre begrepp på olika sätt är bundna till varandra och att det är fruktbart att hantera dem tillsammans. Som Pi-

¹⁷ Ibid., s. 41–43.

erson skriver när hon kritiserar Anderson är en persons kön ofta nära sammankopplat med hens nationalitet, vilket också denna studie anser vara troligt. Vilket då gör att frågan om det maskulina och dess förbindelse till nationen och medborgarskapet handlar om att beakta hur dessa begrepp är bundna till varandra i just detta sammanhang.

Tidigare forskning

Tidigare forskning på temat maskulinitet och krig i allmänhet har idag fått en större omfattning.¹⁸ Forskning rörande maskulinitet överlag har sedan 1980- och 1990-talet ökat kraftigt som en del av genusforskartraditionen och som ett allt större eget forskningsområde. Dessutom är forskningen om maskulinitet ett område som fått ökad uppmärksamhet och spridning i just Finland. Enligt historikerna Anders Ahlbäck och Ville Kivimäki kan det relateras till den finska historien under framför allt 1900-talet, men också till det identitetsbygge som pågått i landet där just nationalistiska narrativ har använts för att bibehålla självständigheten. Dessa narrativ har då utgjort en stor del av de identiteter relaterade till nation, kön och etnicitet som finns närvarande i landet än idag. De skriver också att de anser att det finns ett behov i Europa av fler studier som ägnar sig åt transnationella perspektiv och komparation när det kommer till ämnesområdet militär, krig och maskulinitet. Det vill säga perspektiv och som sträcker sig internationellt och hanterar olika länder. Detta för att fler sådana studier skulle kunna bidra med att kartlägga eventuella skillnader och likheter mellan olika länder.¹⁹

Vidare är Anders Ahlbäck en historiker som med hjälp av ett genusperspektiv ägnat sig åt finska värnpliktiga 1917–1939 och de maskulina stereotyper som fanns inom den finska militären. Till viss del hanterar Ahlbäck även skyddskårerna för att skapa en bakgrund och kontext till utvecklingen och skapandet av värnpliktsarmén. Fokus i hans avhandling *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917–39* ligger däremot framför allt på den finska militären och uttryck av maskulinitet inom den. Detta är relevant forskning även för denna studies område då den ur ett genusperspektiv hanterar militär, maskulinitet och finska exempel samt går att koppla till skyddskårerna som till stor del lade grunden för den reguljära armé som uppstod efter inbördeskriget 1918.²⁰ Det finns också viss forskning rörande frågan

¹⁸ För studier om maskulinitet, krig och medborgarskap se till exempel Blom et. al. (2000), Dudink et. al. (2004), och Dudink et. al. (2007).

¹⁹ Anders Ahlbäck och Ville Kivimäki, "Masculinities at War: Finland 1918-1950", *Nordic Journal for Masculinity Studies*, vol. 3 nr. 2 (2008), s. 115 och 127-128.

²⁰ Anders Ahlbäck, *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917-1939*, Farnham, Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2014.

om genus och könsroller i samband med skyddskårerna och Lotta-rörelsen, så som Seija-Leena Nevala-Nurmi bidrag till samlingsverket *Gender, War, and Peace: Breaking up the Borderlines* från 2014 med artiklar som publicerats i samband med en konferens om genus i Joensuu, Finland. Nevala-Nurmi hanterar det hon benämner som den könade försvarsfamiljen i Finland 1918–1944, vilket till viss del hanterar maskulinitet som en del av genusaspekten i den finska kontexten.²¹

Ett mer omfattande, äldre och allmänt inriktat samlingsverk i tre delar om skyddskårerna utgörs av generalmajoren Niilo Hersalos – tredje delen skrevs dock av Hannes Raikkala – försök, att under 1950- och 1960-talen skriva en rättvis och sammanfattande historia om skyddskåren. Enligt Jarkko Kemppi ansåg Hersalo att detta samlingsverk var viktigt för att upprätthålla skyddskårens heder och dignitet efter kriget. Detta då han bland annat ska ha ansett att den dåvarande presidenten Urho Kekkonen inte styrde landet i rätt riktning, utan istället var hårt hållen av Moskva.²² Detta samlingsverk är alltså skrivet av en före detta medlem i skyddskåren och senare generalmajor i den finska armén, vilket gör att dess innehåll ur ett källkritiskt perspektiv kan ses som tendentiöst. Det är dock ett omfattande verk och ett bidrag till historien om skyddskåren i Finland, vilket ändå gör det värt att nämna som tidigare forskning. Någon som också tagit ett bredare och mycket omfattande grepp om skyddskårerörelsen i Finland, men då i relation till idrott och fostran är Erkki Vasara, docent i historia. I sin avhandling från 1997 menar Vasara att idrott utgjorde en stor del av skyddskårens verksamhet och då med skytte som en av aktiviteterna. Vasara hanterar skyddskårens relation till idrott som en aktivitet för att hålla medlemmarna i god form överlag, och som ett förberedande fysiskt arbete i fredstid för att hålla sig i form inför eventuella framtida krig eller konflikter.²³

Någon tidigare forskning i form av försök till kartläggning och studier av just de finska skyddskårerna i relation till maskulinitet, nationalism och medborgarskap har inte gjorts. Det finns vissa studier av olika slag gjorda på specifika skyddskårer, som till exempel Anna-Maria Nordmans bok från 1998. Den hanterar Vasa Skyddskår under 1918 men huvudsakligen med syftet att återberätta och visa det material som finns bevarat, inte att analysera i någon större utsträckning eller applicera någon teori om till exempel maskulinitet. Just Nordmans bok kan egentligen sägas vara mer åt det populärvetenskapliga hållet, då det som sagt inte finns någon uttalad analys eller teoribildning utan

²¹ Seija-Leena Nevala-Nurmi, "The Gendered Defence Family in Finland 1918-1944", i Anders Ahlbäck och Fia Sundevall (red.), *Gender, War and Peace: Breaking up the Borderlines*, Joensuu: University Press of Eastern Finland, 2014.

²² Niilo V. Hersalo och Hannes Raikkala, *Suojeluskuntain historia* [Skyddskårernas historia], Helsingfors, 1955-1964; Jarkko Kemppi, *Kenraali ja sotataidon kehittäjä N. V. Hersalo* [Generalen och krigskunskapsutvecklaren N. V. Hersalo], Jyväskylä: Docendo, 2013.

²³ Erkki Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit: Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918-1939* [Det Vita Finlands idrottande soldater: Skyddskårerörelsens idrotts- och fostransarbete under åren 1918-1939], Diss., Helsingfors Universitet, 1997.

fokus ligger på att återge livet i Vasa under inbördeskriget.²⁴ Lokala studier av skyddsskårer verkar också vara mer förekommande, det vill säga studier av en specifik skyddsskår och dess förehavanden.²⁵ Som ett exempel kan ges Miika Siironens licentiatavhandling från 2004. Siironens syfte är att ta reda på villkoren och formerna för det vita Finlands kollektivism, genom att undersöka hur detta uttryckte sig i Idensalmi och då även skyddsskåren där. Han hanterar sådana saker som ideologi, symbolik, mentalitet och ritualer i relation till grundandet av den vita identiteten i en sorts diskursanalys. Fokus ligger främst på att undersöka upprättandet av konstruktioner i de vita grupperna så som symboler, aktiviteter och maktuppställningar. Även Siironen ser vissa förbindelser mellan nationalism, fosterländskhet och offervilja i relation till män och kvinnor.²⁶ Det är diskursen och symboliken som erhåller mest uppmärksamhet, och någon specifik inriktning på manlighet i relation till dessa verkar inte sättas främst utan finns med lite endast i periferin.

Även forskningen om den frivilliga svenska skytterörelsen är av mer lokal karaktär då det finns ett antal studier, ofta tätt sammankopplade med den lokala föreningen och orten, där det handlar om att återge den lokala rörelsens historia.²⁷ Det handlar alltså om lokalhistoriska publiceringar och föreningshistorik. Ett par samlade jubileumsverk rörande hela frivilliga skytterörelsen finns också, skrivna i samband med rörelsens 100- och 150-års jubileum. Där handlar det om kronologiska återberättelser av rörelsens grundande och dess historia, oftast skrivna av medlemmar.²⁸ Utöver dessa föreningshistoriska publikationer finns även Anund Karlssons avhandling från 1972, vilken behandlar den svenska skytterörelsen som folkrörelse. Karlssons avhandling är en studie av skytterörelsens tillväxt och regression under perioden 1820–1965, och huvudsakligen en kvantitativ sådan med fokus på statistisk upp- och nedgång i rörelsens historia under perioden.²⁹ Vidare har Mats Hellstenius studerat vad han benämner som skarpskytterörelsen – en föregångare till den frivilliga skytterörelsen – under 1800-talet, dess betydelse för den liberala politiken och kampen för modernisering.

²⁴ Anna-Maria Nordman, *Vardagen i Vasa våren 1918: Ur Vasa skyddsskårs anteckningar och dokument i Österbottens traditionsarkiv*, Vasa: Svensk-österbottniska samfundet, 1998.

²⁵ Se till exempel: Kimmo Oikarinen, "Hyrnsalmen suojeluskunta vuosina 1918-1944" [Hyrnsalmis skyddsskår åren 1918-1944], *Faravid* 36 (2012); Olli-Pekka Lehtonen, *Kenen puolesta – ketä vastaan? Tammelan suojeluskunta valkoista Suomea luomassa 1918–1939* [För vem – mot vem? Tammelans skyddsskår i skapandet av det vita Finland 1918–1939], pro gradu-avhandling, 1999.

²⁶ Miika Siironen, *Valkoinen Suomi: Valkoisten kollektiivisuus ja valta-asema iisalmelaisessa paikallisyhteisössä vuosina 1918-1929* [Det Vita Finland: Vit kollektivism och maktposition i det lokala samfundet i Idensalmi åren 1918-1929], Lic.-avh., Jyväskylän Universitet, 2004, s. 8, 25, 154-155.

²⁷ Se till exempel: Jan Hultman, *Skillingmarks skyttegille: Föreningsliv och samhällsnytta i 150 år*, Skillingmark: Skillingmarks skyttegille, 2013; Bengt Irhammar, *Kristianstads skytteförbund 100 år*, Degeberga: Kristianstads skytteförbund, 2003.

²⁸ Frivilliga skytterörelsen, *100 år med frivilliga skytterörelsen*, Stockholm, 1960; Lennart Broman och Jessica Linnman, *Svenska skytterörelsen 150 år*, Sverige: Cewe-förlaget, 2010.

²⁹ Anund Karlsson, *Det frivilliga skyttets spridning i Sverige 1820–1965: studier av tillväxt- och regressionsförlopp i en folkrörelse*, Diss., Stockholms Universitet, 1972.

Hellstenius studie är ett bidrag till förståelse för skytterörelsens historia och bakgrund men hanterar alltså inte rörelsen i sig, utan istället dess föregångare.³⁰ Även Vanja Wallin hanterar milisrörelsen i Sverige under 1800-talet, med fokus på uttryck av manlighet och ära inom medelklassen och skarp-skytterörelsen.³¹

Det finns därmed en del studier gjorda på skarpskytterörelsen som hanterar den politiska kontexten och i vissa fall maskulinitet, men några studier som hanterar den frivilliga skytterörelsen i relation till maskulinitet, nationalism och medborgarskap har inte återfunnits. Det finns också en växande forskning som hanterar genus och då mer specifikt maskulinitet, och som nämndes tidigare är det ett område som blivit allt mer aktuellt och som har ökat i omfattning. Någon mer specifikt inriktad forskning på skyddskårerna, den frivilliga skytterörelsen och de aspekter som denna studie ämnar undersöka har dock inte gjorts i den utsträckningen tidigare. Vilket ytterligare motiverar att det är ett område som är värt att utforska och som kan bidra med kunskaper om den nordiska kontexten.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka konstruktioner av maskulinitet i relation till nationalism och medborgarskap, och hur dessa konstruktioner uttrycktes i de två lokala grupperna Vasa Skyddskår och Västerbottens Skytteförbund samt i kontakten dem emellan under perioden 1918–1944.

- Vilka likheter och/eller skillnader finns mellan de två grupperna i hur de framställer manlighet, nationalism och medborgarskap?
- Vilka förbindelser är möjliga att utröna mellan de två grupperna? Som till exempel gemensamma aktiviteter, ideal och värderingar?
- Hur kan en eventuell kulturell och allmänpolitisk kontext påverka de två rörelsernas uttryck för ideal rörande maskulinitet, nationalism och medborgarskap?
- Vilken roll hade kvinnor i relation till de två grupperna, deras verksamhet och uttryck för samt reproduktion av ideal rörande manlighet, nationalism och medborgarskap?

³⁰ Mats Hellstenius, *Skjutande borgerliga revolutionärer: Skarpskytterörelsen och 1800-talets liberala moderniseringsprojekt*, Malmö: Malmö högskola, 2008, s. 147–148.

³¹ Vanja Wallin, "Medelklassmän, manligheter och ära i 1800-talets skarpskytterörelse", i Mikael Ottoson och Thomas Sörensen (red.), *Borgerlighet i vapen: En antologi om 1800-talets milisrörelse*, Malmö: Malmö University Press, 2008.

Källmaterial och metod

Till denna studie har källmaterial från både Västerbottens Skytteförbund (VsF) och Vasa Skyddskår (VSK) hanterats, för att möjliggöra en komparation mellan de två grupperna. Begränsningar och avgränsningar av källmaterial har utförts på så vis att meningen först var att försöka hitta material från tiden för finska inbördeskriget 1918, som skulle kunna visa på kontakter mellan de två grupperna och eventuella uttryck för sympatier med den vita sidan i konflikten. Det blev däremot tydligt att något sådant material inte verkade finnas, vilket ledde till att fokus på tidsperiod fick ändras. Slutligen blev det så att den tidsperiod som studerats utgörs av åren 1918 till 1944 då det är denna tidsperiod som visat sig innehålla material om kontakt, vilket kommer motiveras ytterligare nedan i samband med presentationen av källmaterialet från VSK. Materialet om VsF återfinns på Folk rörelsearkivet i Umeå och arkivbildare är VsF. Den metod som har använts är en kvalitativ analys där tillvägagångssättet varit att gå igenom dokument och korrespondens så som brevkoncept, telegram, tävlingsprotokoll, brev, årsrapporter och verksamhetsberättelser med målet att hitta förbindelser till VSK samt uttryck av maskulinitet, nationalism och medborgarskap. Totalt uppgår samlingen för VsF i 13 hyllmeter av källmaterial varav 12 volymer källmaterial inom den ovan nämnda tidsperioden av varierande storlek och med olika innehåll har studerats. Storleken på dessa volymer varierar med mindre men också något större volymer som exempelvis E. II. 1 innehållande korrespondens i form av cirka 100-200 dokument rörande perioden 1905-1939.

Materialet från VSK återfinns i samling 36 hos Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLS) och deras lokala arkiv Österbottens Traditionsarkiv (ÖTA) i Vasa. Det är ett källmaterial som i huvudsak har samlats ihop av privatpersonen Harald Sirén som var medlem i VSK, och han överlämnade det till ÖTA under 1980-talet. Beroende på vilken del av materialet som studeras, finns det vissa luckor i det i relation till årtal och liknande. Det material som har studerats från VSK är dokument i form av brev, telegram, årsberättelser, brevkoncept, protokoll från årsmöten, medlemsförteckningar, cirkulär, kungörelser och liknande. Meningen har i relation till detta material varit att söka efter uttryck av maskulinitet, nationalism och medborgarskap samt förbindelser till och kontakt med VsF. Majoriteten av det undersökta materialet har varit av brevkarakter och därmed bestått av exempelvis inkommande och utgående handlingar under en viss tidsperiod, så som januari 1918 till mars 1918. Därmed har det handlat om att via djupläsning av källmaterialet – vilket gäller båda de studerade grupperna – leta efter ord och begrepp som kan kopplas till studiens utgångspunkt och syfte att hitta uttryck för just maskulinitet, nationalism och medborgarskap. Samlingen ÖTA 36 uppgår totalt i 0,5 hyllmeter eller nio arkivkapslar indelat i 20 stycken mappar med olika innehåll. Till denna uppsats

har dokument från sju olika sådana mappar använts, däribland mapp ÖTA 36:5 innehållande 285 stycken dokument i form av protokoll från årsmöten, styrelsemöten och så vidare.

Aktuella avgränsningar har för källmaterialet från VSK – precis som för materialet från VsF – varit perioden 1918–1944, med reservationen att det kan anses osannolikt att det finns material om gemensamma skyttetävlingar och dylik kontakt för tätt inpå inbördeskriget 1918. Detta med hänsyn till att skyddskåren bildades först 1917 och gick in i ett blodigt inbördeskrig i januari 1918, vilket torde betyda att någon sådan verksamhet inte kom igång på allvar förrän åtminstone ett par år senare. Det har inte heller återfunnits några indikationer på att det ska ha funnits några sådana kontakter och tävlingar innan 1920 mellan de två grupperna, även om det i VSK:s material återfinns ett cirkulär som behandlar en egen skyttetävling 1918. Att någon sådan kontakt förekommit kan dock inte uteslutas, även om det i denna studies efterforskningar inte återfunnits något material av sådan karaktär. Det är dock inte bara kontakten mellan de två grupperna som har haft betydelse för denna studie, vilket i sin tur motiverar valet av startpunkt för undersökningen vid år 1918. Mycket för att det i den finska kontexten blir viktigt med händelserna 1918 och hur de kom att påverka den fortsatta synen på skyddskåren och då även nationen.

Den senare avgränsningen i tid gäller även den bristen på återfunnet material samt det faktum att andra världskriget bröt ut den 1 september 1939, och Finland kom att påverkas av kriget väldigt konkret och på nära håll. I och med det finska vinterkriget 1939–1940 hamnade Finland i konflikt med Sovjetunionen, vilket fortgick med fortsättningskriget juni 1941 – september 1944 där ett vapenstillestånd kom till stånd 1944. I och med detta vapenstillestånd var ett av villkoren att de vita skyddskårerna skulle upplösas, vilket även skedde 1944 då verksamheten upphörde.³² I och med dessa händelser är det sannolikt att skyddskårernas verksamhet under denna tidsperiod mest troligt inte var inriktad på att anordna gemensamma kontakter och skyttetävlingar med de svenska skytteföreningarna. Som ett resultat av ett pågående världskrig och väpnade konflikter inom landet, vilka markant försvårade möjligheterna till ett sådant samarbete med det icke-krigförande och officiellt neutrala Sverige. Eftersom att skyddskårernas verksamhet upphörde 1944, upphörde också vid den tidpunkten kontakten och utbytet mellan VSK och VsF av förklarliga skäl. Därmed har det inte funnits någon anledning att försöka återfinna material i VSK:s arkiv som sträcker sig längre fram i tiden än så. För att kunna hantera och påvisa en omgivande kontext har ett begränsat antal dokument

³² Bengt Åke Häger, Vinterkriget, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/vinterkriget>> (14/3 2016); Krister Wahlbäck, Fortsättningskriget, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/forts%C3%A4ttningskriget>> (14/3 2016); Skyddskårerna, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/skyddsk%C3%A5rerna>> (14/3 2016).

utanför tidsperioden 1918–1944 från båda grupper använts. Av den anledningen att dessa fåtal dokument har kunnat bidra med information som varit till fördel för förståelsen av majoriteten av det material från den begränsade tidsperioden som använts. Det handlar om ett par promemorior från 1906 och 1907 rörande regler för fältskjutningar för VsF, och en tidningsartikel i VSK:s material från 1968 som hanterar händelser direkt efter inbördeskrigets slut 1918.

Dessa två olika källmaterial möjliggör en mer omfattande transnationell komparation av dessa två lokala grupper i Finland och Sverige, i relation till de ovan nämnda uttrycken av maskulinitet, nationalism och medborgarskap. Med transnationell komparation menas i denna studie en jämförande undersökning som genomförts genom att välja ut två lokala grupper från två olika länder, i detta fall då Sverige och Finland. Detta innebär att komparationen utförts transnationellt, alltså över landsgränser och mellan två olika länder. Metoden som har använts i relation till materialet är en kvalitativ sådan, då det har handlat om att i det tillgängliga materialet utläsa olika uttryck för och värderingar rörande den manlige deltagaren samt nationalism och medborgarskap. Det handlar om närläsning av materialet och ett hermeneutiskt förhållningssätt, för att förstå och tolka materialet enligt de ovan nämnda begreppen. I läsningen och bearbetningen av materialet har det även funnits en källkritisk tanke i relation till de båda gruppernas material. Då det är just uttryck för maskulinitet, nationalism, och medborgarskap som undersökts är frågan om dess eventuella tendentiösa natur inte riktigt aktuell i detta fall. Med detta menas att det som undersökts inte är huruvida en historisk händelse kan verifieras och antas ha skett på ett visst sätt, utan det handlar om hur vissa egenskaper har framställts i materialet. Det är inte heller något konstaterande om huruvida en historisk händelse har skett eller inte som är uppsatsens syfte att undersöka, vilket gör att källkritiska aspekter inte får en lika framträdande roll i hanteringen av materialet.

För att lägga ytterligare en dimension på materialet kommer en komparativ metod att användas. Enligt Louise Berglund kan användningen av komparation som metod bidra med mycket i analysen av källmaterial, då det handlar om att inte bara se gemensamma drag och likheter utan också se eventuella skillnader. Med komparation följer att det som framkommer lokalt kan främja förståelsen av helheten.³³ Även John Tosh ställer sig positiv till användandet av komparationer och ser det som ett väsentligt verktyg inom historieforskningen. Han menar att det genom komparativ metod blir lättare att inte fastna i enbart lokala studier där en lokal företeelse ses som unik, utan istället kan övergripande mönster och företeelser bli tydliga och det lokala kan sättas in i ett större sammanhang.³⁴ Detta är just fördelen med att applicera en komparativ metod på det tidigare nämnda källmaterialet,

³³ Louise Berglund och Agneta Ney, *Historikerns hantverk: Om historieskrivning, teori, och metod*, Lund: Studentlitteratur, 2015, s. 161–162.

³⁴ John Tosh, *Historisk teori och metod*, 3:e uppl., Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 176–177.

att sätta dessa lokala företeelser i ett helhetsperspektiv genom att jämföra dem med varandra. Att inte bara utforska de olika gruppernas egna uttryck utan även placera dem i ett större sammanhang och på så sätt fördjupa kunskapen om dem ytterligare. Den undersökning som ämnas utföras i denna uppsats kan verka snarlik en diskursanalys, men det är alltså inte en sådan analysmodell som är avsedd att tjäna som metod. Utan den huvudsakliga metoden är en komparativ sådan med syftet att med hjälp av jämförelsen av dessa lokala företeelser, undersöka den eventuella förekomsten av en mer utbredd företeelse och kanske till och med en strukturell helhet.

I boken *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century* skriver Ida Blom om användningen av komparation som metod i relation till just forskning om nationer och genus. Hon menar att transkulturella komparationer är ett bra sätt att närma sig ämnet. Att undersöka nationalism och genus i en nation är enligt henne ett givande sätt att erhålla djupare kunskap inom just detta ämnesområde, men ytterligare landvinningar kan göras genom att utöka perspektivet och göra komparationer mellan olika länder. Att bara göra en analys av en stat eller att bara göra internationella komparationer anser Blom inte heller är fördelaktigt, utan det bästa är att göra båda två. Författaren menar också att det finns många fördelar med mindre komparationer av två, tre eller fyra nationer mer detaljerat för att då bygga upp en mer grundlig kunskap om dessa. Mindre undersökningar är även mer hanterbara än storskaliga, globala undersökningar.³⁵ Denna uppsats utgörs visserligen inte av en komparation av två nationer, utan av två lokala grupper inom var sin nation. Det är ändå av betydelse att nämna Bloms åsikt om det fördelaktiga med transkulturella komparationer. Kopplingen mellan nationalism och genus i relation till nationella perspektiv är något som kan anses gälla även för denna studie. I och med att det rör sig om komparation mellan två olika grupper i två olika nationer med olika kontextuella premisser, där fokus ligger på maskulinitet, nationalism och medborgarskap.

Studien nedan är disponerad som så att först följer ett avsnitt innehållande en bakgrund rörande den allmänpolitiska kontexten i Finland och Sverige under den undersökta tidsperioden. Samt en bakgrund över skyddskåren i Finland och Vasa Skyddskår, och den frivilliga skytterörelsen i Sverige och Västerbottens Skytteförbund. Därefter kommer själva studien att framföras i syfte att svara på den ovan nämnda problemformuleringen och frågeställningarna. Avslutningsvis avrundas denna studie med en analytisk slutdiskussion rörande de slutsatser och resultat som framkommit, samt med en kortare sammanfattning av uppsatsens innehåll.

³⁵ Ida Blom, "Gender and Nation in International Comparison", i Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, 2000, s. 4-5, 7-8.

Finland: den nyfödda nationen

Vid tiden för det finska inbördeskrigets utbrott i slutet av januari 1918, hade den nyfödda finska nationen förklarat sig självständig sedan den 6 december året innan. Det officiella erkännandet från den ryska regeringen skedde vid nyåret 1917–1918. Bolsjevikernas revolution i Ryssland hade, tillsammans med en ökad kampanj för självständighet och ett inlämnande av en deklARATION från den finska regeringen, till slut inneburit ett brott från den ryska nationen. För första gången var nu Finland en självständig nation, med en lång historia som en del av Sverige från 1200–1300-talet, och sedan som autonomt storfurstendöme under Tsarryssland från 1809. Finska kriget från 1808 till 1809 innebar att Sverige förlorade Finland till Ryssland, och det blev en del av tsarriket fram till självständigheten 1917. Efterdyningarna av oktoberrevolutionen hos den mäktige ryske grannen i öst hade lett till att självständigheten kunde bli realitet. Att Finland var en del av ett storpolitiskt sammanhang blev också tydligt i och med den separatfred som slöts mellan Tyskland och Ryssland i Brest-Litovsk 3 mars 1918. Där var överenskommelsen att Ryssland skulle återkalla alla ryska trupper som fanns i Finland, samt sluta med den propaganda som hade förts mot den lagliga finska regeringen. Samtidigt slöt regeringen i Vasa ett avtal samma år den 7 mars med Tyskland, vilket innebar att Finland nu var en satellitstat under Tyskland rent ekonomiskt och politiskt. Rätten till export tillföll Tyskland och i sin tur bistod tyskarna de vita trupperna med trupper i inbördeskriget, vilket i slutändan starkt bidrog till den vita sidans slutgiltiga seger.³⁶

Den unga nationen upplevde redan från början vissa motgångar och motsättningar mellan de politiska partierna och stämningen i början av 1918 var spänd. Den borgerliga regeringen och den framför allt socialdemokratiska oppositionen var inte överens om vilken väg den unga nationen skulle ta in i framtiden som självständig stat. Den 28 januari inleddes en aktion av de röda socialistiska grupperna i Helsingfors för att ta över och bilda regering, medan de vita styrkorna och skyddskårerna i Österbotten inledde en aktion där de skickade ut de kvarvarande ryska trupperna ur landet. Den vita och borgerliga regeringen flydde till Österbotten där den hade mest stöd, och de röda tog kontroll över stora områden och städer i landets södra och industrialiserade delar. Där levde också en majoritet av befolkningen samt även stora delar av arbetarklassen.³⁷ Något förenklat brukar de två sidorna beskrivas som de borgerliga vita och de socialistiska röda. Det vill säga den vita, borgerliga regeringssidan som stred mot den röda, revolutionära sidan i en kamp mellan det traditionella och det revolutionära. Något som Henrik Meinander också till viss del håller med om men samtidigt

³⁶ Bengt Nilson, Finska inbördeskriget, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/finska-inb%C3%B6rdeskriget>> (12/4 2016).

³⁷ Ibid.

vill nyansera, då han menar att det är viktigt att även sätta in Finland i ett storpolitiskt sammanhang. Meinander pekar på att det fanns strukturella orsaker så som det första världskriget och dess stormaktspolitiska förskjutningar, samt den nationella kampen i inrikespolitiken mellan de borgerliga och arbetarrörelsen. Dessutom är Meinander av den åsikten att det fanns vissa personliga skäl på lokal nivå där motsättningar, ärelystnad och ibland även en önskan om hämnd påverkade händelseförloppet.³⁸

Att säga att det endast handlade om borgerliga och socialister som kämpade mot varandra är därför lite simplificerat, och det är viktigt att komma ihåg att det fanns gråskalor även i denna konflikt. Det var också en konflikt som lämnade djupa spår i hela den finska befolkningen. Under det cirka tre månader långa inbördeskriget och dess efterverkningar dog ungefär 36 000 personer av en befolkning på cirka tre miljoner. De vita vann till slut kriget och de röda straffades hårt i den så kallade vita terrorn i krigets slutskede och i dess efterspel. Tusentals röda sattes i fångläger och avrättades i snabbt upprättade krigsdomstolar.³⁹ Den nya nationen hade redan hunnit vara med om ett mycket traumatiskt inbördeskrig, och det skulle komma att bli en händelse som fortsatte leva vidare i det kollektiva minnet långt senare och in i modern tid.

Det fascistiska Finland?

Det politiska läget i Finland har enligt Mari Kalliala under väldigt lång tid haft kontinuitet som ett starkt kännetecken. Sedan rösträttens införande år 1906 har klassfrågan utgjort en stor del av det finska parlamentariska systemet och därmed också i konkurrensen mellan de politiska partierna. De stora och mest populära partierna har sedan dess mer eller mindre haft en stabil bas av väljare inom en viss grupp med en specifik klasstillhörighet.⁴⁰ Klassfrågans starka ställning i det finska samhället blev väldigt tydlig i och med det finska inbördeskrigets utbrott, där just denna fråga utgjorde en grundläggande faktor i den konflikten. Även om det som nämnts ovan inte heller är fullt så enkelt som att säga att det var socialister som stred mot borgerliga, var det ändå så att den övergripande ideologiska konflikten ägde rum dem emellan. De röda sågs många gånger av de vita som kopplade till det kommunistiska Ryssland och bolsjevikerna, medan de vita många gånger sågs som överklass av de röda. Många på den röda sidan hade också kopplingar till vänsterinriktade värderingar, och

³⁸ Henrik Meinander, *Finlands Historia 4*, 2 uppl., Esbo: Författarna och Schildts förlag AB, 1999, s. 47–48.

³⁹ Aapo Roselius, *I bödlarnas fotspår: Massavrättningar och terror i finska inbördeskriget 1918*, Stockholm: Leopard förlag, 2009, s. 8-9.

⁴⁰ Mari Kalliala, "Traditions of the Radical Right in Finnish Political Culture", i Kyösti Pekonen (red.), *The New Radical Right in Finland*, Helsingfors: Statsvetenskapliga föreningen i Finland, 1999, s. 63.

många av de vita hade kopplingar till borgerliga och högerinriktade värderingar. Den vita sidan, och då mer specifikt skyddskåren, kopplades efter inbördeskrigets slut och under mellankrigstiden av vissa till mer högerextrema och radikala värderingar. Anklagelser om högerextremism förekom, och det var även enligt vissa i och med inbördeskriget som finsk högerextremism uppstod i sin moderna form.

Mari Kalliala menar att den moderna finska högerextremismens rötter återfinns i inbördeskriget 1918, även om det funnits radikala högerinriktade åsikter före detta. I och med att Finland tidigt införde allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor år 1906, blev det snabbt ett av de starkaste socialistiska länderna i Europa. Det nära samröret med Ryssland och den underordnade positionen som autonomt storfurstendöme gjorde dock det politiska läget något mer komplicerat. Den finska högerfalangen i politiken höll sig på sin kant och gjorde inte så mycket väsen av sig heller. Anledningen var att de absolut inte ville förknippas med den ryska högern som starkt emotsatte sig finsk självständighet. När första världskriget utbröt 1914 utgjorde det även starten på en allt starkare aktivism på högerkanten, där unga jägarsoldater som hade tränats i Tyskland gjorde sig redo att kämpa mot Ryssland i ett försök att göra Finland till en självständig nation. Efter första världskrigets och det finska inbördeskrigets slut 1918 hade en lösning uppnåtts rent militärt, men politiskt var det inte hållbart då kriget hade satt djupa spår i den nya nationen. Det instabila politiska läge som uppstod under mellankrigstiden – och då framför allt under 1920-talet – var starkt påverkat av det som hade ägt rum under inbördeskriget. Den nya nationen delades i två läger som inte alls var överens om vad som egentligen hade skett, och minnena av kriget kom att präglade dess väg in i en ny framtid.⁴¹

När ordet fascism fann en väg in i den finska politiken var det via finska kommunister som rapporterade om vita banditer i Italien 1921, för att sedan år 1922 under en kommunistisk demonstration även benämna den finska skyddskåren som fascistisk. Inom de borgerliga grupperna och i de borgerliga tidningarna var åsikterna om fascism delade. Det fanns en viss beundran för en så kallad revolutionär konservatism som fascismen ansågs representera, samt dess inneboende nationalism och demokratiska mål. Samtidigt ansågs inte användandet av våld och allt för radikala metoder vara passande i den finska kontexten, och det fanns en rädsla för att om fascistiska element blev mer populära skulle detta även främja våldsutövningen i landet. Efter ett par år av anklagelser om fascism och med diskussioner i riksdagen med vissa som Oskari Heikinheimo som ansåg att det var positivt att koppla ihop skyddskåren med fascism, gick skyddskåren ut offentligt 1924 och sade att den kämpade emot sådana företeelser som kunde anses vara fascistiska. Kopplingar till fascism i all-

⁴¹ Kalliala (1999), s. 64-65.

mänhet ansågs dock fortfarande vara positiva bland vissa högergrupper och ungdomar. Kalliala menar att fascismen levde vidare under 1920-talet via kommunisternas anklagelser och en anti-fascistisk retorik, samt att dess existens framför allt fanns i kommunisternas tankar och sågs som anti-kommunistisk.⁴²

Synen på kommunism efter inbördeskriget 1918 var även den en misstänksam sådan och högerns besvikelse efter kriget gjorde att det politiska läget skärptes ytterligare. Många inom borgerligheten och högern var inte nöjda med situationen efter kriget, då de kände att de egentligen inte hade vunnit något utan skatterna var ännu högre och de fientliga kommunisterna verkade få ta allt större plats inom politiken. Kampen mot kommunismen fortgick under hela 1920-talet och 1930 förbjöds all kommunistisk verksamhet, samtidigt som den högerradikala *Lapporörelsens* aktiviteter blev allt mer våldsamma och olagliga. Även Lapporörelsen förbjöds 1932 men efterföljdes av *Isäänmaallinen Kansanliike* (IKL, Den Patriotiska Folk rörelsen), som till skillnad från sin föregångare i allt större utsträckning hanterade internationella faktorer i och med ett aktivt motstånd mot Ryssland. Det var också i och med IKL:s och liknande mindre gruppers närvaro som den finska nationalismen och tanken om ett Storfinland fick en allt större betydelse.⁴³

Kampen för självständighet hade varit lång i Finland, och målet var att samla alla områden med finsktalande invånare längs gränsen till Ryssland i en enda stor nation. Detta innebar att områden som tillhörde Ryssland men hade en finsktalande befolkning återigen skulle inlemmas i den finska nationen. Karelen sågs – framför allt av nationalromantiskt inspirerade studenter – som den sista västerländska fronten mot Ryssland, en historisk plats där den västerländska kulturens slutstrid mot den ryska björnen skulle äga rum. En förening vid namn *AKS* startades i början av 1922 av ett antal studenter för att uppmärksamma kampen om Karelen, och snart blev det tydligt att föreningen var en paramilitär sådan både ideologiskt och politiskt. Det övergripande målet var skapandet av ett Storfinland och för *Vihan veljet* (Hatets bröder) som medlemmarna i AKS kallade sig, var Ryssland den absolut mest hatade fienden och det största hotet för Finlands framtida storhet. Nationalistiska strömningar och åsikter lånades från Hitler och Tyskland under slutet av 1930-talet, och hemma i Finland anklagades AKS av Agrarförbundet och Samlingspartiet för att vara nationalistiska och icke rationella i sina åsikter.⁴⁴

Även andra förutom ovan nämnda studenter och så kallade intellektuella hade nationalistiska åsikter. Till skillnad från deras ofta internationellt inriktade nationalism handlade till exempel den mer bonde-inriktade nationalismen om misstro mot borgare och stadsmiljöer, med en stor tilltro till

⁴² Kalliala (1999), s. 65-67.

⁴³ Ibid., s. 67-69.

⁴⁴ Ibid., s. 69-70.

bönderna och landsbygden. Enligt Agrarförbundets Santeri Alkio var det hos bondebefolkningen som den sanna finländska andan fanns, och det var där som en skulle leta efter det som skulle göra den finska nationen framgångsrik och stark.⁴⁵ Även Sigríður Matthíasdóttir och Ann-Catrin Östman skriver om hur framför allt de finlandssvenska invånarna i Österbotten under sekelskiftet 1800–1900, ansåg att det var hos de österbottniska bönderna som det stod att finna en stark frihetslängtan. De österbottniska bönderna var ett exempel på mannakraft och krigiskhet och de utgjorde ryggraden i det finska samhället, även om de också kopplades till en svensk identitet.⁴⁶ Inom skyddskårerna och Lotta Svärd-rörelsen fanns det också en tanke om att bondebefolkningen och befolkningen på landsbygden utgjorde en viktig del av nationens framtid. Att ha en stark, självständig och välmående bondebefolkning var viktigt för nationen och dess försvar. Dessa två rörelser var också mycket populära ute på landsbygden, och under 1920- och 1930-talet var just politik som rörde landets försvar och dess lantbruk tätt sammankopplade i Finland. Om en jordbrukare eller bonde var självständig, skulle hen också ha en inre vilja att försvara sitt fosterland.⁴⁷

Trots en tydlig närvaro under framför allt mellankrigstiden i form av rörelser så som Lapporörelsen, IKL och AKS tillsammans med ett antal mindre högerrörelser, var den finska fascismen och högerradikala delen av politiken inte särskilt samlad. Gemensamma rötter fanns i kampen för självständighet samt i de djupa sociala konflikterna och det icke stabila läget politiskt, men någon gemensam och stark samlad rörelse blev det aldrig. När andra världskriget var över blev alla fascistiska rörelser förbjudna i landet, och de kommunistiska rörelserna blev ännu en gång tillåtna efter freden i Moskva 1944.⁴⁸ Det verkar alltså som att fascism och högerradikala element med nationalistiska tendenser inte fick något starkt eller brett genomslag under mellankrigstiden i Finland. Det fanns dock de som såg fascism och även nationalism som något sammanlänkat, samt då såg på detta band i ett positivt ljus. Anklagelserna om att skyddskåren var fascistisk verkar inte heller ha fått något starkt genomslag, även om vissa ändå ansåg att dess aktiviteter och handlingar kunde klassas som det. För att förstå det allmänpolitiska läget i Finland under den aktuella tiden, är det ändå av vikt att ha i åtanke att det fanns en diskussion om fascism som även berörde nationalism. I och med att den moderna finska högerextremismen sägs ha sina rötter i det finska inbördeskriget 1918, har även skyddskårens historia följt denna diskussion om fascism och nationalism samt därmed varit en del av den.

⁴⁵ Kalliala (1999), s. 70–71.

⁴⁶ Sigríður Matthíasdóttir och Anna-Catrin Östman, "Möte mellan manligheter. Nationalism, bondeideal och (åter)skapandet av de övre skiktens manlighetsideal", i Göran Fredriksson (red.), *Könsmaktens förvandlingar: En vänbok till Anita Göransson*, Göteborg: Institutionen för arbetsvetenskap, Univ., 2003, s. 97–98.

⁴⁷ Nevala-Nurmi (2014), s. 26.

⁴⁸ Kalliala (1999), s. 71–72.

Skyddskårsrörelsen och Vasa Skyddskår

Den finska skyddskåren var en frivillig försvarsorganisation som bildades 1917, med syftet att upprätthålla lag och ordning i landet. Hösten 1917 hade som nämnts tidigare varit en orolig sådan i Ryssland, i vilket Finland sedan 1809 ingick som autonomt storfurstendöme. Bolsjevikerna hade gjort revolution och det allmänpolitiska läget i landet var oroligt och oförutsägbart vilket även spred sig västerut över till Finland. Slutligen förklarade sig Finland självständigt 6 december 1917 och i slutet på januari 1918 bröt inbördeskriget ut. I och med inbördeskrigets start utgjorde skyddskårerna mer eller mindre kärnan i den vita sidans armé, vilket de även fortsatt kom att göra under de tre månader som kriget pågick. Efter kriget fortsatte de sin gärning som hjälptrupp till den reguljära armé som infördes då och de agerade som extra manskap vid behov. Skyddskårens uppgifter var dock inte endast strikt militära i sin utformning, utan mycket handlade också om att vara aktiva socialt och politiskt. I princip varje kommun, stad och by hade en egen skyddskår och speciellt på glesbygden var deras närvaro stark.⁴⁹

Redan i slutet av maj 1917 höjdes röster i Vasa med omnejd att skyddskårer som ingick i frivilliga brandkårsrörelsen skulle vara fördelaktiga att organisera, för att kunna förbereda sig inför en självständighetskamp. Som tidigare nämnts blev det politiska läget i Ryssland allt mer instabilt redan under våren 1917, och många Vasa-bor verkar ha känt en oro inför Ryssland och de röda krafterna. Vasa Frivilliga Brandkår höll under våren offentliga övningar med brandchefen som ledare och försökte locka så många frivilliga medborgare som möjligt till att ansluta, även om det inte fanns ett uttalat syfte om landsförsvar ännu. I september och oktober 1917 blev dock stämningen och det politiska läget allt mer spänt, vilket ledde till att ytterligare åtgärder togs för att skydda bygden. Den 4 oktober 1917 hölls det ett möte där Vasa Frivilliga Brandkår blev Vasa Skyddskår, med syftet att verka för ett upprätthållande av den allmänna ordningen. Nu när brandkåren hade blivit skyddskår lades allt mer fokus på att övningarna skulle vara av det militära slaget. Meningen var att aktivt förbereda medlemmarna för kommande strider och så småningom fick de även tillgång till en hel del utrustning och vapen, med hjälp av donationer från och smuggling utförd av sympatiserande civila.⁵⁰ Försvaret av Vasabygden var nu av främsta prioritet och aktiviteten blev allt mer intensiv, för att sedan kulminera under inbördeskriget och dess efterspel.

Även efter inbördeskrigets slut fortsatte skyddskårernas aktivitet. De höll i militära övningar, idrottsliga evenemang, gymnastik, parader och andra fritidsaktiviteter. Samtidigt som målet med deras

⁴⁹ Nevala-Nurmi (2014), s. 24-26.

⁵⁰ Nordman (1998), s. 10-15, 18-19.

aktiviteter var att främja viljan att försvara fosterlandet och fortgående upprätthålla lag och ordning. En kvinnlig motsvarighet fanns också från och med början på 1920-talet i Lotta Svärd-rörelsen, där kvinnor kunde delta på olika sätt. Grunden till denna rörelse lades under inbördeskriget 1918 i och med de kvinnor som deltog på den vita sidan som sjuksköterskor, kokerskor, sömmerskor och så vidare. Kvinnornas arbete gjordes bakom fronten och bestod i att stödja och underhålla behoven hos den vita armén. Båda dessa rörelser lockade stora mängder män och kvinnor under mellankrigstiden, och när vinterkriget bröt ut 1939 blev antalet engagerade ännu större. Antalet medlemmar i skyddskårerna var i slutet på 1930-talet cirka 110 000, och när båda rörelserna avvecklades 1944 hade Lotta Svärd över 230 000 medlemmar.⁵¹

Skyddskårerna var ofta högerorienterade i sina politiska värderingar och erhöll stort stöd från höger- och centergrupper, med en mycket kylig relation till de vänsterorienterade grupperna. Det skickades bland annat in många motioner från socialistiska grupper i riksdagen i början på 1920-talet, som begärde att skyddskårerna omedelbart skulle avvecklas då de ända fram till sin upplösning 1944 bar med sig starka konnotationer till de vita styrkorna under inbördeskriget. Relationen mellan skyddskårerna och vänstergrupper blev något bättre under 1930-talet, men det lyckades aldrig gå så långt att de skulle kunna ha benämnts som neutrala. Misstron och misstänksamheten levde kvar på båda sidor och den försvann aldrig helt.⁵² Skyddskåren avvecklades som sagt 1944 till följd av det avtal om vapenstillestånd som slöts med Sovjetunionen vid slutet av fortsättningskriget. I detta avtal var då ett av villkoren att de vita och borgerliga skyddskårerna skulle upplösas och inte längre ha några aktiviteter runt om i landet, vilket så även skedde.⁵³ Skyddskårens tid som frivillig och landsomspännande organisation var över.

Sverige: från kungamakt till parlamentarism

I både Sverige och Finland var början av 1900-talet och mellankrigstiden perioder som präglades av demokratiska processer, social utveckling och de storpolitiska strömningarna i Europa. Det politiska läget i Finland under mellankrigstiden var till stor del en konsekvens av inbördeskriget, där resultatet blev en mycket infekterad och instabil relation mellan borgerliga och socialister. Misstänksamheten gentemot den andra parten var stark i båda läger och kontakterna var många gånger kyliga. I

⁵¹ Nevala-Nurmi (2014), s. 24–26.

⁵² Ibid.

⁵³ Skyddskårerna (2016).

Sverige var det politiska läget även det något stridigt i och med en pågående klasskamp mellan socialister och borgare, i en situation som liknande den som pågick i grannlandet i öst. Problemen med klasstillhörighet var något som också blev aktuellt i Sverige vid ungefär samma tid, och vägen till demokrati kantades av åsikter om klass och genus.

I början av 1900-talet var det fortfarande många på framför allt den konservativa sidan som motsade sig parlamentarism och allmän rösträtt i Sverige. Motståndare till parlamentarismen menade att rösträtten gick emot den långa traditionen av ett samarbete mellan kungen och folket, ett samarbete som var väl vedertaget och fullt av tillit mellan de två parterna. Samarbetet var också en del av en svensk tradition som bland annat hade sin grund i regeringsformen från 1809, och parlamentarismen sågs därför som ett utländskt påhitt som inte hade något att hämta i Sverige. En svensk regering skulle inte vara baserad på riksdagspartiernas förtroende, utan det var det förtroende som den erhöll av den regerande monarken som var av vikt. Frågan om allmän rösträtt blev då också en fråga som kopplades till synen på parlamentarismen och kungamakten, och även i denna fråga utgjorde många av motståndarna konservativa och högersympatisörer.⁵⁴

Hösten 1905 hade Sveriges första vänsterregering bildats i form av en liberal regering med Karl Staaff i spetsen. För vänstern var rösträtten en hjärtefråga och en fråga om befolkningens rättigheter, då de menade att för att få möjlighet att vara en fullgod medborgare skulle du också ha rätten att rösta. Med Staaffs liberala regering fick rösträttsfrågan högsta prioritet och de utformade ett rösträttsförslag, som dock föll i omröstning i första kammaren i riksdagen vilket ledde till regeringens avgång våren 1906. Den dåvarande kungen Oscar II och kronprins Gustaf – som senare skulle komma att bli Gustaf V – var negativt inställda till Staaff och hans regering och välkomnade därför avgången. En ny och mer högerinriktad regering men med vissa mer moderna inslag bildades istället, ledd av Arvid Lindman och med ett utbrett stöd hos högergrupperna i båda kamrarna i riksdagen. Lindman stödde kungamakten och var mycket intresserad av att bibehålla den särskilda ställning som riksdagens första kammare hade, vilket också gjorde att han var beredd att kompromissa om vissa frågor så som rösträtten.⁵⁵

Som ett resultat av detta utformade Lindman under 1907–1909 tillsammans med regeringen ett rösträttsförslag som skulle innebära att alla män fick rösträtt, men med ett antal villkor som medförde att första kammaren kvarstod och att alla ändå inte i praktiken fick möjlighet att rösta. Förslaget gick ut på att alla män som hade betalat skatten ordentligt fick rösta vilket i teorin betydde att alla män hade denna möjlighet, men i realiteten uteslöt detta många fattiga som inte kunde betala. I

⁵⁴ Torbjörn Nilsson, *Hundra år av svensk politik*, Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2009, s. 23–24.

⁵⁵ Nilsson (2009), s. 23–25.

och med att förslaget röstades igenom blev första kammaren kvar och fortsatte att tillsättas enligt en röstskala där inkomsten graderades kommunalt, med ett övre tak på 40 röster per person eller företag. För att säkerställa att det åtminstone fanns en stark högerminoritet i andra kammaren skulle valen dit vara proportionella, vilket betydde att antalet mandat per parti i kammaren fördelades i proportion till den andel röster som respektive parti erhöll i ett val. Att kvinnor också skulle få rösta var inget som blev aktuellt med Lindman-regeringens rösträttsförslag. De skulle få vänta ett antal år till på att få samma rätt att rösta som sina manliga medborgarkamrater.⁵⁶

I och med Lindman-regeringens rösträttsförslag som gav alla män rösträtt, blev valet 1911 – det första valet efter dess införande – ett starkt val för liberalerna och socialdemokraterna. Karl Staaff blev ännu en gång statsminister för en liberal regering, och Sverige fick som sista nordiskt land allmän rösträtt för män. Finland hade infört allmän och lika rösträtt för män och även kvinnor 1906, medan Norge och Danmark hade infört det för män 1898 respektive 1849. Konflikterna mellan högern och vänstern i Sverige fortsatte dock både inom riksdagen, men också inom arbetslivet där Landsorganisationen i Sverige (LO) och Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) kämpade för arbetstagarerna respektive arbetsgivarna. En fråga som återigen kopplade ihop parlamentarismen och demokratifrågan med kungamakten var försvarsfrågan. Under 1910-talets början upplevdes stämningen ute i Europa som allt mer bekymmersam, och så även i Sverige där en känsla av otrygghet och hot växte sig allt större. Högern hörde till en försvarsvänlig grupp tillsammans med den större delen av bönderna och ett antal liberala, medan socialdemokraterna och frisinnade liberaler utgjorde en antimilitaristisk grupp. Under 1911 som också har kallats för det demokratiska genombrottets år blev frågan om försvaret mycket omstridd. Många gånger föll det sig det så att det blev en fråga om att ställa resurskrav mot varandra i form av socialpolitiska eller försvarsinriktade åtgärder. Regeringen med statsminister Staaff försökte kompromissa i försvarsfrågan, vilket ledde till kritik från båda håll och en mycket svår situation för regeringen.⁵⁷

Dessa stridigheter om försvaret kulminerade i det bondetåg som organiserades i februari 1914 i Stockholm, då 30 000 försvarsvänliga lantmän tågade till det kungliga slottet för att visa kungen att de var villiga att stärka försvaret på bekostnad av andra politiska frågor. Kung Gustav V mötte upp dessa demonstranter och höll i sin tur det tal som kommit att kallas för *borggårdstalet*, där han uttryckte sitt stöd för den försvarsvänliga sidan av konflikten. Kungen var allmänt kritisk till de mer antimilitaristiska åsikterna inom regeringen, och åsikten att kungamakten skulle inneha en fortsatt stark påverkan på försvaret delades av kungen och många andra. En motdemonstration anordnades

⁵⁶ Ibid., s. 25.

⁵⁷ Jan Melin, Alf W. Johansson och Susanna Hedenborg, *Sveriges historia: Koncentrerad uppslagsbok: Fakta, årtal, kartor, tabeller*, 4 rev. uppl., Stockholm: Prisma, 2006, s. 303–305.

ett par dagar senare av 50 000 arbetare som gick till regeringskansliet i Stockholm för att visa sitt stöd för den antimilitaristiska sidan i konflikten. Kritik riktades mot kungen och socialdemokraten Hjalmar Branting motsatte sig en personlig kungamakt, men kungen själv såg inte sitt tal som något brott mot parlamentarismen. I den instabila politiska situationen avgick Staaff och den liberala regeringen och ersattes därmed återigen av en mer konservativ sådan.⁵⁸

När det första världskriget bröt ut 1914 förklarade sig Sverige neutralt, och de politiska partierna lade sina konflikter åt sidan för tillfället när sådana saker som att försörja det svenska folket fick högre prioritet på dagordningen. Det definitiva genombrottet för parlamentarismen i Sverige anses därmed vara det som skedde i och med valet till andra kammaren 1917. En majoritetskoalition bildades mellan socialdemokraterna och liberalerna, som tillsammans erhöll en stor majoritet i andra kammaren efter valet. Att det innebar parlamentarismens genombrott berodde på att valresultatet respekterades av kungen, samt att regeringen då sattes ihop enligt det styrkeförhållande som rådde i riksdagen. Varken socialdemokraterna eller liberalerna var nöjda med den rösträttsreform som hade införts 1909, och när de väl erhöll majoritet i riksdagen men också hamnade i regeringsställning 1917 hade de chansen att göra något åt det. Det politiska läget i Europa var mycket oroligt, i länder som Ryssland och Tyskland startades revolutioner och i Finland bröt inbördeskriget ut 1918, vilket innebar att det även fanns en viss revolutionsstämning i Sverige. Detta påverkade ett påskyndande av en författningsrevision i Sverige där en ny rösträttslag utformades i en uppgörelse 1918 vid den så kallade urtima riksdagen, ett sorts extra riksdagssammanträde inkallat av speciella skäl. Uppgörelsen slutfördes sedan formellt vid den lagtima riksdagen 1919, det vill säga den ordinarie årliga mötesperioden för riksdagen. År 1921 fick uppgörelsen och den nya rösträttslagen grundlagsstatus, vilket innebar att i kommunala val hade nu varje väljare bara en röst då den tidigare röstskalan upphävdes. Även kvinnor fick nu rösträtt och valbarhet på samma villkor som män och i och med att demokratiseringen blev fullständig, ökade också den påverkan som socialdemokraterna och arbetarna hade på politiken.⁵⁹

Torbjörn Nilsson menar att det demokratiska genombrottet kom sent i Sverige i jämförelse med många andra europeiska länder. Det fanns en skeptisk inställning till parlamentarism och att partier skulle styra politiken, speciellt från grupper på högerkanten, trots att den allmänna och lika rösträtten hade gått igenom. Det fortsatta politiska läget var också instabilt för den unga demokratin, vilket

⁵⁸ Nilsson (2009), s. 26–27.

⁵⁹ Melin, Johansson och Hedenborg (2006), s. 306–308; För förklaringar av urtima och lagtima riksdag (idag kallat urtima och lagtima riksmöte) hänvisas till *Nationalencyklopedin* på internet, där de omskrivningar som återfinns i texten har tagits från: Lagtima riksmöte, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/lagtima-riksm%C3%B6te>> (15/5 2016). Urtima riksmöte, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/urtima-riksm%C3%B6te>> (15/5 2016).

ledde till åsikter om att det kanske vore bättre med expertregeringar som kunde agera för allas bästa istället för allmänna val som ledde till upplevd splittring. Demokratiska tendenser och försök till parlamentarism under frihetstiden och 1800-talet hade förekommit, så helt utan någon sorts demokratisk tradition var inte det svenska samhället. Däremot hade inte den direkta och fulla demokratin varit närvarande på samma sätt som den nu blev efter 1921, vilket i sin tur skapade nya förutsättningar och nya politiska situationer som behövde hanteras. Mellankrigstiden i Sverige präglades av dåligt valdeltagande, svaga regeringar och kriser i ekonomin. Det fanns också upplevda hot från både högerextrema och kommunistiska grupper, även om varken svenska nazister eller kommunister under perioden någonsin utgjorde ett reellt hot mot demokratin. Båda sidor ansåg dock många gånger att den fullständiga demokratin var skadlig för samhället även om argumenten för varför så var fallet varierade mellan de olika grupperingarna.⁶⁰

Vägen till demokrati för Sverige var alltså relativt lång och full av konflikter mellan högern och vänstern. Så småningom uppnåddes dock det som framför allt den socialistiska och liberala vänstern såg som en medborgerlig rättighet: att varje medborgare skulle ha rätt att rösta och få säga sitt i valet av landets styre. Folket hade fått rätten och möjligheten att påverka vilka som skulle representera dem politiskt, och det parlamentariska systemet hade i mångt och mycket gått segrande ur kampen med kungamakten. Därmed hade en ny period inletts i svensk historia som skulle komma att forma samhället och den politik som fördes. Sverige var nu formellt sett en demokratisk nation med parlamentariskt styre, samt med allmän och lika rösträtt för män och kvinnor.

Den frivilliga skytterörelsen och Västerbottens Skytteförbund

För att återberätta VsF:s historia måste en även teckna den svenska frivilliga skytterörelsens historia och delvis koppla den till det samtida allmänpolitiska läget i Sverige. Enligt Mats Hellstenius har den frivilliga skytterörelsen sin grund i den skarpskytterörelse som bildades 1860 i Sverige, med tydliga politiska och liberala värderingar i en beväpnad frikår. Skarpskytterörelsen var militärt och politiskt inriktad med inställningen att vägen till reform och samhällsförändring låg i ett beväpnat folk. Dess storhetstid uppnåddes under 1867 med 40 000 medlemmar i hela riket, men under 1870-talet dalade medlemsantalet snabbt och intresset dog ut. Konflikter uppstod mellan de mer politiskt orienterade delarna och de som var mer intresserade av militära övningar och sportskytte, vilket

⁶⁰ Nilsson (2009), s. 37, 45–48.

ledde till att skarpskytterörelsen inte lyckades bibehålla en enad organisation.⁶¹ Mikael Ottosson beskriver också 1800-talets Sverige som en plats för historiska förändringar, med kapitalistiska genombrott och politiska omvälvningar. Ottosson menar att det i västvärlden överlag var en period av stora förändringar, som förde med sig uppstartade milisrörelser i många länder och då även i Sverige. En militarisering påbörjades där fokus allt mer hamnade på den manliga kroppen och dess förmåga att utöva våld, då det exercerades och marscherades i skarpskytterörelser i många länder. Skarpskyttarna benämns som just en del av alla de milisrörelser som växte fram i Europa och Nordamerika vid mitten av 1800-talet med nationalistiskt orienterade värderingar. Politik var ständigt närvarande och Ottosson menar att rörelserna hade sin grund i en borgerlighet som kände sig hotad och inte särskilt trygg med utvecklingen av samhället.⁶²

Många av de svenska skarpskytteföreningarna var alltså inte bara just skytteföreningar, utan hade starka nationalistiska värderingar samt förbindelser till liberala och emellanåt socialistiska rörelser. De var därför enligt Ottosson aktivistiska på så sätt att de många gånger tryckte på att 1866 års representationsreform skulle genomföras. Massmöten anordnades, namnunderskrifter samlades in och myndigheternas försök till kontroll över rörelsen var sällan lyckade. Den svenska skarpskytterörelsen beskrivs därför av Ottosson som en militärt aktiv liberal-radikal gruppering. Denna gruppering var en del av de nationalistiska och liberala strömningarna, och fokus låg många gånger på kärlek till fosterlandet och att utföra sin plikt i dess namn. Detta gällde män av alla klasser då hotet mot nationen krävde aktion, och skiljelinjen gick mellan de som var fosterlandsälskare och de som inte var det. Det var i huvudsak en fristående borgerlig milis som arbetade utanför den reguljära armén, där folkbeväpning spelade en stor roll i valet av politisk metod. Ottosson väljer att kalla det för en borgerlig revolution som enligt honom under större delar av 1900-talet inte hade bedömts vara en riktigt rumsren metod, och som därför inte har nämnts särskilt ofta i sådana ordalag. Som trolig men något hårdragen förklaring till skarpskytterörelsens slut ges av Ottosson genomförandet av representationsreformen och en då avslutad politisk gärning, men även att ledande och betydelsefulla skarpskyttar gick bort.⁶³

Ottosson kopplar även skapandet av sådana skarpskytterörelser och volontärmiliser till vad han benämner som maskuliniseringsprocessen. Det vill säga framväxten av en syn på manlighet i västvärlden som kopplades till en hälsosam och kraftfull fysik, samt tron på att själens skick återspeglades i kroppens utseende. Det blev alltså allt mer viktigt att män och deras kroppar representerade

⁶¹ Hellstenius (2008), s. 9, 147.

⁶² Mikael Ottosson, "Borgerlighet i vapen", i Mikael Ottosson och Thomas Sörensen (red.), *Borgerlighet i vapen: En antologi om 1800-talets milisrörelse*, Malmö: Malmö University Press, 2008, s. 3–9.

⁶³ *Ibid.*, s. 10-13.

hälsosamma fysiska kriterier, samt passade in i mallen för den krigiske och manlige mannen.⁶⁴

Även Vanja Wallin diskuterar förekomsten av manliga ideal i relation till nationalistiska värderingar inom skarpskytterörelsen, där hon konstaterar att rörelsen blev ett sätt att etablera en genusordning där män och kvinnor tilldelades olika sätt att bidra till nationen. Männerna skulle fostras och civiliseras in i en mansroll där bland annat mod, ära, god fysik, handlingskraft och beredskapsvillighet skulle ingå. Wallin pekar främst på den framväxande medelklassen som mottagare för dessa ideal, och menar att behovet av en identitet och hävd av förändrad samhällsposition motiverade dessa ideal och deras uppkomst.⁶⁵

Då Centralstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar bildades 1889 tog de till viss del över skarpskytterörelsens aktiviteter, men med skillnaden att fokus framför allt låg på idrottsliga skytteaktiviteter med militära inslag. Den liberala politiska kampen som utmärkte skarpskytterörelsen var inte längre kärnan, utan istället blev det en fråga om fysiskt aktiva män som lärde sig skjuta. Något som dock länge fanns kvar var vikten av att komma ihåg att fosterlandet behövde skyddas och detta skulle åstadkommas genom ständig beredskap. Redan innan bildandet av en centralstyrelse och skarpskytterörelsens slut, hade röster höjts om att avveckla de militära delarna av skarpskytterörelsen och att exercis- och fälttjänstövningar inte var något som längre passade in. Liksom Mats Hellstenius menar Lennart Broman att skarpskytterörelsen hade stora problem med ordning och enhet, vilket gjorde att dess organisation led av motgångar och svårigheter att hålla ihop rörelsen. Istället var det civila skyttegillan som under 1880-talet allt mer gjorde försök att samlas i en gemensam organisation, för att lättare kunna samarbeta och samordna sina aktiviteter. Göteborgs skyttegille var de som först ska ha gjort ett allvarligt försök att styra upp en mer strukturerad skytteorganisation, dels för att samordna rikets föreningar men också för att de ogillade den dominerande ställning som föreningen i Stockholm hade. Därmed påbörjades arbetet för en centralstyrelse som skulle organisera alla frivilliga skytteföreningar i riket, och i september 1889 hölls ett sammanträde med 55 ombud från 35 skytteföreningar. Ett beslut om ett tillsättande av en centralstyrelse togs och samorganiseringen av den svenska frivilliga skytterörelsen tog fart.⁶⁶

Många lokala föreningar var enligt Broman positiva till den nya organiseringen av skytterörelsen, och 1891 var 80 procent av alla föreningar i hela riket anslutna till den nya styrelsen. Det fanns däremot de som inte alls var nöjda utan fortfarande ansåg att Stockholms skarpskytteförening var den enda centralorganisation de gick med att lyssna på och sälla sig till. Skarpskytteföreningen i Stockholm var också själva kritiska trots att deras egen ordförande nu också var ordförande i den

⁶⁴ Ottoson (2008), s. 14.

⁶⁵ Wallin (2008), s. 56–57.

⁶⁶ Broman och Linnman (2010), s. 32–33.

nya centralstyrelsen. Meningen var att den nya styrelsen skulle utgöra en länk mellan alla föreningar i landet, vara en representant för dem i kontakten med statsmakten samt kunna ge stöd och råd i till exempel arbetet med rekrytering av medlemmar. En kunglig förordning om de centrala tävlingsskjutningarna gavs ut den 9 maj 1893, och i den hanterades frågan om statsanslag till frivilliga skytterörelsen. Förordningen innebar att landets föreningar skulle underordna sig centralstyrelsen för att få ta del av dessa statliga anslag, och styrelsen blev då ett sorts ombud mellan Kungl. Maj:t och de olika föreningarna. Det hade även bestämts att ytterligare ett villkor för att få ta del av anslagen var att skytteföreningarna runt om i riket skulle bilda skytteförbund, som då kunde utgöras av ett specifikt län, inskrivningsområde eller en viss provins. Från Kungl. Maj:t var kraven hårda och trots protester och motstånd behövde dessa villkor uppfyllas för att några statsanslag skulle delas ut, då endast föreningar anslutna till centralstyrelsen hade rätt att ta del av dem. Uppbyggnaden av organisationen blev slutligen så att längst ned fanns skytteföreningarna med sina styrelser, ovanför dem skytteförbunden med styrelser och förbundsmöten och slutligen ovanför dem centralstyrelsen med ett allmänt representantmöte och ett verkställande utskott som skötte de mer regelbundna uppgifterna.⁶⁷

Intresset för den frivilliga skytterörelsen blomstrade efter den nya organisationens tillkomst, och antalet föreningar ökade snabbt. Broman menar dock att detta inte bara kan tillskrivas bildandet av centralstyrelsen och den nya organisationen, utan det var också så att det politiska läget hade förändrats. I samband med den stora försvarsreformen 1901 och en tilltagande oro i relation till utrikespolitiken hade det också tillkommit en nationell strömning, som i sin tur påverkade intresset för den frivilliga skytterörelsen och ett folkligt fosterlandsförsvar. Den frivilliga skytterörelsen i Sverige var vid 1904–1905 dominerande i Skandinavien och jämfört med systerorganisationerna i Danmark och Norge var den tre gånger så stor. Intresset var stort och föreningens framtid såg ljus ut.⁶⁸ Det sista skytteförbundet som bildades i Sverige var – enligt deras egen jubileumsskrift från 2010 – Västerbottens Skytteförbund som då bildades år 1893. Redan 1860 och 1861 hade Skellefteå respektive Umeå skarpskytteföreningar bildats, och i och med VsF:s bildande ökade antalet skytteföreningar och intresset för skytte blev allt större. Först år 2010 var tiden för VsF över då det slogs ihop med Ungdomsskytteförbundet och Sportskytteförbundet för att uppstå i ny skepnad inom Svenska Skyttesportförbundet.⁶⁹

⁶⁷ Broman och Linnman (2010), s. 33–34.

⁶⁸ Ibid., s. 34–35.

⁶⁹ Västerbottens Skytteförbund. De sista åren 1994–2010. 2010. <http://www.ac-skytte.com/dokument/Jubileumsskrift_1994-2010.pdf> (8/5 2016).

Bröder, vår tid är nu!

Vi må fostra de unga i fosterlandets tjänst

En aktiv och levande verksamhet kräver nya och fler medlemmar som ställer upp för dess sak, vilket även var fallet hos VsF och VSK. Ungdomen och dess roll som den nya generationen inom gruppen var många gånger aktuell, och evenemang med fokus på dessa ungdomar förekom i olika former. Det handlade allmänt om att fostra ungdomarna i fosterlandets tjänst så att de fick lära sig att fullgöra sin plikt gentemot fosterlandet, lära sig skydda det och arbeta för dess framtid. I ett cirkulär angående Skolungdomens Riksskyttetävling 22–24 september 1944, bad Föreningen för Befrämjande av Skolungdomens Vapenövningar om frivilliga bidrag till tävlingen så att arbetet kunde fortgå. De två ledare som står som avsändare till cirkuläret är generallöjtnant och ordförande Erik Testrup, samt majoren och sekreteraren Oscar Cederström. Den sistnämnde förekommer – som även framkommer senare i denna studie – ett antal gånger i VsF:s material som aktiv medlem även där, vilket tyder på att förbindelser och kontakter med ungdomsföreningen mest troligt förekom. I cirkuläret beskrevs vidare hur ungdomsföreningen i 76 år hade ägnat sig åt att arbeta för att ungdomens verksamhet skulle främjas, samt att detta skulle göras i fosterlandets tjänst. Problemet vid tiden för tävlingen var att det anslag som hade utdelats var alldeles för litet för att det skulle räcka till, vilket ledde till att föreningen bad om bidrag från den försvarsvänliga allmänheten. Om någon händelsevis kände att de skulle vilja stödja den fosterländska verksamheten genom att bli medlem, var det något som genast kunde ordnas.⁷⁰ Arbetet för ungdomsverksamheten, dess fortlevnad och främjandet av den i fosterlandets namn var mycket betydelsefullt.

För att få med ungdomarna i leden och höja deras intresse var det också nödvändigt att nå ut till skolynglingar.⁷¹ Med skolynglingar menades mest troligt unga pojkar då det knappast förekom att unga flickor deltog i liknande aktiviteter, med tanke på att det framför allt var pojkar som sysslade med idrottsliga aktiviteter och då även skytte. Vanja Wallin menar att ungdomen under 1800-talet kom att ses mer som en vetenskaplig kategori, det vill säga att ungdomar fick en allt mer framträdande roll och sågs som en egen grupp i samhället. Därmed blev det viktigt att under den specifika perioden i en mans liv forma honom till någon med god karaktär. Det var män som behövde läras upp och formas i sin karaktär, kvinnor uteslöts från begreppet. I det borgerliga samhälle som hade utvecklats var utbildning något som blev allt mer viktigt, samtidigt som det upplevdes som att det

⁷⁰ Cirkulär rörande Skolungdomens Riksskyttetävlingar 22–24/9 1944, Tävlingar 1940–1944, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 3.

⁷¹ Cirkulär till Västerbottens Skytteförbund från Skytteförbundens överstyrelse 5/9 1918 angående tävlingsskjutning för skolungdom, Korrespondens diarieförd 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. I. 5.

fanns en fara med att läsa för mycket då det egentligen var rätt så omanligt. Ett sätt att råda bot på detta var att inkorporera sport- och militärövningar i skolorna, vilket Wallin menar förekom både internationellt och även i Sverige. För att ynglingarna inte skulle vara omanliga lades allt mer fokus på fysisk aktivitet, med målet att forma ett manligt ideal som var handlingskraftigt och konkurrerande.⁷²

Skytteförbundens Överstyrelse skickade också ut information till VsF:s styrelse den 5 september 1918, om att det skulle anordnas en särskild tävling för skolungdom från rikets allmänna läroverk. Detta var angeläget då sådana aktiviteter på sikt kunde "[...] komma att för höjandet av den studerande ungdomens intresse för den frivilliga skytterörelsen hava god påföljd [...]".⁷³ Meningen var att genom skyttetävlingar för skolungdomar värva dessa och få dem att arbeta för verksamheten i framtiden. Detta uttrycktes ännu tydligare i ytterligare ett cirkulär från överstyrelsen genom sekreteraren Vilhelm Wahlquist till VsF:s styrelse. Där påminde han om tidigare cirkulär där förbunden ombetts skänka priser till ungdomstävlingen, och ännu fler bidrag mottogs fortfarande tacksamt. Wahlquist beskrev tävlingen som det första steget i att få med dessa ungdomar vid läroverken och dylikt i skytteleden, för att på så sätt säkra en god framtid för hela skytterörelsen. Det var alltså därför viktigt att ge dessa ynglingar ett gott mottagande, och i detta värvningsarbete utgjorde priser och pengar till utrustning en viktig del.⁷⁴

Att börja tidigt med att få med ungdomar i leden blir även tydligt i VSK:s årsberättelse över verksamhetsåret 1930, då det i oktober bildades en så kallad goss-avdelning bestående av 65 stycken gossar. Arbetet med dessa gossar beskrevs som livaktigt och att de trots nystartad aktivitet hade hunnit öva in och sedan framföra en gymnastikuppvisning vid skyddskårens julfest.⁷⁵ I årsberättelsen för nästkommande verksamhetsår 1931 var aktiviteten inom goss-avdelningen i VSK fortfarande livlig. Antalet gossar hade nu stigit till 76 stycken och de goda resultaten de hade fått tillskrevs fänrik Thodén som varit det så kallade goss-kompaniets ledare. Gossarna deltog även i en gymnastikfest i Kristinestad med två lag, varav det ena knep en förstaplats och det andra en fjärdeplats i gymnastikuppvisning.⁷⁶ Verksamheten var fortfarande livlig för gossarna och deras intresse

⁷² Wallin (2008), s. 38–39.

⁷³ Cirkulär till Västerbottens Skytteförbund från Skytteförbundens överstyrelse 5/9 1918 angående tävlingsskjutning för skolungdom, Korrespondens diarieförd 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. I. 5.

⁷⁴ Cirkulär till Västerbottens Skytteförbund från Skytteförbundens överstyrelse rörande skolungdomens tävlingsskjutning ink. 2/10 1918, Korrespondens diarieförd 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. I. 5.

⁷⁵ Årsberättelse för verksamhetsåret 1930, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, Vasa Skyddskårs arkiv (VSKA), Vasa Skyddskår (VSK), Österbottens traditionsarkiv (ÖTA), Svenska Litteratursällskapet i Finlands arkiv (SLS), mapp 36:5.

⁷⁶ Årsberättelse för verksamhetsåret 1931, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

var fortsatt stort även det följande året, enligt 1932 års årsberättelse.⁷⁷ Just kopplingen mellan pojkar, unga män och gymnastik är något som Vanja Wallin pekar på som en del av ett manlighetsprojekt. Gymnastik var ett sätt att forma den manliga kroppen till en stark och kraftfull medborgare, som då skulle vara beredd att agera som en stabil punkt i samhället. Den unga pojkkroppen skulle utvecklas till en stadig manskropp, som sedan kunde ställa upp till nationens försvar och möta dess behov. Wallin menar också att från 1840-talet och framåt blev militära inslag allt tydligare i denna manliga kropp och dess projekt av formering. Hon benämner det som en sorts borgerlig och legitimerad våldsutövning inom ramen för läroverk och skolor, en kontrollerad form av våld via gymnastik och skytte som blir kulturellt accepterad genom uppvisningar av kontrollerad styrka.⁷⁸

I de finska skyddskårerna blev det också under 1920- och 1930-talet viktigt att värva barn och ungdomar, vilket Seija-Leena Nevala-Nurmi beskriver som ett led i skyddskårernas och Lottornas grund som familjebaserade verksamheter. Nevala-Nurmi benämner organiseringen i de två rörelserna i Finland som en könad försvarsfamilj och skyddskårsfamilj, då deras uppbyggnad skulle utgöra en nation i miniatyr med en nations strukturer och mönster. Således blev det ofta så att rekryteringen till både skyddskåren och Lotta Svärd var familjebaserad, med en stark grund i ett heterosexuellt och nationalistiskt familjeideal. Grundtanken var att alla behövdes när det kom till att försvara nationen, vilket avspeglades i organiseringen av verksamheten i tydliga manliga och kvinnliga områden. I början utformades utbildningen av pojkarna med en starkt militär inriktning, men 1928 bestämdes det att för att locka fler pojkar var det bättre med en inriktning som fokuserade på idrottsliga aktiviteter. De idrottsliga aktiviteterna skulle ge de unga pojkarna erfarenheter och skickligheter som sedan skulle vara dem behjälpliga i militära sammanhang, då syftet med deras medlemskap i slutändan var att skapa nya rekryter till skyddskåren. De skulle även formas till trogna, lojala, starka och ordentliga medborgare.⁷⁹

Erkki Vasara kopplar även han ihop den militära delen av skyddskårsrörelsen med den idrottsliga, samt med idealet om den fysiskt starke och hälsosamme mannen. Även Vasara pekar på speciellt idrott som en aktivitet där det var lätt att locka unga pojkar till att gå med i skyddskårens avdelningar för minderåriga, då många redan ägnade sig åt det och tyckte att det var roligt. Under just mellankrigstiden i Finland blev också idrott en allt större del i skapandet av en ny nationell identitet i den unga och framväxande nationen. Den finska jungfrun hade varit en stark nationell symbol under 1800-talet och perioden som autonomt furstendöme under Ryssland, men nu blev det istället

⁷⁷ Årsberättelse för verksamhetsåret 1932, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

⁷⁸ Wallin (2008), s. 44-46.

⁷⁹ Nevala-Nurmi (2014), s. 29-31.

viktigt att utveckla en ny nationell symbol som skulle passa in i mellankrigstidens samhällsklimat. Därmed växte det på den icke-socialistiska sidan fram ett symboliskt ideal om en ung och stark, finländsk man, som med hjälp av dessa egenskaper försvarade nationen mot bolsjevismen.⁸⁰

I det finska inbördeskriget 1918 var det just striden mot bolsjevismen som präglade den vita sidans så kallade fosterlandskamp. Kampen för fosterlandet engagerade folk i många olika åldrar, även de som egentligen inte var nog gamla för att delta aktivt i strid. Vilket i åtminstone två fall ledde till att föräldrar skickade in brev med sin tillåtelse att deras söner fick delta i kriget på den vita sidan. Fru Ida Maria Sand skickade den 11 februari 1918 ett intyg att hennes son Ernst Werner Sand fick lov att delta "[...] i kampen för fosterlandets frihet, ehuru väl han enu är ung nog, men emedan han kenner sig villig så är det even min vilja att så må ske".⁸¹ Fru Sand var medveten om att hennes son var lite ung för att delta i det pågående kriget och i skyddskårens aktiva stridsverksamhet. Samtidigt verkar det som att hans vilja att delta och kämpa för fosterlandet ändå gjorde att hon skrev ett intyg om att han skulle få lov att delta. Anledningen till att Fru Sand skrev detta intyg går inte att säkert konstatera baserat endast på det dokument som återfunnits, men det går däremot att konstatera att hon valde att skriva det och till viss del kopplade sin tillåtelse till försvaret av fosterlandet. Även Herr Viktor Spjut skrev till VSK om att hans son lyceisten – det vill säga elev vid ett högre allmänt läroverk så som gymnasium – Elis Spjut skulle få avresa med skyddskåren.⁸² Spjut skrev också att sonen skulle resa till den ort som skyddskåren bestämde.⁸³

Även om det fanns de som intygade att deras minderåriga söner fick avresa med skyddskåren under inbördeskriget 1918, fanns det även de som anhöll om att deras söner skulle hemkallas. En sådan anhållan kom från svensken M. Viderberg, som anhöll om att hans 17-årige son Karl Richard Rudolf skulle återvända hem av särskilda orsaker. I stabsbefallningen 24 mars 1918 skrev bataljonschefen till W. Wallenius, chefen för 1:a kompaniets 2:a pluton att "Med beaktande av sökandens nationalitet on [*sic!*] sonens ålder anser sig staben ej kunna motsätta sig sökandens anhållan, varför H.H. beordras omedelbart permittera Viderberg".⁸⁴ Unge Viderberg var alltså svensk men också

⁸⁰ Vasara (1997), s. 702–704, 711–712.

⁸¹ Intyg från Fru Ida Maria Sand med tillåtelse att sonen Ernst Werner Sand deltog i Vasa Skyddskår 11/2 1918, Diverse skrivelser, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:15.

⁸² Ordet *lyceum* betyder enligt Svenska Akademiens Ordbok (SAOB) 'högre undervisningsanstalt', mer specifikt i Finland 'högre lärdomsskola' eller 'högre allmänt läroverk'. En lyceist var då alltså benämningen på en elev vid en sådan skola. SAOB på internet sökord lyceum, <http://www.saob.se/artikel/?seek=lyceum&pz=1#U_L1039_246930> (17/4 2016).

⁸³ Intyg från Viktor Spjut att sonen Elis Spjut fick avresa med Vasa Skyddskår 11/2 1918, Diverse skrivelser, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:15.

⁸⁴ Stabsbefallning från bataljonschefen till chefen för 1:a kompaniets 2:a pluton W. Wallenius rörande hemkallning av svensk 17-åring från fronten 24/3 1918, Brevkoncept 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:7.

minderårig och hade rest till Vasa för att delta i kampen på den vita sidan. Om han hade fått tillåtelse av sin far att resa iväg framkommer inte, men även om så var fallet var det trots detta dags för honom att resa hem till Sverige igen.

Att svenskar reste till Finland under inbördeskriget för att delta på den vita sidan förekom trots den officiella neutralitetspolitiken i Sverige, och det upprättades också en svensk frivilligkår vid namn *Svenska brigaden*. Den önskade omfattningen på den tilltänkta brigaden uppnåddes aldrig, men allt som allt uppgick antalet frivilliga till strax över 1300 svenskar enligt Aapo Roselius. Dessa frivilliga bestod till viss del av de som vid krigets utbrott redan hade befunnit sig i Finland och då anslutit sig direkt till finska förband, men största delen bestod av svenskar som hade rest till Finland för att ansluta sig. Majoriteten av de anslutna frivilliga svenskarna var befäl och innehade en position så som korpral eller furir, då bara en tredjedel av alla frivilliga utgjordes av meniga soldater. Trots att antalet frivilliga inte nådde upp till det antal som hade varit förhoppningen när aktionen började, var svenskarnas insats inte att förringa då de bidrog med en hög befälskompetens.⁸⁵

Att hantera ungdomarna och få dem att ansluta sig till frivilliga skytterörelsen verkar dock inte alltid ha varit så enkelt. I ett brev till VsF skrev ordföranden i Umfors skytteförening den 7 januari 1936 att föreningen under året som gått inte hade haft någon verksamhet. Problemet var att majoriteten av medlemmarna i föreningen var överåriga, och verksamhetens framtid baserades på om det fanns något intresse hos den yngre generationen att ansluta sig. Detta skulle undersökas under det kommande året, och var av stor betydelse för om föreningen skulle uppta sin verksamhet eller inte.⁸⁶ Det fanns alltså vissa svårigheter i att försöka värva den yngre generationen till skytterörelsens sak, och därmed var framtiden för vissa lokala skytteföreningar mycket oviss. Även Bror Broman i Vebomark uttryckte i ett brev till skytteförbundet i Umeå 4 december 1919 att det var svårt med verksamheten av olika anledningar. Dels så behövde banan och skjutavlorerna repareras och ersättas då de blivit gamla och slitna, men det fanns också ett problem med värvningen av ungdomar i trakten. Broman menade att "Det har blivit en sådan ovilja här mot allt vad som kan jämföras med militärövningar [*sic!*] bland ungdomarna att det är ingenting trefligt att stå för det här man blir tilllockmed [*sic!*] utsatt för obehag [...]"⁸⁷

I Vebomark var det därför år 1919 svårt att värva ungdomar till skytterörelsen, för att de inte alls ville ha något att göra med aktiviteter som kunde liknas vid militärövningar. Detta skulle kunna relateras till det första världskrigets slut året innan och de upplevelser som följde med kriget. Efter det

⁸⁵ Roselius (2009), s. 31–33.

⁸⁶ Brev till Västerbottens Skytteförbund från Umfors skytteförening 7/1 1936 rörande fortsatt verksamhet, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

⁸⁷ Brev till Västerbottens Skytteförbund från Bror Broman i Vebomarks skytteförening 4/12 1919, Verksamhetsberättelser 1914–1969, VsFA, VsF, FRAiV, mapp H. I. 1.

första världskriget och under framför allt mellankrigstiden var det många som var påverkade av dess brutala verklighet, och många uttryckte ett motstånd mot krig och en önskan om fred.⁸⁸ Eventuellt var det så att dessa tankar hade nått även ungdomen i Vebomark, vilket i sin tur ledde till att de inte ville ha något att göra med aktiviteter som kunde uppfattas som militära. I Sverige förekom det som beskrivits ovan också ett motstånd från framför allt vänstern mot militär verksamhet, och på högre politisk nivå var försvarsfrågan en källa till motsättningar. Dessa åsikter som ska ha uttryckts i några av de lokala skytteföreningarnas bygder med omnejd skulle då kunna kopplas till de motsättningar som fanns även inom politiken. Att svara fullkomligt på vad dessa ungdomar hade för motivering till sin motvilja är dock inte möjligt i detta sammanhang. Det är dock värt att nämna detta lokala motstånd hos just ungdomarna, då det framför allt kan kopplas till ett allmänpolitiskt läge i Sverige där konflikter som handlade om försvaret var aktuella. Opinionsen och de olika politiska gruppernas åsikter i ämnet kan mycket väl också ha skapat motsättningar i ett lokalt samhälle och en lokal skytteförening i Västerbotten.

Mellan två världskrig

Tiden mellan de två världskrigen var enligt en del en instabil tid av hemska erfarenheter, trasiga liv och nationer, och förde med sig ett Europa och en värld som hade förändrats på många sätt. Stanley G. Payne beskriver perioden 1917–1923 som en tid i Europa med sociala konflikter och institutionella kriser i en omfattning som inte hade skådats tidigare. De mer avancerade demokratierna i nordvästra Europa menar dock Payne klarade sig bättre och de var mer stabila genom ekonomiska och sociala spänningar än många andra i de östra, centrala och södra delarna av Europa. Spänningarna hade generellt sett minskat och stabiliserat sig vid 1924, och många av de politiska system som hade uppstått i flera länder hade vid det laget blivit befästa. Från mitten av 1920-talet till dess slut nådde de allra flesta europeiska länder ett läge med minskade politiska spänningar, samt att de flesta upplevde en period av relativt välstånd. Detta gällde dock inte alla utan i ett flertal länder så som Spanien, Italien och Polen skapades auktoritära styren istället för de parlamentariska styren som befästes i många andra länder.⁸⁹

Om Paynes observation om de mer stabila demokratierna i nordvästra Europa och deras förmåga att under en annars instabil mellankrigstid hantera det politiska läget stämmer, skulle nog Sverige

⁸⁸ Ulf Zander, Mellankrigstiden, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/mellankrigstiden>> (21/4 2016).

⁸⁹ Stanley G. Payne, *Civil War in Europe, 1905-1949*, New York: Cambridge University Press, 2011, s. 95.

och Finland passa in i den beskrivningen. Payne skriver också att Finland klarade sig relativt bra under mellankrigstiden då de uppnådde ett blygsamt välstånd, uppbyggt av det finska folkets hårda arbete under den perioden. Trots starka politiska motsättningar som levde kvar menar Payne att det var den finska patriotismen som till slut vann över de interna striderna, med exemplet att när Sovjet anföll 1939 gick det finska folket ihop för att försvara sig mot den gemensamma fienden. En majoritet av de socialister som tidigare hade setts som ett hot och som att de var i samröre med Ryssland mot den finska nationen, stred mot de sovjetiska styrkorna tillsammans med sina landsmän. Payne uttrycker det som att det brutala inbördeskriget 1918 och de hårda efterverkningarna mot den röda sidan, innebar att den finska revolutionära vänstern tillfälligt rensades bort. Vilket i sin tur möjliggjorde att de finska socialdemokraterna förvandlades till ett mer återhållsamt parti, som därmed inte utgjorde ett lika stort hot mot de borgerliga. Finland bibehöll sedan en parlamentarisk demokrati som frodades under 1930-talet, samtidigt som fascistiska element inte fastnade där som i andra europeiska länder vid samma tidsperiod.⁹⁰

Situationen i Finland efter självständigheten 1917 och inbördeskriget 1918 innebar att nu behövdes plötsligt ett skydd mot Ryssland, vilket Anders Ahlbäck menar är en anledning till det ökade fokus som uppstod på att bygga upp en värnpliktsarmé. Han beskriver det som att Finland genomgick en sorts snabbspolning in i en militär modernitet i och med att hotet från öst blev allt mer påtagligt. Dessutom skedde nedrustningar i till exempel Sverige efter första världskriget, medan mellankrigstiden för Finland handlade om att rusta upp istället. Den nyvunna självständigheten behövde försvaras och värnpliktsarmén skulle bli en garanti för dess försvar.⁹¹ Situationen för den militära aktiviteten och nationens försvar verkar alltså ha varit annorlunda i Sverige och Finland under denna tid. Lars-Arne Norborg skriver också att både Tysklands och Rysslands försvagade ställning efter första världskriget ledde till att den svenska säkerhetspolitiken hamnade i ett bättre läge än innan. En omfattande nedrustning påbörjades efter ett försvarsbeslut 1925, och efter att ha ingått medlemskap i *Nationernas Förbund* 1920 fanns det en känsla av en sorts kollektiv trygghet i detta medlemskap. Då det politiska läget i Europa skärptes under 1930-talet och aggressionerna blev allt fler, omvärderades dock beslutet om nedrustning och en viss upprustning med ökade medel till försvaret sattes in.⁹²

Viss skillnad verkar därför ha funnits i hur Sverige och Finland agerade i relation till det allmänpolitiska läget och de politiska strömningarna ute i Europa och världen. Den finska nationen var

⁹⁰ Payne (2011), s. 31–32.

⁹¹ Ahlbäck (2014), s. 4–6.

⁹² Lars-Arne Norborg, Mellankrigstiden i Sverige, *Nationalencyklopedin*. <<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sverige/historia/mellankrigstiden>> (21/4 2016).

granne med det imperium som den tills väldigt nyligt hade varit autonomt storfurstendöme under, och det upplevda hotet från öst var därför mycket påtagligt under mellankrigstiden. Sverige låg ju inte heller så långt bort från stora aktörer som till exempel Ryssland, även om det i Sverige verkar ha funnits en större trygghet i det politiska läget då nedrustning genomfördes. Att folk var vak-samma också i Sverige går däremot att se i VsF:s material. I ett dokument från Adolf A:son Murray, ordförande i det verkställande utskottet för skytteförbundets överstyrelse, till VsF i februari 1918 skrev denne att det var ytterst viktigt att skytteväsendet skyddade sina vapen och sin ammunition från obehöriga. På flera ställen i landet hade vapen och ammunition stulits från skyttepaviljongerna under dagarna före, då inbrott hade gjorts och obehöriga hade kommit undan med föreningarnas tillhörigheter. Murray beskrev förslag på åtgärder som kunde tas för att minska risken för stöld, och när sådana hade tillämpats skulle detta rapporteras in till honom konfidentiellt. Med detta menades muntligen, genom ombud eller per telefon, och endast skriftligt som undantag.⁹³ Någon misstanke om vem som hade stulit från skytteföreningarna går inte att se i uppmaningen från Murray, men vikten av att sköta det konfidentiellt visar på behovet av att hålla det hemligt i så stor utsträckning som möjligt.

Ordföranden i Petikträskis skytteförening påpekade i ett brev till VsF i mars 1918 att det vore klokt att meddela varje skytteförenings styrelse, att de borde vidta ytterligare åtgärder för att skydda sina vapen och sin ammunition. Han menade att det fanns vissa skäl för att strama åt säkerheten ytterligare, och uttryckte det med att "Som dessa tider utmärka sig för oroligheter i politiskt hänseende och det vill synas som rätt mången varslade sådana redan snart, inom vårt eget lands gränser [...]".⁹⁴ Det fanns en upplevelse hos vissa om att det politiska läget var så pass oroligt att ytterligare åtgärder behövde tas för att skydda föreningens vapen och ammunition. Eftersom att både Murrays uppmaning och varning om stöld och Petikträskis ordförandes oro hade inkommit till VsF under samma tid som det finska inbördeskriget pågick, skulle det vara möjligt att koppla ihop dessa politiska oroligheter med det som pågick i grannlandet i öst och det allmänt spända politiska läget under det första världskrigets slutskede.

Att åsikterna rörande det finska inbördeskriget gick heta också i Sverige skriver Aapo Roselius om. Roselius menar därmed att det blev en politisk vattendelare även där. Som nämnts tidigare i denna studie var den officiella positioneringen för Sverige i det första världskriget och även i relation till inbördeskriget i Finland en neutral sådan. Dock så delades politiken i Sverige i olika läger

⁹³ Dokument till Västerbottens Skytteförbund från verkställande utskottet i Skytteförbundets Överstyrelse februari 1918, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

⁹⁴ Brev till Västerbottens Skytteförbund från ordföranden i Petikträskis skytteförening 1/3 1918, Korrespondens diarieförd 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. I. 5.

där vänstern krävde solidaritet med de röda, socialdemokraterna och centern yrkade på fortsatt neutralitet och högeraktivister krävde militärt stöd till den vita sidan. Opinionsen var splittrad och den svenska regeringen utövade enligt Roselius ett tyst stöd till fördel för den vita sidan, även om det officiellt inte talades om det.⁹⁵ Det kan alltså vara så att de politiska oroligheterna som åsyftades i Murrays och Petikträsk's ordförandes skrivelser, hade något att göra med det allmänt oroliga läget i den svenska politiska opinionen rörande bland annat det finska inbördeskriget.

Dessutom skriver Lennart Broman om hur den frivilliga skytterörelsen inte sågs som något positivt av alla i Sverige. Speciellt inom den starkt framväxande arbetarrörelsen var skytterörelsen något som frammanade misstro, då många såg den som en paramilitär rörelse som skulle kunna användas mot arbetarna. Farhågan var att skytterörelsen skulle vara ett sätt att förhindra och slå ned strejker och demonstrationer och även skydda strejkbrytare. Hos socialdemokraterna var det en laddad fråga i början av 1900-talet då partiordförande Hjalmar Branting var en förespråkare för skytterörelsen. Medan de två aktiva och högre uppsatta partimedlemmarna Zeth Höglund och Per Albin Hansson istället var starka motståndare till skytterörelsen. Dock var skytteföreningarna populära bland arbetare ute i bruksorterna trots att det rådde delade meningar inom arbetarrörelsen.⁹⁶ De politiska oroligheterna som nämndes i dokumenten ovan kan ha haft olika anledningar relaterade till både den inrikespolitiska och den utrikespolitiska situationen. I och med att det fanns ett motstånd inom arbetarrörelsen kan även detta ha påverkat situationen för lokala skytteföreningar. Det var ju så att första världskriget inte heller hade avslutats vid tiden för deras uttalanden, vilket också skulle kunna vara en anledning till att folk kände av en viss oro.

Att första världskriget hade en effekt även på den frivilliga skytterörelsen, skrev Hilmer Zetterberg om till VsF:s sekreterare Ivar Hammarberg 27 oktober 1926. Hammarberg hade sänt ut en förfrågan till Zetterberg om uppgifter om dennes tid inom skytteföreningen, då det fanns en önskan om att teckna ett personporträtt av honom och hans trogna verksamhet. Zetterberg beskrev hur han först hade varit väldigt aktiv i Stensele, men vid tiden för skrivandet av brevet hade han flyttat till Sorsele. Det var däremot ett annat läge efter världskriget, vilket han beskrev som att "[...] det också här liksom litet varstädes visat sig vara svårare att hålla skytterörelsen vid makt."⁹⁷ Första världskrigets slut förde med sig vissa svårigheter för den frivilliga skytterörelsens verksamhet, vilket då kan kopplas till tidigare nämnda fredsönskan hos många under tiden efter kriget. Om intresset för mili-

⁹⁵ Roselius (2009), s. 29–30.

⁹⁶ Broman och Linnman (2010), s. 36.

⁹⁷ Brev till sekreteraren för Västerbottens Skytteförbund Ivar Hammarberg från Hilmer Zetterberg 27/10 1926, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

tärt inriktade aktiviteter och liknande var mycket lågt efter det första världskriget, är det inte underligt om detta även påverkade skytterörelsens popularitet då de i huvudsak sysslade med vapenrelaterade aktiviteter.

Även inom VSK var tiden efter det första världskriget en tid som innebar vissa svårigheter för verksamheten, kanske av liknande anledningar men också i relation till det nyligt avslutade inbördeskriget. I en årsberättelse för 1919 beskrevs året 1918 som ett samlingens år, medan året efter istället hade varit ett år av splittring och förändring. Många hade tappat intresse och slutat vara lika aktiva i skyddskåren efter världskriget och inbördeskriget var över, och de band som hade bundit samman de forna stridskamraterna hade blivit försvagade. Hoppet efter det händelserika året var dock att skyddskåren skulle fortsätta blomstra och präglas av osjälviskt arbete ännu en gång, och önskan om en fortsatt kamp för nationen fanns fortfarande kvar. Vädjan hos skribenten talade sitt tydliga språk med meningen: "Må de svåra och tunga tider fosterlandet nu genomlefver, förplikta oss alla till fortsatt arbete för ordningen och den lagbundna rättens upprätthållande i vårt fosterland."⁹⁸ Tanken om att det fanns en strid att utkämpa och att tiderna krävde ständig beredskap fanns fortfarande kvar hos VSK trots motgångarna under 1919. Striden om det självständiga Finland sågs ännu inte som över, utan den förtgick med skyddskåren som garanti för upprätthållandet av lag och ordning.

Redan i en kungörelse från 1918 då han lade ned sitt befäl av den vita armén, uttryckte general Mannerheim att kriget för Finlands frihet inte var över. Hotet från öst var fortfarande mycket starkt och det fanns män inom landets gränser som inte hade något fädernesland, då de utan att ha dåligt samvete var beredda att låta bolsjevikerna invadera och ta över nationen. Den unga friheten var ännu hotad av dessa samvetslösa hopar av mördare, och det var av absolut största vikt att fortsätta vara redo för att ännu en gång försvara fosterlandet mot dessa fiender. Skyddskårernas plikt krävde ständig beredskap i de fortsatt allvarliga tiderna, och behovet av att hålla ihop under den vita fanan var starkt.⁹⁹ Även om denna kungörelse offentliggjordes tätt inpå inbördeskrigets slut, säger den något om den misstänksamhet och den ständiga beredskap som fortsatt skulle komma att prägla skyddskårens arbete. Hotet om en ny socialistisk revolution i kombination med en attack från de ryska bolsjevikerna i öst var ständigt närvarande i den vita sidans medvetande. Hade det hänt en gång kunde det hända igen, och då gällde det att vara förberedd på att kunna försvara fäderneslandet

⁹⁸ Årsberättelse för verksamhetsåret 1919, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

⁹⁹ Kungörelse om general Mannerheims nedläggande av befäl över den vita armén 1918, Kungörelser och upprop 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:8.

på allra bästa sätt. Detta blev tydligt igen endast två år senare i årsberättelsen från 1920, då ett minskat intresse för skyddskåren hade blivit märkbart. Detta ansågs vara förklarligt och naturligt men också ett frö till mycket ont om det skulle tillåtas fortsätta, då ett minskat intresse även innebar en minskad beredskap.¹⁰⁰

Att framtiden och vad den bar med sig skapade oro för VSK syntes också i årsberättelsen från 1921, där skyddskårens arbete fram till dess beskrevs som lugnt och stillsamt men att det ännu var ovisst hur det hela skulle utveckla sig. Att ständigt vara redo var ännu mycket viktigt och detta fick inte hamna i skymundan.¹⁰¹ Två år senare hade tonen blivit skarpare i ännu en årsberättelse för 1923, och hotet tog sig en tydlig och välkänd form. En ökad aktivitet bland de röda landsförrädarna hade uppmärksammas och förhoppningen var att detta skulle främja verksamheten ytterligare, inte bara för medlemmarna men också att skyddskårens idé skulle spridas till allt fler. Polariseringen av de röda och de vita blev tydlig i vad som beskrevs som målet för skyddskårens verksamhet och vad den borde vara, nämligen "[...] att alla de vilka ej anslutit sig till de röda samhällsomstörtarene, skola sluta upp omkring skyddskårerne, ty den som ej öppet är med oss, honom kunna vi ej annat än räkna för vår fiende."¹⁰² Det upplevda hotet och den spända politiska situationen blir här tydlig i tanken om att antingen hörde du till den ena eller den andra sidan, det fanns inget mellanläge. Vaksamheten verkar ha funnits närvarande i väldigt stor utsträckning, och åsikterna om den politiska och samhällseliga motparten var starka.

Opposition och motsättningar förekom även inom VsF, mer bestämt i en avskrift av ett brev till Överstyrelsens verkställande utskott från Sveriges Skyttetidning 19 maj 1932. Det var en inbjudan från Skyttetidningen om ett samarbete i olika frågor om verksamheten som inkom från skyttarna, vilka skulle få framföras i tidningen, kommenteras och diskuteras av Överstyrelsen. Meningen skulle ha varit att låta kritik och motkritik mötas i samma tidning, för att erhålla ett ömsesidigt utbyte och inte kväva det fria ordet. Skyttetidningen inbjöd alltså till detta, samtidigt som de kritiserade Överstyrelsens förslag om att starta en ny tidning, då detta skulle innebära att det fanns tre olika skyttetidningar i landet. Dessa tre tidningar skulle riskera att stå i opposition till varandra och dela upp skytterörelsen i tre läger, vilket ansågs vara något mycket farligt i tiden. Att skapa ytterligare en tidning skulle vara samma som att kasta en brandfackla in i skytterörelsen, och därmed så

¹⁰⁰Årsberättelse för verksamhetsåret 1920, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹⁰¹Årsberättelse för verksamhetsåret 1921, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹⁰²Årsberättelse för verksamhetsåret 1923, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

splittring istället för att skapa enighet.¹⁰³ Exakt vad som menas med att det är farligt i tiden att skapa opposition och oenighet inom skytterörelsen framgår dock inte i dokumentet.

Om en dock tittar på styrelseberättelserna för verksamhetsåren 1931, 1932 och 1934 skrivna av styrelsen för VsF, framkommer det att de ekonomiska förhållandena var mycket svåra. Styrelsen beskrev det som att deras händer var bundna ekonomiskt, och anslagen från riksdagen till verksamheten var låga. Antalet skytteföreningar hade också minskat under åren 1932 och 1934. De uppmanade trots detta alla föreningar och enskilda skyttemedlemmar att fortsätta att driva verksamheten framåt, även om det fanns många svårigheter att komma förbi.¹⁰⁴ I relation till detta så kanske uttalandet om det farliga i opposition och oenighet, handlade om att den allmänna situationen för skytterörelsen var något svårare vid den tiden. Anslagen från staten var låga och intresset hade svalnat något, vilket tog sig uttryck i ett minskat antal skytteföreningar. I en sådan situation tedde sig nog ytterligare en aktör som ett hot och en risk för splittring, speciellt för Svensk Skyttetidning som säkert också värnade om sina egna intressen utöver skytterörelsens. En person som kommenterade den mindre gynnsamma tiden för skytterörelsen var Oscar Cederström, som i ett brev 26 mars 1933 till VsF:s sekreterare löjtnant P. A. Stridfeldt erbjöd sina tjänster som gammal skytte-entusiast. Cederströms tre år av tjänstgöring i Boden skulle vara över i oktober samma år, vilket ledde till att han skickade ett brev där han uttryckte sin vilja att frivilligt hjälpa till under de sämre tiderna.¹⁰⁵

Det verkar därmed som att VsF upplevde en sorts svacka under början av 1930-talet i form av bristande intresse och minskade anslag från riksdagen. Dessa förhållanden vände dock från 1936 då det i styrelseberättelsen från VsF skrevs om att anslaget från riksdagen ökat något, vilket även antalet skytteföreningar och skyttar hade gjort samtidigt som arbetet med övningar och tävlingar var bra. Antalet skytteföreningar och skyttar ökade också under verksamhetsåret 1939 till 56 stycken verksamma föreningar.¹⁰⁶ En riktigt stor ökning skedde under verksamhetsåret 1940, då hela 57 skytteföreningar startades upp på nytt eller återupplivades och antalet föreningar vid årets slut var så många som 119 stycken. Antalet medlemmar och föreningar hade då ökat ordentligt och styrelsen manade till att fortsatt hålla det antalet och gärna öka det ytterligare. Att fokus låg på det viktiga i ett starkt försvar ses i styrelsens önskan att "[...] till sist bringa i samtliga skyttars åtanke det stora

¹⁰³ Avskrift på brev till verkställande utskottet i Skytteförbundets Överstyrelse från Svenska Skyttetidningen 19/5 1932, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹⁰⁴ Västerbottens Skytteförbunds styrelseberättelser för verksamhetsåren 1931, 1932 och 1934, Verksamhetsberättelser 1914–1969, VsFA, VsF, FRAiV, mapp H. I. 1.

¹⁰⁵ Brev till Västerbottens Skytteförbunds sekreterare P. A. Stridfeldt från Oscar Cederström 26/3 1933, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹⁰⁶ Västerbottens Skytteförbunds styrelseberättelser för verksamhetsåren 1936 och 1939, Verksamhetsberättelser 1914–1969, VsFA, VsF, FRAiV, mapp H. I. 1.

värde ur försvarssynpunkt den individuella och utbredda skjutskickligheten innebär." ¹⁰⁷ Att verksamheten sköt i höjden 1939 och 1940 sammanföll med utbrottet av andra världskriget och de politiska spänningar som detta medförde. Vilket gör att det inte kan anses särskilt underligt att verksamheten inom skytterörelsen upplevde en kraftig ökning i en tid av orolig utrikespolitik och världskrig.

Även för VSK var åren 1931, 1932 och 1934 år av bristande intresse och slitningar. Antalet medlemmar som engagerade sig och deltog i övningar 1931 var lågt, och siffrorna för de så kallade intressetimmarna som visade på i vilken utsträckning medlemmarna hade deltagit i aktiviteter var dåliga de med. Trots detta fanns det ett hopp hos VSK att förbättringar skulle ske och att samtliga medlemmar skulle komma att delta och vara aktiva framöver. ¹⁰⁸ Årsberättelsen för det följande året 1932 förde däremot med sig dystra siffror om ett sjunkande medlemsantal. Det året firade VSK 15 år av arbete för fosterlandet och dess försvarsväsende, och att skyddskåristerna hållit ut under alla dessa år sågs på med glädje. Övningstimmarna hade ökat under året och även om det fanns ett bristande intresse, hade det ändå funnits de medlemmar som med alltjämt starkt intresse fortsatt driva skyddskårens verksamhet framåt. ¹⁰⁹ Under 1934 verkar antalet medlemmar inte ha varit av största vikt, utan det som fördes fram i årsberättelsen för detta år var att det hade bildats en kamratförening för de som hade stridit i inbördeskriget 1918. Denna kamratförening vid namn *V.S.K 1918* hade varit på tal redan 1928, men någon förening hade inte blivit av just då. Nu var läget däremot sådant för de forna vapenbröderna att "[...] politiska strömningar och oenighet hölllo på att slita de band, som under frihetskriget blevo knutna vid försvaret av vårt fosterland." ¹¹⁰

Här finns det vissa likheter med de rådande förhållandena i Västerbotten, där liknande tendenser av bristande intresse för verksamheten återfinns under första delen av 1930-talet. Likheterna blir ännu mer tydliga när en läser ytterligare årsberättelser från VSK rörande andra delen av 1930-talet och då åren 1936, 1937 och 1938. Året 1936 beskrevs som att ha varit ett framgångsrikt år för VSK med ännu fler medlemmar. Dessutom hade ett bidrag inkommit till kamratföreningen *V.S.K 1918* från Vasa stadsfullmäktige på 10 000 finska mark, till förmån för föreningens arbete med insamling av historiskt material om skyddskåren. ¹¹¹ Det följande verksamhetsåret 1937 hade bidragit med ytterligare medlemmar och en livlig verksamhet, där även ett antal forna frontkamrater åter igen hade

¹⁰⁷ Västerbottens Skytteförbunds styrelseberättelse för verksamhetsåret 1940, Verksamhetsberättelser 1914–1969, VsFA, VsF, FRAiV, mapp H. I. 1.

¹⁰⁸ Årsberättelse för verksamhetsåret 1931, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹⁰⁹ Årsberättelse för verksamhetsåret 1932, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹¹⁰ Årsberättelse för verksamhetsåret 1934, Årsberättelser, Vasa 1934–1938, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:6.

¹¹¹ Årsberättelse för verksamhetsåret 1936, Årsberättelser, Vasa 1934–1938, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:6.

anslutit sig till skyddskåren.¹¹² Kamratföreningen V.S.K 1918 som hade startats fyra år tidigare, hade under 1938 bidragit med mycket livlig verksamhet i form av bland annat en jubileumspärad 28 januari, med middag och kamratafton samma kväll. I minnesparaden för den vita segern som hölls i Helsingfors 15 maj samma år hade också Vasatruppen deltagit med en styrka på 119 man och de "[...] marscherade i spetsen för frontmannakolonnen omedelbart efter Vörå garde, uppväckande stormande ovationer."¹¹³

Intresset för VSK blev under dessa år allt större och allt fler valde att delta i dess verksamhet. Skyddskårens närvaro hyllades av många som vid till exempel Helsingforsparaden, vilket kanske också det säger något om vad som komma skulle. Det säkerhetspolitiska läget i både Sverige och Finland var påverkat av läget ute i Europa, vilket avspeglade sig i både VsF och VSK. Att den sista årsberättelsen som återfunnits i VSK:s material är från 1938, har mest troligt att göra med att Finland i november 1939 blev anfallna av det sovjetiska Ryssland och därmed minskade skyddskårens aktivitet drastiskt. Att de båda grupperna i de två olika länderna påverkades av det allmänpolitiska läget i mellankrigstidens Europa står dock klart.

Våra bröder på andra sidan viken

Trots att Västerbotten och Österbotten delades av Kvarken, fanns det en kontakt mellan dessa två områden som även gällde skytteaktiviteter. Det finska och det svenska låg många gånger varandra väldigt nära och hade en speciell relation. Redan 1919 delades till exempel VSK upp i en svensk och en finsk del efter en konflikt i språkfrågan, där det ansågs att svenska skulle vara kårens språk. Under inbördeskriget 1918 hade VSK varit tvåspråkig med finska som kommandospråk, men efteråt verkar det alltså ha uppstått en konflikt angående språkfrågan.¹¹⁴ I oktober och november 1918, ungefär ett halvår efter inbördeskrigets slut, kom också en förfrågan från Gamlakarleby Skyddskår – Kokkolan Suojeluskunta – till VSK om hur de hade löst språkfrågan. Hos Gamlakarleby var omständigheterna sådana, att skyddskårens område omfattade både svensk- och finsktalande vilket gjorde att frågan blev aktuell.¹¹⁵ I svaret som skickades till Gamlakarleby 19 november 1918 meddelades att båda språken fanns närvarande i samma grupp inom VSK, och att på fronten

¹¹² Årsberättelse för verksamhetsåret 1937, Årsberättelser, Vasa 1934–1938, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:6.

¹¹³ Årsberättelse för verksamhetsåret 1938, Årsberättelser, Vasa 1934–1938, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:6.

¹¹⁴ Årsberättelse för verksamhetsåret 1919, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹¹⁵ Brev till Vasa Skyddskårs stab från Gamlakarleby Skyddskår 31/10 1918, Inkomna brev och cirkulär april-december 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:7.

vägde den frågan inte särskilt tungt då alla hanterade det välvilligt som bröder emellan. VSK:s representant skickade också med en förhoppning om att det skulle skapas samma anda av samförstånd i Gamlakarleby som i VSK.¹¹⁶ Som framgår av ovan nämnda årsberättelse för 1919 verkar detta samförstånd dock inte ha hållit i sig, utan språkfrågan skapade så småningom en diskussion och konflikt även inom VSK.

Den svenska identiteten och det svenska språket var enligt Anders Ahlbäck en mycket viktig fråga för många inom den finlandssvenska befolkningen. Svenska var det språk som hade talats av de högre klasserna och den största delen av de utbildade i Finland, och svenskan hade haft en mycket stark ställning fram till slutet av 1800-talet. Det fanns även en grupp svensktalande bönder och fiskare längs med Finlands södra och västra kustområden, som tillsammans med de andra svensktalande utgjorde cirka 12 procent av hela den finska befolkningen. När så den fennomanska och nationalistiska finska rörelsen började växa sig allt starkare under 1800-talet, startade detta en motreaktion hos de svensktalande och utbildade grupperna. Denna motreaktion innehöll en framväxt av ett ideal om hur den finlandssvenska karaktären tedde sig, och att svenskarna i Finland var energiska, frihetsälskande, krigiska och rationella. Det viktiga var också att de ansåg sig vara allt detta och dessutom mer därtill jämfört med sina finländska landsmän. Det vill säga att i relation till eftersträvansvärda manliga och medborgerliga kvaliteter var de finlandssvenska männen enligt egen utsago överlägsna de finländska männen.¹¹⁷

I samband med detta återfanns det ett ökat fokus hos den finlandssvenska sociala eliten på värdet av manlighet, idrott, aktivism och en tillhörighet till en sorts germansk energi i relation till en allt större beundran för det tyska kejsarriket. Att vara kraftfull, aktiv och intuitiv värderades högt i en upplevt hotfull situation för de finlandssvenska grupperna. Ahlbäck menar nämligen att dessa åsikter om aktiva och kraftfulla män hade sin grund i det upplevda hotet mot det finlandssvenska från socialistiskt håll, men även i det faktum att de finländska grupperna gjorde stora framsteg inom utbildning, handel och administration.¹¹⁸ Det fanns en farhåga hos vissa i den finlandssvenska befolkningen i en tid av fennomanska strömningar och finsk nationalism, att det svenska arvet och den svenska identiteten skulle försvagas och kanske till och med försvinna. Att bekräfta denna svenska identitet blev då viktigt för att kunna bibehålla och stärka den ytterligare.

Något som kan sägas vara talande för detta är hur deltagarna från Vasa och deltagarna från Västerbotten benämns i delar av det undersökta materialet. Framför allt i tävlingsprogram för tävlingar i

¹¹⁶ Brev till Gamlakarleby Skyddskår från Vasa Skyddskår 19/11 1918, Inkomna brev och cirkulär april-december 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:7.

¹¹⁷ Ahlbäck (2014), s. 74.

¹¹⁸ Ibid., s. 74.

Vasa benämndes gästerna från VsF ofta av VSK som västerbottningar och rikssvenskar.¹¹⁹ I program och bestämmelser för tävlingar i Umeå benämndes gästerna från VSK ofta som finländare samt Vasaskyttar och det var finsk-svenska tävlingar som skulle genomföras.¹²⁰ Till denna studie har det dock inte gjorts någon systematisk undersökning på förekomsten av de olika sätten att benämna deltagarna, men det kan ändå sägas finnas något av betydelse i förekomsten av dessa epitet. Av den anledningen att den svenska identiteten hos den finlandssvenska gruppen kan kopplas till benämningen av västerbottningarna som rikssvenskar, då det visar på en koppling till det egna som svenskt i relation till denna rikssvenska identitet. Att på något sätt fortfarande vara svensk men att vara det utanför det svenska riket. De västerbottniska tävlingsprogrammen uttryckte då å andra sidan en mer tydlig avgränsning angående nationalitet, då gästerna benämndes som finländare och det tydliggjordes att det var tävlingar mellan finländare och svenskar som skulle äga rum. Med detta något tentativa resonemang är meningen att understryka en tanke om identitet i relation till nationalitet och arv, som förefaller ha uttryckt sig något annorlunda i VsF och VSK.

Kopplingen till ett svenskt eller rättare sagt gemensamt arv, kan också ses i det telegram som landshövding Ringstrand skickade till överste Erlandsson 28 juni 1931. Ringstrand var bortrest på tjänsteresa och kunde därför inte närvara vid den kommande skyttetävlingen, men han hälsade hjärtligt åt de skyttar från ömse sidor av Bottenhavet som hade samlats i Umeå. Han uttryckte också en förhoppning om "[...] fortsatta möten mellan ättlingar av män som kämpade gemensamt".¹²¹ Det fanns en känsla av en gemensam historia och ett gemensamt arv, som i Ringstrands telegram tog sig uttryck i tanken om de deltagande skyttarna från båda grupper som ättlingar till män som hade stridit tillsammans. Vilken sorts kamp det handlade om framkommer inte, men det blir tydligt att det fanns en upplevd historisk koppling mellan de två grupperna. Detta är något som Hanna Enefalk också pekar på i sin avhandling om musik och folksånger under det långa 1800-talet, och hon skriver om ett upplevt delat arv och ett brödraskap mellan Sverige och Finland. Att det fanns ett speciellt brödraskap över gränserna som uttryckte sig i blandandet av de finska och svenska brödernas

¹¹⁹ Program för skyttetävlingen i Vasa 5–6/6 1927, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.; Program för Vasa Skyddskårsdistrikts höstmästerskapstävlingar i skytte i Vasa 19–20/8 1939, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.

¹²⁰ Tävlingsprogram för skyttetävlingar i Umeå 3–4/7 1926, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.; Bestämmelser för gruppskjutningen vid de finländska gästernas besök i Umeå juli 1928, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.; Tävlingsprogram för de finsk-svenska tävlingarna i Umeå 21–22/7 1928, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.

¹²¹ Telegram till överste Erlandsson från landshövding Ringstrand 28/6 1931, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

blod på slagfältet, utgjutet tillsammans och som lade grunden till ett blodsband mellan de två folken.¹²²

Redan vid tiden för inbördeskriget 1918 var detta band till Sverige något som fanns närvarande inom VSK, och detta var också något som dess styrelseordförande Erik Hartman lyfte fram.¹²³ I ett tal som Hartman höll vid begravningen för ett antal av kårens egna medlemmar men även svenska och tyska frivilliga, belyste han detta arv och denna delade historia med Sverige. För att påvisa det offer som dessa frivilliga män hade gjort utifrån sin känsla av plikt. Hur dessa män från folk som var förenade med männen i VSK genom kultur, historia, tro och blod till slut i skyddskåristernas svaga stund anlände med hjälp från det gamla Sverige. Hartman tackade de svenska männen som hade stupat för den tapperhet som de hade visat och hyllade deras känsla för plikt i en sådan svår stund, samtidigt som han beklagade sig över frihetens dyra pris i form av dessa mäns död. Det var nu de efterlevandes plikt att föra dessa mäns minne vidare, då de i sin tur hade fullgjort sin plikt genom att dö för att andra skulle kunna leva vidare.¹²⁴ Det fanns en historia av kontakt och ett uttryck hos framför allt VSK för ett band till det så kallade gamla Sverige. Ett uttryck för ett samarbete sedan länge tillbaka som förstärkte de redan existerande banden ytterligare, och som ännu en gång hade visat på ett gynnsamt utbyte trots förlusterna av de tappra svenska soldaterna.

Kontakterna och utbytet fortsatte även senare mellan VSK och VsF i form av ovan nämnda skyttetävlingar. I och med tävlingen i juni 1931 skickade överstelöjtnant Karlberg ett hälsningstelegram från Vasa till överste Erlandsson i Umeå. Med budskapet att "Hemkomna sända svenskösterbottensiska skyttar sin hälsning och sitt hjärtliga tack för angenäm och oförgätlig samvaro under skyttedagarna."¹²⁵ Relationen mellan de två grupperna verkar utifrån detta ha varit mycket god och uppskattad. Överstelöjtnant A. G. Karlberg från Vasa skrev också ett brev till kapten Oscar Cederström i Västerbotten den 14 maj 1935, där han förklarade att skyddskårsorganisationen som bäst höll på att revidera riktlinjerna för skyttet. Därmed var meningen att ge det en mer militär inriktning likt den som den svenska skytterörelsen redan hade. Vilket i framtiden skulle underlätta samarbetet med VsF, och göra det lättare att arrangera tävlingar med ett helt gemensamt program som kunde innehålla samma skjuttider och dylikt. Karlberg menade att i och med att individuella fältskjutningar hade tagits med i tävlingsprogrammet för alla skyddskårer i landet, hade VSK ett försprång i denna

¹²² Hanna Enefalk, *En patriotisk drömvärld: musik, nationalism och genus under det långa 1800-talet*, Diss., Uppsala Universitet, 2008, s. 129.

¹²³ Nordman (1998), s. 31.

¹²⁴ Tal hållet av Erik Hartman 1918 vid en begravning av ett antal män av olika nationaliteter, 1918 Erik Hartmans tal vid VSK medl. jordfästningar, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:2.

¹²⁵ Telegram till överste Erlandsson i Umeå från överstelöjtnant Karlberg i Vasa 29/6 1931, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

gren då de via skytteumgänget med västerbottningarna redan hade kommit i kontakt med den. Brevet avslutades med en vänskaplig och tacksam ton hos Karlberg då han menade att "Det är främst vi, som kunnat draga nytta av våra gemensamma tävlingar, och därför hoppas jag ock, att vårt samarbete skall fortbestå. Det är blott ledsamt, att vi hava så litet att giva er i utbyte!".¹²⁶ Samarbetet, utbytet och skytteumgänget mellan VSK och VsF var ett gott sådant som främjade vänskapliga relationer och möten. Även om Karlberg skrev att det främst var VSK som hade nytta av de gemensamma aktiviteterna, var det mest troligt så att erfarenheter och kunskaper utbyttes och kom till användning för båda grupperna. Huruvida det fanns något kulturellt och ideologiskt utbyte i relation till politiska åsikter eller liknande är svårare att konstatera, även om det till synes var så att det åtminstone skett ett utbyte rörande det mer praktiska skytteumgänget.

I fosterlandets namn, för fäderneslandets försvar

Skytteföreningarnas uppgift var att försvara fosterlandet genom sin gärning, då de utbildade sina medlemmar i skjutskicklighet och därmed bidrog med folk som snabbt kunde ställas till fosterlandets förfogande. Detta uttryckte sekreteraren för VsF till en Herr Israelsson i ett brev i februari 1917, i och med att Israelsson hade begärt att få tillsänt sig rätt handlingar för att kunna bilda en ny skytteförening. Sekreteraren uttryckte sin förhoppning att det skulle gå snabbt att starta upp den nya föreningen, så att de kunde börja uppfylla den mycket viktiga uppgiften så snart som möjligt.¹²⁷ Att starta och driva en skytteförening handlade alltså inte bara om skjutövningar, utan det fanns ett bakomliggande syfte rörande fosterländskt försvar. Detta går också att utröna i en mall för en anteckningslista som hade skickats in av ett antal intresserade i Ultervattnet i juli 1937. Där framkom uppdraget för en skytteförening ännu tydligare. Meningen med att starta upp en skytteförening var "Enligt de av Kungl. Maj:t genom nådigt brev av den 26. juni 1903 för det frivilliga skytteväsendet utfärdade 'grunder och stadgar' är dess uppgift att befrämja skjutskickligheten bland Sveriges folk och hos detsamma väcka ett levande intresse och håg att bidra till Fosterlandets försvar."¹²⁸

Att främja skytterörelsens sak och därmed få fler att vilja bidra till fosterlandets försvar utgjorde en stor del av vad det innebar att ha en skytteförening. För att nå ut till den skytteintresserade allmänheten och ytterligare främja skytterörelsen, hölls även så kallade propagandaskjutningar. Där

¹²⁶ Brev till kapten Oscar Cederström i Umeå från överstelöjtnant A. G. Karlberg i Vasa 14/5 1935, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹²⁷ Brev till Herr S. M. Israelsson i Gunnarn från sekreteraren för Västerbottens Skytteförbund 24/2 1917, Konzept 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp B. I. 4.

¹²⁸ Anteckningslista för bildande av skytteförening i Ultervattnet juli 1937, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

skulle föreningarna göra reklam för skyttet men också för sin verksamhet, samt göra dagen till en festdag på skjutbanan för att på så sätt locka mer folk till skytteleden.¹²⁹ De som arbetade hårt för skyttesakens bästa kunde också belönas för detta i form av till exempel en förtjänstmedalj. En av dessa var Herr Domeij som var sekreterare och kassör i Fredrika skytteförening, som 1918 av sin förening rekommenderades att erhålla en förtjänstmedalj. Detta föranleddes av att han outtröttligt hade påverkat mindre intresserade medlemmar till att delta i föreningens aktiviteter så som till exempel skytteövningar.¹³⁰ Just detta personliga arbete och de personliga uppoffringarna som hade gjorts för skytterörelsens bästa, var också något som Hilmer Zetterberg reflekterade över i ett brev till kapten Hammarberg i VsF:s styrelse 27 oktober 1926.

Allt sedan ungdomen har jag hänförs av allt det uppoffrande arbete, som fosterlandsälskande män och kvinnor såväl i framskjuten som i ringa ställning utfört till stärkandet av fosterlandets försvar, och jag har alltid längtat att kunna i någon mån hjälpa till i detta arbete. På den plats jag blivit satt har jag ej kunnat uträtta något storverk, men jag har sökt arbeta så långt min förmåga och min tid har räckt till.¹³¹

Denna uppoffring för skytterörelsen och fosterlandets försvar, verkar för Zetterberg ha haft en stark ideell grund där personer oavsett position arbetat för dess bästa. Att göra något för skytterörelsen oavsett hur stort eller litet det må ha varit, så länge det stärkte skytterörelsen och bidrog till ett ännu starkare försvar för fosterlandet. Det var just det som var riktigt betydelsefullt och som skulle föra den gemensamma saken framåt. Dessa personer var sådana som kände en stark kärlek till fosterlandet och av den anledningen kunde de bli betrodda med att kämpa för dess försvar.

I frågan om försvar, vem som var betrodd med att utföra detta försvarsarbete och att i förlängningen att få tillstånd att förvärva vapen, skickade socialdepartementet 1933 ut en promemoria – det vill säga en sorts kortare sammanfattning – angående prövningar av ansökningar om tillstånd för att införskaffa skjutvapen och ammunition. Där skrev de mer allmänt att den som tilläts införskaffa detta tillstånd skulle vara känd för att vara ordentlig och pålitlig, samt även ha ett reellt behov av att

¹²⁹ Cirkulär adresserat till skytteföreningens styrelse från Skytterörelsens Överstyrelse rörande propagandaskjutning 12/6 1938, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹³⁰ Brev till ordföranden i Västerbottens Skytteförbund från Herr Lundgren i Fredrika skytteförening 1/8 1918, Korrespondens diarieförd 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. I. 5.

¹³¹ Brev till sekreteraren för Västerbottens Skytteförbund Ivar Hammarberg från Hilmer Zetterberg 27/10 1926, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

erhålla ett tillstånd. För medlemmar i det frivilliga skytteväsendet, landstormsföreningar och liknande gällde det att ha varit aktiv medlem under en lång tid, och inte ens då var det säkert att ett tillstånd skulle delas ut. Det var istället en fråga om behovsprövning och inte ens en aktiv medlem kunde anses ha ett verkligt behov att få införskaffa ett eget vapen eller ammunition. Det var också så att "Givetvis bör vid behovsprövningen hänsyn icke tagas till sökandens samhällsställning eller dylikt."¹³² För att få tillstånd att införskaffa skjutvapen och/eller ammunition vägrade egenskaper som ordentlig och pålitlig tungt, tillsammans med uppmaningen att sådana aspekter som samhällsställning inte skulle spela någon roll i prövningen. Att detta nämndes i Socialdepartementets promemoria kan tyda på att sådana situationer hade förekommit där samhällsställning faktiskt hade spelat roll, vilket dock inte är möjligt att entydigt utläsa utifrån det material som använts till denna studie. Trots detta finns det ändå något intresseväckande i att denna uppmaning ansågs betydelsefull att ta med i dokumentet, då det kan peka på ett försök att komma till rätta med ett eventuellt problem med olika behandling av ansökningar beroende på samhällsställning. Alla skulle behandlas lika i ansökningsprocessen.

Inom VSK lades det mycket tyngd speciellt under inbördeskriget 1918, på att göra sin plikt för fosterlandet och påvisa en vilja till självuppoftning för dess sak. I ett brev från kompanichefen till 4:e kompaniet inom Vasabataljonen i februari 1918, tog denne upp att det hade kommit fram vissa klagomål mot att tjänstgöringen i kompaniet var nog så ansträngande. Rättare sagt var den ansträngande för att den mest handlade om vakttjänstgöring och upprätthållande av ordning, och kompanichefen påminde om att de som inte gick att lita på att de fullgjorde sina plikter bakom fronten kunde en inte heller lita på i strid. Kompaniets uppgifter verkar ha uppfattats som enformiga och tröttsamma, och det hade uttryckts en vilja om att istället få kämpa på fronten. Kompanichefen påminde om att den dagen då även 4:e kompaniet fick gå ut i strid fortfarande kunde gry, men till dess var det av allra största vikt att de skötte sina uppgifter med all den kraft och energi de kunde uppåda. Dessutom menade han att tiderna var sådana att nationen hade all rätt att kräva att den enskilde individen gjorde de allra största uppoftningarna för den stora sakens skull. Han avslutade sitt brev med att påminna om att "Pliktuppfyllelse och självuppoftning väntas av oss alla. Den sak vi kämpa för är stor. Finlands framtid, frihet, dess hela existens beror av huru dess söner fylla sin plikt."¹³³

¹³² Promemoria från Socialdepartementet i Stockholm 20/7 1933 angående prövning av ansökningar om tillstånd att förvärva skjutvapen och ammunition, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹³³ Brev till 4:e kompaniet från kompanichefen 3/2 1918, Kungörelser och upprop 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:8.

Just denna inställning hos kompanichefen att nationen hade rätt att kräva att individen offrade sig och att individen också var skyldig att göra sin plikt, kan kopplas till hur Geoff Eley belyser nationens och nationalismens framväxt under det långa 1800-talet. Samt den betydelse som nationen och nationalismen därmed fick för de krav som då ställdes på befolkningen angående lojalitet. Eley menar att nationsstaten och hela dess organisering i form av juridiska ramar, centraliserade system av administration, organiserat kulturliv och så vidare har spelat en mycket stor roll för möjligheterna att bygga starka nationella identiteter och även för hur de kan byggas upp. Dessutom skapade framväxten av nationen som ett ideal under 1800-talet en väldigt stark legitimeringskraft genom ett centraliserat styre, och kunde på så sätt kräva en allt större lojalitet från befolkningen. Att vara beredd att offra sig för sin nation och sitt land var något som sammanfogade individen och nationen. Genom att ärofullt offra sin kropp för dess framtid och fortlevnad och få leva vidare i minnen och monument, skulle bandet mellan individen och nationen stärkas ytterligare till allas fördel.¹³⁴ Detta krav på att individen stod till nationens förfogande, handlade om en sorts tanke att dessa två var sammankopplade och att nationen i sin omfattande organisatoriska form skapade ett förhållande av skyldighet och lojalitet från befolkningens sida. I och med att nationen upplevdes som legitim, blev det också legitimt att kräva att individen skulle vara lojal och ställa upp när nationen så krävde.

En situation när denna lojalitet sattes på prov var när nationens försvar blev aktuellt, samt under arbetet för att bygga upp detta försvar i förebyggande syfte som i skytteföreningarna och VsF. Också för VSK och skyddskårerna överlag var det viktigt att efter kriget 1918 fortsätta öva sig "[...] i vapnens ädla bruk.", och på så vis göra sitt för fosterlandet och den nyvunna friheten på ett manligt sätt.¹³⁵ Detta sätt att se på skyttekunskap och att bruka vapen för fosterlandets försvar som fanns hos både VsF och VSK, kan relateras till den koppling som både Silke Wenk och Karen Hagemann gör mellan medborgerliga rättigheter, att bära vapen och försvara nationen. Wenk resonerar om köandet av nationalism och de könsroller som finns i många olika sorters nationella historiers framställningar, och menar därmed att det maskulina skapar sig själv genom att försvara det feminina. Detta kan enligt Wenk innebära att det feminina representeras av nationen, vilket gör att värdet för det maskulina kopplas till dess förmåga att försvara det feminina som då representeras av nationen.

¹³⁴ Geoff Eley, "Culture, Nation and Gender", i Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Oxford: Berg, 2000, s. 29.

¹³⁵ Brev till skyddskårerna i Vasa distrikt från krigskommissarie och ryttmästare Mellin 22/10 1918, Inkomna brev och cirkulär april-december 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:7.

I vissa fall kan en kamp för en självständig nation – så som i Finland – beskrivas som och representera ett sorts mandomsprov, det vill säga att maskuliniteten på något sätt växer upp och etablerar sig i en sådan kamp där den aktivt visar på sin förmåga att försvara nationen.¹³⁶

För Karen Hagemann var det införandet av allmän värnplikt som innebar att kvinnor exkluderades ännu mer från politikens centrum och som bidrog till att könsordningen skärptes. Hagemann menar nämligen att i och med värnpliktens införande, blev det allt mer tydligt att en fullvärdig medborgare var en person som kunde bära vapen i nationens namn. I och med att de som tilläts att bära vapen för att fullgöra sin rättighet men också skyldighet var män, innebar detta att medborgerlig status var något som tilldelades dem som män och det fanns därmed en stark anledning att neka kvinnor samma status. Hagemann beskriver hur den så kallade nationsstaten således blev ett rum där män dominerade och där militära influenser starkt påverkade omständigheterna. Därmed pekar Hagemann på hur den vapenbärande mannens uppgift var att skydda och försvara, vilket gällde såväl fosterlandet men också kvinnor. Samt hur denna tjänstgöring och detta försvarsarbete var ett sätt att påvisa en maskulin potens eller virilitet genom att ta till vapen.¹³⁷ Uppgiften att försvara kan alltså sägas ha en stark koppling till ett uttryck av manlighet i form av potens, och därmed får just denna förmåga att försvara en stark betydelse i relation till det maskulina. Fosterlandsförvararen blir en man som genom sitt uppdrag bekräftar sin roll som maskulin, och i och med detta till viss del blir beroende av bekräftelse från andra rörande denna manliga roll.

Ytterligare ett perspektiv på detta manliga fosterländska försvar och känslan för uppoffring står att finna i en artikel från Hufvudstadsbladet 5 maj 1968. Där berättade den före detta skyddskåristen Harald Sirén om de 20 män som eskorterade regeringen från Vasa till Helsingfors den 4 maj 1918 när kriget var över. Skyddskåristerna var mycket hedrade och såg på det som ett tillfälle att få representera Vasa som hade varit huvudstad under inbördeskriget, samt få ett erkännande för sina gärningar i fosterlandets tjänst. När de anlände till Helsingfors visade det sig dock att nästan ingen tog någon notis om dem, utan istället fick de ställa sig sist i ledet i paraden och det var de återvändande senatsmedlemmarna som fick all uppmärksamhet. Skyddskåristerna avvek därför från paraden och återvände besvikna hem till Vasa två dagar senare, efter att ha haft svårigheter att hitta både övernattning och ett sätt att resa hem då det inte gick några persontåg tillbaka upp till Vasa. Sirén me-

¹³⁶ Silke Wenk, "Gendered Representations of the Nation's Past and Future", i Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Oxford: Berg, 2000, s. 65, 68-69.

¹³⁷ Karen Hagemann, "A Valorous Volk Family: The Nation, the Military, and the Gender Order in Prussia in the Time of the Anti-Napoleonic Wars, 1806-15", i Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Oxford: Berg, 2000, s. 189.

nade att "Nu efteråt ser man det hela som en roande episod, men då som unga ambitiösa skyddskårister från landets huvudstad tog vi det en hel del allvarligare och ansåg att fosterlandet [*sic!*] i viss mån nonchalerat oss."¹³⁸ Det fanns en uppfattning hos dessa skyddskårister att det offer och den plikt som de hade fullgjort för fosterlandet, innebar att de skulle få den uppskattning som de hade förtjänat genom sin tjänstgöring. Om de inte hade förväntat sig att få någon uppskattning hade de mest troligt inte heller blivit besvikna när de inte fick någon. När de då inte fick denna uppmärksamhet utan istället ställdes åt sidan och längst bak i ledet, var det som att det som de hade offrat för fosterlandet inte längre var lika betydelsefullt som de hade trott.

Om en ser denna reaktion i relation till Wenks och Hagemanns resonemang rörande förbindelsen mellan det maskulina, vapenbärande, medborgerliga och nationella var det inte så underligt att dessa män reagerade på det sätt de gjorde. Deras syn på sig själva som manliga försvarare av ett fritt Finland gjorde att de någonstans också förväntade sig att bli hyllade som sådana. När de då inte blev hälsade och hyllade på det sätt som de hade trott, stämde det inte riktigt överens med den bild som de hade av sig själva som plikttrogna skyddskårister från landets – om än tillfälliga – huvudstad. Inte heller stämde det med den uppfattning de hade fått rörande vad deras uppgift i fosterlandets tjänst hade inneburit, och vad deras insatser och offer hade varit värda. Inom både VsF och VSK verkar det ha funnits en viss syn på betydelsen av den uppgift som skulle utföras, och denna syn kopplades till förmågan att utföra den på bästa sätt. Att utföra den korrekt och att även göra sitt allra bästa för att utföra den, verkar ha varit starkt kopplat till det egna värdet och synen på sig själv som en värdig medborgare och fosterlandsförsvarare. För att få kalla sig för fosterlandsförsvarare var det agerandet som räknades, och utan bekräftelse på en väl utförd aktivitet kan det bli så att aktivitetens värde sjunker. Om då manligheten är starkt kopplad till känslan av vapenbärare och fosterlandsförsvarare, är det inte omöjligt att även känslan av trygghet och styrka i en maskulin roll försvagas på samma gång.

En riktig karl skjuter sina fiender

Att syftet med både skytterörelsen och skyddskåren var att bygga upp ett frivilligt och folkligt försvar har framkommit ovan samt även att skyttet utgjorde en viktig del av detta arbete. Redan i två promemorior rörande anordning av fältskjutningar inom skytterörelsen från 1906 och 1907, beskrevs hur sådana aktiviteter skulle utformas på ett sådant vis att deltagarna fick öva på ett naturligt

¹³⁸ Tidningsurklipp från Hufvudstadsbladet 5/5 1968, V. S. K. 1918 Fotografier, böcker, V. S. G., VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:3.

sätt. I dokumentet från 1906 handlade det också om att placera ut måltavlor och liknande på ett sådant vis att en tänkt motståndare framställdes på ett så naturligt sätt som möjligt. Det var mycket viktigt att skjutfältet, måltavlorna och olika anordningar hölls hemliga från deltagarna innan skjutningen började, då meningen var att varje skytts förmåga skulle komma till sin rätt. Just för att reaktionerna och agerandet skulle bli så naturliga som möjligt, och för att visa på deltagarens förmåga att anpassa sig till en fiendes agerande. Skytten kunde då få chansen att visa sin handlingskraft och ta ett eget initiativ i en pressad situation. Det fanns också en möjlighet att visa att han kunde hantera stridslänkande omständigheter genom att ta skydd, ladda om och skjuta på målet med träffsäkerhet.¹³⁹

I den andra promemorian från 1907 blev syftet med fältskjutningar ännu mer tydligt då ändamålet "[...] är att under förhållanden, som såvidt möjligt är, likna dem, som förekomma i fält, öfva skytten i eldgifning."¹⁴⁰ Liksom i promemorian från året före, var det av yttersta vikt att skytten fick öva på situationer som kunde likna de som förekom i strid. Förekomsten av fiendepatroller i omgivningen skulle simuleras, och skytten skulle hamna under eldgivning från fienden med lösa skott. Detta för att skytten skulle visa på sin förmåga att hantera olika omständigheter som kunde uppstå under en framryckning i fält. Även i denna promemoria uttrycktes hur viktigt det var att skytten sedan innan inte hade någon kunskap om hur mål hade utplacerats i terrängen och så vidare, då det kunde motverka syftet med fältskjutningen.¹⁴¹ Åtminstone i samband med fältskjutningar var det frågan om en sorts krigssimulering, där meningen med övningen var att uppvisa en förmåga att hantera olika scenarion i fält. Där återkom tanken på ett folkligt försvarsarbete som en stor del av skytterörelsens arbete, då det tydligt handlade om att inte bara skjuta för nöjes skull utan även att förbereda sig inför en eventuell krigssituation. Det idrottsliga fritidsintresset kopplades på så vis ihop med det militära, genom att simulera en eventuell krigs- och försvarssituation.

Det var också så att VsF hade en stark relation och ett nära samarbete med militären på regementet vid I:20 i Umeå, som tog sig uttryck i till exempel lån av material vid skyttetävlingar, reparationer av vapen och annat. Ett antal av de som innehade positioner inom föreningen hade också militära titlar så som sekreteraren i styrelsen vid namn P. A. Stridfeldt, som förutom sin titel som sekreterare även innehade titeln löjtnant.¹⁴² Ännu en person med kopplingar till militären var tidigare

¹³⁹ Promemoria för anordnande av fältskjutningar 20/6 1906, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹⁴⁰ Promemoria för anordnande av fältskjutningar 1/7 1907, Tävlingar 1913–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 1.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Se till exempel: Brev till chefen för Kungliga Västerbottens regemente från Kungliga Arméförvaltningens Intendents departement 5/7 1918 angående utlåning av kokvagnar till Västerbottens Skytteförbund, Korrespondens diarieförd 1917–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. I. 5.; Brev till sekreteraren för Västerbottens Skytteförening löjtnant P. A.

nämnde Oscar Cederström, som tjänstgjorde inom armén samtidigt som han engagerade sig i skytteföreningen. I ett skriftligt yttrande i januari 1920 angående stadgar för ett vandringpris, skrev den dåvarande löjtnant Cederström om frågan om poängberäkning för trupp. Cederström menade att det kunde vara gynnsamt att ha med en poängberäkning för truppens och ledarens uppförande, baserat på om de skötte sig väl eller olämpligt. Däremot menade han att de som bedömde tävlingarna skulle ha i åtanke att detta inte skulle komma i första hand, utan istället var det viktigt att "[...] som huvudsak ihågkomma att det är en skytte-tävling det gäller och så borda i första hand låta skjutresultaten fälla utslaget [...]".¹⁴³ Trots den starka kopplingen till det militära fanns det de som Cederström som menade, att för stor vikt inte skulle läggas på bedömning av truppers prestationer utan att skyttet i sig kom först. Vilket kan tolkas som att han menade att det inte var nödvändigt att lägga allt för mycket militära krav på aktiviteterna, då de inte heller i grunden var militära även om de många gånger influerades av just militära aktiviteter. För även om den frivilliga skytterörelsen och VsF ägnade sig åt aktiviteter som många gånger präglades av militära drag, var det ju ändå inte samma sak som den svenska armén eller en militär rörelse. Trots att mycket fokus lades på fosterlandsförsvaret.

Erkki Vasara menar också, med utgångspunkt i skyddskårsrörelsen i Finland, att det militära och det idrottsliga hade starka band till varandra. När han jämför med liknande rörelser i Estland och Tyskland under ungefär samma tidsperiod, framkommer det en sorts internationell gemensam koppling där till exempel skytte, skidåkning och friidrott förekom som en form av militärt inriktad träning. Enligt Vasara fanns det de inom den finska skyddskårsrörelsen som ansåg att den främsta funktionen med idrott var att främja en kondition som skulle hålla i krig, samt att den i fredstid egentligen var en motsvarighet till krigföring. Det skulle också vara ett sätt att få befolkningen att vakna till en tanke om nationen och dess betydelse, samt erhålla en känsla av självständighet som innefattade hela det finska folket. Denna syn på idrottsliga aktiviteter och idrottens relation till militär träning är något som Vasara anser har förekommit generellt i olika former under och sedan 1800-talet.¹⁴⁴

I Finland och mer specifikt inom VSK var skyttet något mycket viktigt, i och med att det till skyddskårernas uppgift räknades att främja skjutskicklighet tillsammans med idrott och gymnastik. Det finska folket hade enligt krigskommissariens brev 1918 en lång historia av att vara ett folk med ärofulla idrottsliga traditioner. Detta trots att skytte var något som länge hade förvägrats dem då de hade

Stridfeldt från underofficeren vid Västerbottens regemente 14/3 1933, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹⁴³ Yttrande av löjtnant Oscar Cederström angående stadgar för vandringpris 27/1 1920, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

¹⁴⁴ Vasara (1997), s. 706, 711, 714.

[...] levat under förhållanden som hindrat oss att öva oss i denna manliga idrott. Med frihetskriget tändes en ny dag. Då de slumrande krafterna bröto sig fram, traditionerna från fordom levde upp och på blodat slagfält prövade mången för första gången sitt ögas säkerhet och sitt vapens bevingade lod. Det ligger en bragd i att kunna sköta sitt gevär, att med lugn och behärskning kunna beräkna målets läge och avstånd och att utan möda träffa målet därborta.¹⁴⁵

Den manliga idrotten skytte stod nu återigen öppen för det finska folket i en tid av självständighet och nationsbyggande. Med tanke på det som har återgetts ovan rörande hur krigskommissarien skrev om skyttet, verkar det som att det även för VSK låg mycket mer i frågan än att bara ägna sig åt skytte på fritiden. Här benämndes skyttet som en manlig idrott, där skötsel av sitt gevär och att använda det på ett bra sätt var en bedrift. Den manliga, rationella, stabila och kapabla fosterlandsförsvararen tog bra hand om sitt gevär och träffade sitt mål utan större ansträngning. Dessutom gjorde han det gladeligen när nationens säkerhet stod på spel.

Idrotts- och skytteberättelsen för VSK under verksamhetsåret 1925 visade vidare på att skyttet hade blivit allt mer populärt och intresset för det var mycket energiskt och stort. Detta ansågs båda mycket gott inför framtiden samt visa på skytteledningens kompetens.¹⁴⁶ I VSK:s årsberättelse för 1926 berömdes skytteledaren och officeren Lindeman för att ha fört kårens skytteskicklighet och kunskap framåt. Lindeman hade arbetat mycket hårt med att främja skyttet och hade lyckats träna upp deltagarna ytterligare, i vad som beskrevs som en mycket viktig gren inom den militära verksamheten.¹⁴⁷ Även året efter i årsberättelsen för 1927 nämndes hur skyttet fortsatt betraktades som en av de allra viktigaste grenarna i skyddskårens militära verksamhet.¹⁴⁸ Erkki Vasara skriver också att de allra viktigaste idrottsliga aktiviteterna inom skyddskåren i stort var skidåkning och skytte, som anordnades i olika former och det hölls ett antal tävlingar per år. Dock menar Vasara att antalet som deltog i sådana tävlingar egentligen inte var så stort i relation till antalet medlemmar i kåren, samtidigt som det dessutom var så att majoriteten av de som väl deltog redan ägnade sig åt idrott på

¹⁴⁵ Brev till skyddskårerna i Vasa distrikt från krigskommissarie och ryttmästare Mellin 22/10 1918, Inkomna brev och cirkulär april-december 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:7.

¹⁴⁶ Idrotts- och skytteberättelse för verksamhetsåret 1925, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹⁴⁷ Årsberättelse för verksamhetsåret 1926, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

¹⁴⁸ Årsberättelse för verksamhetsåret 1927, Protokoll från årsmöten, styrelsemöten, extra möten, disciplinnämndens sammanträden 1917–1934, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:5.

fritiden och därmed hade fördelen av att vara inne i det.¹⁴⁹ Dessa män hade mest troligt oftast sedan innan ett mer eller mindre stort intresse av idrott, vilket även gjorde det enklare för dem att ansluta sig till skyddskårens idrottsliga aktiviteter.

Den starke, aktive och vackre mannen

Ytterligare en aspekt i kopplingen mellan soldaten och idrottaren, återfinns i synen på hälsa och den manliga kroppens utformning. George L. Mosse skriver om hur den manliga kroppens symbolik blev allt mer betydelsefull under 1800-talet och framåt, som en personifiering av det som var önskvärt i samhällskroppen. Att vara aktiv, vältränad och hälsosam blev allt mer viktigt och den manliga kroppen som en välbalanserad helhet blev allt mer aktuell för den moderna maskulina stereotypen. Mosse menar att det maskulina idealets skönhet och styrka blev en symbol för samhället och nationen i sig själv, och därför blev det av allt större vikt hur den maskulina kroppen såg ut och användes i och med att den kopplades till en starkare nationell symbolik. Tanken på den manliga kroppen som en symbol för en nation som var hälsosam började enligt Mosse redan på 1700-talet. Det var dock under 1900-talet som den tog sin plats som en av de starkaste förutsättningarna för nationell självrepresentation hos män. Redan på 1700-talet fann folk däremot inspiration till det moderna manliga skönhetsidealet i antikens Grekland, där också intresset för den grekiska gymnastiken kom att påverka rollen som idrott senare skulle komma att ha för modern maskulinitet.¹⁵⁰

En referens till antikens Grekland återfinns i VSK:s medlemsförteckning med material insamlat under 1930- och 1940-talen innehållande personuppgifter, deltagande i inbördeskriget 1918 och andra krig, utmärkelser, andra uppdrag och så vidare. Där står det skrivet om medlemmen Helge Lassenius som avled i inbördeskriget, och den dödsruna som publicerades i Vasabladet den 26 april 1918 återges i hans medlemsförteckning.

¹⁴⁹ Vasara (1997), s. 707.

¹⁵⁰ Mosse (1996), s. 23, 27-32.

Med sina rötter djupt inne i antikens skönhetsvärld återfinnes i nationernas livssaga sällsamt ofta tanken: 'Den Gudarna älskar dör ung.' De ädlaste, renaste och bästa ryckas bort innan de ens nått sin fulla mognad, innan harmonin i deras levnadsåskådning kunnat rubbas eller de skönaste idealen förlorat något av sin glans. Också Helge Lassenius, begåvad, strävsam och levande som få och renhjärtad som ett barn, måste offra sitt unga liv för det han ställde högst av allt, för fäderneslandet.¹⁵¹

Här kopplades Lassenius öde till en skönhet som kunde spåras långt tillbaka till antikens ideal, hans självuppoftning och fördelaktiga sätt lyftes fram som ett exempel på en god person som hade tvingats lämna jordelivet allt för tidigt. Nu var ju detta en dödsruna där en persons goda egenskaper oftast brukar vara de som får ta störst plats då det handlar om att hedra minnet av den avlidne. Här beskrevs Lassenius som ädel, ren, skön, begåvad, strävsam, levande och renhjärtad innan han hade offrat sitt liv för fosterlandet. Det är en mycket positiv och målande bild av honom som framkommer i texten. Det är en bild av en man som framstår som vacker och ren på både utsidan och insidan i och med de egenskaper som tillskrevs honom i denna dödsruna. I slutet av texten om Lassenius kommer det dock fram en annan sida: "Och dock var Helge Lassenius med sitt sällsamt fina och genomnobra väsen, sitt för alla av den samma humanitetens anda genomträngda ideströmningar öppna sinne av naturen ingalunda danad till krigare."¹⁵²

Samtidigt som Helge Lassenius beskrevs som fin och ädel, ansågs han dock av skribenten till dödsrunan inte ha varit ämnad att bli soldat. Det var alltså något som saknades hos denne man i relation till rollen som krigare, vilket kan härledas till hans nobla väsen och rena hjärta. För även om det som nämnts tidigare ansågs vara önskvärda egenskaper kanske det inte riktigt var de egenskaper som ansågs definiera en krigare. Enligt Mosse var den moderna maskulina stereotypens estetik hård, stoisk, kontrollerad och bestämd och idealet för krigaren eller soldaten var att vara modig, hård, en god kamrat och självuppoftande.¹⁵³ Visserligen hade Lassenius offrat sig för fäderneslandet och på så vis uppfyllt den delen av soldatens plikter, men samtidigt förmedlar dödsrunan bilden av en ung man som inte riktigt passade in i en hård krigarroll. Vilket kan vara en anledning till att hans ädla väsen inte ansågs ha passat in i den hårda roll som kriget hade krävt av honom, samtidigt som det också tog hans unga liv.

¹⁵¹ Medlemsmatrikel över Helge Lassenius skriven under 1930- eller 1940-talet, V. S. K. Medlemsmatrikel A-Ö, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:17.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Mosse (1996), s. 108, 111.

En lite annan bild ges av en av de andra skyddskårsmedlemmarna vid namn Birger Ekholm som också han avled i inbördeskriget 1918. Även för Birger fanns det ett visst fokus på hans kropp och sinne, men inte riktigt på samma sätt som för ovan nämnda Lassenius.

Ekholm var mycket intresserad av fri idrott och var utrustad med en prim-
prima fysik. Till sin natur var han anspråkslös och begåvad med en san-
nings-älskande, god karaktär, till sitt lynne ljus och glad och med ett utpreg-
lat [*sic!*] sinne för humor. Han var därför allmänt avhållen av sina kamrater
och aktad. Han var en klok, präktig, och behärskad, god, som med allvar
och energi börjat arbeta på sin framtid. Han höll även upp kamraternas hu-
mör under patrullstriderna.¹⁵⁴

Ekholms koppling till idrotten och hans prima kondition var det som utmärkte honom fysiskt, och det var även något som ansågs värt att nämna i medlemsförteckningen. De andra egenskaperna som räknades upp så som behärskad, klok och präktig kan också de passa in i en roll som soldat tillsammans med hans goda kamratskap med de män han stred tillsammans med. Mosse menar att idrott var ett sätt att stålsätta den manliga kroppen och forma den på ett önskvärt sätt, vilket då skulle innebära att även de inre egenskaperna formades. Det var nämligen så att samtidigt som utsidan av kroppen omvandlades till en stark och hälsosam kropp, stärktes också den inre viljestyrkan ytterligare. Idrott var ett sätt att skapa riktiga män då genom att utöva den, visade en man att han också kunde utöva den viljestyrka som krävdes för att fortsätta idrotta och nå sina mål. Eftersom att viljestyrka många gånger likställdes med mod blev det en fråga om att kunna stå ut med fara och smärta, vilket tillsammans med upplevelsen av idrott som disciplinerande ledde till män som senare skulle ha lättare för att kunna bli soldater. Den ideala manliga kroppen skulle formas genom fysisk träning, det maskulina skulle konstrueras och samtidigt skulle karaktärsbyggnad äga rum.¹⁵⁵

Att Ekholms prima fysik blev viktig att ta upp kan därför relateras till dessa tankar om den starka kroppen som en bärare av viljestyrka, samt andra positiva egenskaper för män och soldater. Både Ekholm och Lassenius miste sina liv i inbördeskriget och framställdes som mycket fina och goda personer i medlemsförteckningen. Dock med den skillnaden att medan Lassenius beskrevs mer som en ädel tänkare med en vacker själ än som en hård och stoisk krigare, beskrevs Ekholm som ett

¹⁵⁴ Medlemsmatrikel över Birger Ekholm skriven under 1930- eller 1940-talet, V. S. K. Medlemsmatrikel A-Ö, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:17.

¹⁵⁵ Mosse (1996), s. 47, 100–101.

prima exemplar rent fysiskt med egenskaper som lämpade sig bättre för vad som ansågs vara passande för en soldat. Detta fysiska och idrottsliga ideal framkom också i ett brev från krigskommissarien till Vasa skyddskårsdistrikt i oktober 1918, i hur denne kopplade detta ideal till nationen och visade på folkets kraft och spänstighet. Att ha smidiga och tränade idrottsmän, säkra skyttar och "[...] genom ändamålsenlig kroppskultur harmoniska gymnaster [...]" var därför mycket viktigt för att kunna påvisa denna kraft och spänst.¹⁵⁶ Vilket kan relateras till den manliga kroppen som en symbol för nationen och att hälsosamma och starka manliga kroppar representerade en hälsosam och stark nation. Om ett land kunde påvisa starka och hälsosamma medborgare i form av idrottande och smidiga män, kunde det landet även visa på en stark och välmående nation. Vilket gjorde att det blev eftersträvansvärt att producera sådana personer för att fortsatt upprätthålla nationens anseende och kraftfullhet.

Inom VsF har liknande uttryck för den manliga kroppens symboliska värde inte återfunnits i samma utsträckning under den period som undersökts. I ett dokument bestående av en mall för förfrågan om deltagande i korporationsskytte i samarbete med Umeå Skytteförening år 1938, togs dock frågan om fysik upp på ett lite annat sätt. Deltagande i korporationstävlingarna riktades till de som bodde i Umeå och var anslutna till en korporation – ett företag, en organisation eller en förening – som var erkänd av Umeå Skytteförenings Korporationsnämnd. Så som till exempel Länsstyrelsen, Polisen, Domänverket och liknande. Avsändarna menade att sådana tävlingar hade dragit till sig allt mer intresse under de senaste åren, vilket betydde att många som inte var medlemmar i skytterörelsen hade blivit mer angelägna att delta. För dessa personer som var nybörjare och inte särskilt aktiva var skyttet en bra aktivitet, då det inte krävde samma idrottsliga grunder eller tekniska förkunskaper som simning, skidåkning, tennis eller orientering. Sådana idrotter kunde enligt författarna få skadliga konsekvenser för någon som inte hade dessa tekniska förkunskaper, och det krävdes en hel del träning för att kunna utöva dem utan problem. Skytte var däremot en aktivitet som var mycket säkrare att utöva och "Vidare löper ingen skytt någon fara av att ställa upp till tävling relativt otränad. Skyttet är vidare en nöjsam, lätt utövad idrott, som alltid varit populär och kan utövas av nästan alla människor från ungdom och uppåt utan mera vidlyftiga förövningar."¹⁵⁷

Det var enligt representanterna från Korporationsnämnden mycket mer säkert ur ett fysiskt perspektiv för den mer otränade personen att delta i skyttetävlingar än i andra idrottsliga aktiviteter. Vilket i och för sig nog stämde angående många av skytteaktiviteterna och tävlingarna anordnade av

¹⁵⁶ Brev till skyddskårerna i Vasa distrikt från krigskommissarie och ryttmästare Mellin 22/10 1918, Inkomna brev och cirkulär april-december 1918, VSKA, VSK, ÖTA, SLS, mapp 36:7.

¹⁵⁷ Dokumentmall för förfrågan om deltagande i korporationsskyttetävling 1938, Korrespondens övrig 1905–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp E. II. 1.

skytterörelsen, då det sällan verkar ha varit sådana aktiviteter inblandade som krävde att deltagarna skulle vara mycket vältränade i förhållande till exempelvis kondition. Denna förfrågan kan också ses som ett försök att locka fler icke aktiva att ansluta sig till skytterörelsen via dessa korporations-tävlingar. Om meningen var att eventuellt lyckas locka till sig fler medlemmar var det nog lättare att åstadkomma det med en aktivitet som inte verkade allt för extrem i sitt utförande. Tidigare har också fältskjutningar med mer krävande övningar tagits upp i denna studie, vilket tyder på att vissa tyngre aktiviteter förekom som ställde högre krav på deltagarna. Det verkar dock som att fokus på en stark, hälsosam och fysiskt kraftfull kropp inte uttrycktes lika tydligt inom VsF som det gjorde inom VSK. Det var fortfarande viktigt inom VsF att öva mycket och förbättra sin skjutskicklighet, men samma fokus på en manlig kropp som ur ett helhetsperspektiv var stark och aktiv förekommer inte på samma sätt som inom VSK. Vad detta beror på är svårt att säga, men just symboliken i den manliga kroppens hälsa och kraft verkar ha haft en större betydelse inom VSK än vad den hade inom VsF.

Hjältegravar och kaffe med dopp

I kontrast till de tävlingar och aktiviteter som var aktuella för de män som deltog i mötena mellan VsF och VSK, kan ges de aktiviteter som de inblandade kvinnorna fick delta i. I skytte- och landsstormstävlingarna i Umeå i juli 1926 fick de finländska lottorna på söndagen 4 juli följa med sina svenska värdinnor på utflykt till Norrforsen, en fors ungefär en och en halv mil utanför Umeå.¹⁵⁸ Året efter kan en läsa i programmet för de svenska landsstormskvinnor som tillsammans med de tävlande från VsF besökte Vasa 5-6 juni 1927, att det till skillnad från männens aktiviteter inte var skytte som stod på dagordningen. Istället började dagen den 5 juni med kaffe på Strandpaviljongen, följt av besök till Gamla Vasa och kyrkan. Sedan bjöds det på middag, uppvaktning av hjältegravarna och så småningom kaffe och smörgås igen på Strandpaviljongen. Dagen efter bjöds det på frukost på Centralskjutbanan, en utflykt till Oravais och uppvaktning av inbördeskrigsmonumentet där samt mer kaffedrickande. På hemvägen gjordes ett besök i Vörå kyrka, det skedde uppvaktning vid ytterligare en hjältegrav och en avslutande middag hölls sedan på kvällen i Stadshuset.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Program för mottagning av medlemmar, tillhörande föreningen Lotta-Svärd, Vasa Distrikt, och Vasa Skyddskårstrikt och i samband därmed ordnade skytte- och landsstormstävlingar i Umeå 3-4/7 1926, Tävlingar 1919-1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.

¹⁵⁹ Program för de rikssvenska Landsstormskvinnornas besök i Wasa den 5-6/6 1927, Tävlingar 1919-1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.

I ett annat program från en tävling i Umeå 25 och 26 augusti 1928 var det kvinnorna som stod för planeringen av inmundigandet av mat och dryck. De erbjöd nämligen "[...] under båda tävlingsdagarna för skyttar och övriga intresserade, som besöka skjutbanan, kaffe, smörgåsar, ägg och varm tillagad mat samt läskedrycker."¹⁶⁰ För den så kallade förplägnad som tillhandahölls till diverse priser under ytterligare en tävling mellan finländare och svenskar 27-28 juni 1931, stod återigen Umeå skytte- och landsstormskvinnor.¹⁶¹ I styrelseberättelsen för verksamhetsåret 1931 inom Västerbottens skytteförbund som undertecknades av ordförande Beronius 18 augusti 1932, tackades även dessa kvinnor för sin insats och den stimulans det hade inneburit för föreningen. Framför allt för att de hade skänkt priser och även tillhandahållit mat och kaffe.¹⁶²

Dock har ett dokument i form av vad som framstår som tre punkter från ett mötesprotokoll, med underskrift av skytteförbundets sekreterare Ivar Hammarberg, återfunnits inför denna studie och gett upphov vissa funderingar. Då dokumentet återfunnits i samband med liknande sådana som är daterade 1918, kan detta också antas vara från samma år även om detta inte kan sägas helt säkert på grund av avsaknaden av datum på själva dokumentet. Där står det under punkt fyra – de tre punkterna börjar med siffran två – att det "Beslöts att en särskild tävling skulle anordnas för damer."¹⁶³ Om detta var fallet är det något uppseendeväckande, med tanke på att någon damklass eller liknande inte återfunnits i de tävlingsprotokoll från samma tidsperiod som undersökts. I sådana fall skulle detta mest troligt vara avvikande från den generella verksamheten, där det istället var så att kvinnornas roll i det hela inte var som deltagare i tävlingar eller skjutningar.

Kvinnans ställning inom skytterörelsen vid början av 1900-talet var enligt Lennart Broman mycket omdiskuterad, trots att det fanns många kvinnor som var intresserade av att delta i skytteverksamheten. Den allmänna och även styrande åsikten var att kvinnliga medlemmar som dessutom fick delta i tävlingar var otänkbart. Om de ens skulle få delta i skjutövningar och tävlingar diskuterades i relation till åsikter om att de istället borde bistå med hjälpverksamhet vid sidan av skjutningarna, eller att de helt enkelt inte alls skulle få vara närvarande inom skytterörelsen. Det fanns de som frågade sig om en kvinna, som väl fick lov att delta i en skyttetävling och presterade enligt reglerna, verkligen hade rätt att få ta emot och sedan ha på sig skyttemärken. Att några kvinnor skulle få sitta i styrelser, bli fullvärdiga medlemmar eller ha förtroendeuppdrag var otänkbart och sågs inte

¹⁶⁰ Program för Västerbottens Skytteförbunds statspristävling, mästerskapstävling och extra skjutningar i Umeå år 1928, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.

¹⁶¹ Program för Finsk-Svenska skyttetävlingar i Umeå den 27–28 juni 1931, Tävlingar 1919–1939, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 2.

¹⁶² Västerbottens skytteförbunds styrelseberättelse för verksamhetsåret 1931, Verksamhetsberättelser 1914–1969, VsFA, VsF, FRAiV, mapp H. I. 1.

¹⁶³ Ofullständigt och odaterat mötesprotokoll med tre punkter underskrivet av Västerbottens Skytteförbunds sekreterare Ivar Hammarberg i Umeå, Tävlingar 1913–1918, VsFA, VsF, FRAiV, mapp F. VI. 1.

ens som värt att diskutera. Istället var det bästa om kvinnorna ställde upp med service vid övningar och skjutningar, serverade mat, anordnade de olika fester som föreningarna höll i samt även bidrog med pengabidrag till föreningarna genom olika insamlingar.¹⁶⁴ Det har som sagt inte återfunnits någon information i det övriga material som undersökts som bekräftar ett kvinnligt deltagande i tävlingar. Däremot vore det olyckligt att avfärda möjligheten att det funnits en särskild tävling för damer, vilket leder till slutsatsen att det mycket väl kan ha förekommit men att denna studie kan inte bekräfta att så är fallet. Det var snarare så att det vanligast förekommande var att kvinnor deltog på andra sätt och istället var en del av den verksamhet som ägde rum i anslutning till olika aktiviteter.

Det blir mycket mer tydligt att kvinnornas roll i de anordnade tävlingarna var att stå för arbetet med mat, dryck och annan service till de tävlande. Samt att vid vissa tillfällen samla ihop pengar och priser som de sedan skänkte till olika tävlingar. Vilket i och för sig inte kan ses som särskilt förvånande i tiden, i relation till den arbetsdelning och de könsroller som fanns då. Vanja Wallin skriver om framväxten av den manlige medborgaren ur medelklassen under 1800-talet i Sverige, och män och kvinnor som nationens symboler i relation till skarpskytterörelsen. Det var mannen som hade rätt att vistas i det offentliga samt hade tillgång till de rättigheter och skyldigheter som ingick för en politisk medborgare. Kvinnors rätt till samma politiska medborgarskap var det inte tal om, då bland annat biologiska grunder innebar att de uteslöts. Män och kvinnor hade olika roller att spela vilket Wallin kopplar till den genusordning och den arbetsfördelning som fanns i samhället i stort. Kvinnans sfär var den privata med sådana saker som hushållning och barnuppfostran, hon skulle se till att medborgare uppfostrades till att känna fosterlandskärlek. Hon skulle även fungera som mannens moraliska stöd och plats för återhämtning i ett samhälle som potentiellt kunde slita honom itu. Wallin menar att symboliskt var kvinnan närvarande offentligt i olika sammanhang inom skarpskytterörelsen, även om hon inte alltid närvarade rent fysiskt. Behovet av att tillsammans med nationalistiska yttringar även inkludera könsroller och föreställningar om manligt och kvinnligt, är enligt Wallin en viktig del i reproduktionen, utmanandet och skapandet av sociala normer.¹⁶⁵

I den finska kontexten kan ges som exempel det inbördeskrig som hade ägt rum 1918, där det på den röda och så kallat socialistiska sidan förekom kvinnor som stred och klädde sig i manskläder. Dessa kvinnor sågs inte på med blida ögon utan många gånger avrättades de relativt omgående vid tillfället för sitt tillfångatagande, tillsammans med de ryssar som återfanns av de vita styrkorna. Avvikelsen från den normativa uppfattningen om deras könstillhörighet blev allt för stor för att kunna

¹⁶⁴ Broman och Linnman (2010), s. 37.

¹⁶⁵ Wallin (2008), s. 51–52, 54.

accepteras.¹⁶⁶ Åsikterna på den vita sidan under inbördeskriget var att kvinnor inte skulle bära vapen, utan det var väldigt allvarligt och ytterst onaturligt att kvinnor tog till vapen. De kvinnor som hittades med vapen i hand av de vita trupperna avrättades många gånger summariskt och utan pardon.¹⁶⁷ Timo Malmi och Ari Järvelä återger en ögonvitnesskildring från en svensk officerare vid namn Einar Lundborg, som deltog i den frivilliga svenska brigaden på den vita sidan. Enligt Lundborg hånades och smädades de tillfångatagna röda kvinnorna inte bara av männen som en skam för sitt kön, utan också av de vita kvinnor som stötte på dem i deras fångenskap. Han medgav att även dessa vita kvinnor genom detta smädande betedde sig fullt åt, men under omständigheterna var det acceptabelt då de röda kvinnornas övertramp var betydligt mer allvarliga.¹⁶⁸ Så länge dessa kvinnor inte avvek för mycket eller på fel sätt från de normativa könsrollerna kunde det anses vara acceptabelt.

Detta kan relateras till det Mosse skriver om behovet av motsatstyper till den manliga stereotypen, på så vis att det här blir tydligt att kvinnornas roll var att finnas där på sidan om för att sköta den hushållning och den service som behövdes för att hålla igång tävlingarna. Gränserna mellan kvinnor och män blir enligt Mosse allt skarpare i och med utvecklingen av den moderna manliga stereotypen, vilket även här blev tydligt i de uppgifter och de aktiviteter som hölls för de olika grupperna. Han beskriver det som att kvinnorna inte blev utomstående så som till exempel personer med annan etnicitet, men de ansågs ändå vara så pass olika att de inte kunde hanteras på samma villkor. Vilket gällde så länge de inte avvek för mycket från det normativa, då ett allt för avvikande beteende kunde innebära ett hot mot maskuliniteten och därmed blev allt för svårt att hantera.¹⁶⁹

Kopplingen till kvinnan som deltagare men ändå inte en fullvärdig sådan är därför av betydelse, så som de svenska landsstormskvinnornas och de finska lottornas bidrag med mat och uppvaktning av hjältegravar. Wallin beskriver kvinnors möjlighet till offentligt men ändå inte för offentligt deltagande genom nedläggning av kransar och blommor, som åskådare på läktaren och så vidare. Dessa sätt att närvara gav möjligheten för en kvinna att delta utan att vara ett dåligt exempel på en offentlig kvinna, medan hon samtidigt kunde uppbära ett symboliskt och politiskt kapital och bibehålla sociala normer. Att kvinnor deltog i sådana aktiviteter som parader var enligt Wallin ett sätt att visa på att det inte var något revolutionärt som pågick, då deras närvaro innebar att ett visst mått av moral och ordning var tvunget att bevaras. Även om de olika rollerna för kvinnor och män var olika är det ändå så att en måste se dem tillsammans. De var båda ansvariga via sina olika funktioner som

¹⁶⁶ Timo Malmi och Ari Järvelä, *Slaget om Tammerfors: Ögonvittnen från finska inbördeskriget*, Stockholm: Fischer, 2009, s. 179, 193, 235.

¹⁶⁷ Juha Siltala, "Röda gardets kvinnor", *Historisk Tidsskrift för Finland* vol 81, 1996, s. 12.

¹⁶⁸ Malmi och Järvelä (2009), s. 242-243.

¹⁶⁹ Mosse (1996), s. 54, 74.

män och kvinnor, att i ett större perspektiv legitimera vad Wallin benämner som medelklassens klass- och genusprojekt samt nationalistiska rörelse. Den kvinnliga närvaron legitimerade den manliga medborgarens värde, då den visade på hans kvaliteter som en moralisk och ansvarstagande medborgare. Kvinnan var symbolen för det privata, passiva och moraliska medan mannen var symbolen för det offentliga, aktiva och framåtsträvande.¹⁷⁰ Wallin uttrycker det som att "Passiviteten garanterade kvinnans moral, som var viktig och legitimerande, men uteslöt henne som medborgare och konstruerade mannen som samhällets offentliga deltagare."¹⁷¹

Att de besökande landsstormskvinnorna togs med på uppvaktning av hjältegravarna passar in i den kvinnliga rollen som moralisk symbol samt bekräftelsen av den manliga, aktiva rollen. Uppvaktningen av hjältegravarna stärkte den manliga rollens symboliska värde som aktiv och offervillig medborgare. En del av den manliga medborgarens uppgift var ju att vara villig att offra sig för fosterlandet i dess tid av nöd. I och med nationalismens starka framväxt och konstruktion under 1800-talet skapades en man som hade ansvar för att ta hand om sitt land och politiken. Mannen hade möjlighet att offra sig för sitt land och bli en hjälte, även om traditionen av män som hjältar har en lång historia. I och med den franska revolutionen och Napoleonkrigen i början av 1800-talet hamnade den vanlige soldaten allt oftare i fokus för en mytbildning om den fallne soldaten. I en sorts nationalisering av döden och med något som liknade religiös symbolik i en ny nationalistisk form, blev den vanlige soldaten nu ett mål för uppmärksamhet.¹⁷²

I just Finland blev förekomsten av hjältegravar och hjältedyran något som fick en stor betydelse för minnet efter inbördeskriget 1918. Ville Kivimäki skriver att efter andra världskriget var över 1945 och nästan 30 år efter inbördeskrigets slut fick hjältegravarna ytterligare betydelse. Detta för att de innan dess främst hade varit tillägnade den vita och vinnande sidan i kriget, medan försök att upprätta röda hjältegravar eller liknande hade mottagits med betydligt mindre acceptans. I och med vinterkriget och andra världskriget hade det finska folket åtminstone symboliskt enats i kampen mot en gemensam fiende i form av Sovjetunionen. Många av de röda som direkt efter inbördeskriget hade stötts bort hade således i viss mån släppts in i den nationella gemenskapen igen. Enligt Kivimäki var detta dock inte enbart positivt utan i och med detta symboliska enande genom patriotism och hjältedyran lades behovet att hantera de sociala, politiska och moraliska problem som de otaliga krigen fört med sig åt sidan. Det viktiga var istället att hedra de som hade offrat sina liv för fosterlandets väl och inte befläcka dessa hjältars minne med fler konflikter och problem.¹⁷³

¹⁷⁰ Wallin (2008), s. 54-57.

¹⁷¹ Ibid., s. 55.

¹⁷² Ibid., s. 49-50, 55.

¹⁷³ Ville Kivimäki, "Between defeat and victory: Finnish memory culture of the Second World War", *Scandinavian Journal of History* vol. 37 nr. 4 (2012), 486-487.

De kvinnor som besökte och uppvaktade dessa hjältegravar bekräftade därmed de döda soldaterna och männen som hjältar och manliga i sin gärning, och som offervilliga medborgare med nationens bästa som slutgiltigt mål. I vad som kan ses som en symbolisk gärning av inte bara uppvaktning och hedrande av de döda, utan också i egenskap av reproduktion av den passiva och moraliska kvinnan i relation till den aktiva och framåtsträvande mannen. Detta agerande fastställde dessa mäns eftermäle som nationens hjältar, i och med hyllningen av deras manliga agerande som hade utförts i linje med den rådande sociala ordningen och normen. Kvinnans närvaro i egenskap av motsats och komplement blev här tydlig i hennes uppgift att föra vidare en känsla av fosterländskhet, samt symbolisera tacksamheten hos nationen för det offer som hade utförts. Minnet av de män som hade offrat sig för fosterlandet skulle bevaras och för att främja dess framtid. Som nämnts tidigare var kvinnans sfär den privata, och hennes uppgift var att fostra medborgare i en anda av fosterlandskärlek. Därmed kan uppvaktningen vid hjältegravarna sägas vara en del av denna fostran, då dessa hjältars offer hade gjorts för fosterlandets skull. Kvinnans roll i produktionen, reproduktionen och upprätthållandet av mannen som symbol blev här tydlig i uppmärksammandet av den offervillige soldatens hjältemodiga gärning och död.

Avslutande diskussion

Inom båda de grupper som studerats till denna uppsats blir det tydligt att den maskulina identiteten starkt kopplades ihop med att bära vapen och att göra det som en fosterlandsälskande medborgare i en nation. Både Sverige och Finland var under den tidsperiod som undersökts i mångt och mycket unga demokratiska nationer, och att denna identitet formulerades på detta sätt i dessa två unga demokratier är betydelsefullt. Om en återkopplar till George L. Mosses teori om nationens förbindelse till och symboliken i den manliga kroppen får detta ytterligare betydelse. I konstruerandet av en ny och ung demokrati ingår också ett identitetsskapande, vilket då kan relateras till tanken om mannen och det maskulina som en symbol för nationen. Att formulera en kraftfull och stabil manlighet får därmed en viktig symbolisk betydelse. Fokus på denna manliga medborgare som förberedde sig för att kunna försvara, och då även eventuellt offra sig för, nationen som har framkommit i dessa båda grupper blir av vikt för förbindelsen till uppbyggnaden av demokratin. På så sätt att dessa unga demokratier var i behov av en identitet som stärkte deras legitimitet, vilket de fann i den manliga identiteten som fosterlandsälskare och väpnad medborgerlig försvarare.

Som framkom i den allmänpolitiska bakgrund som skissades i början av studien tog sig den framväxande demokratin i både Sverige och Finland lite olika uttryck. Konflikter mellan vänstern och högern förekom i båda länder, och i Finland kulminerade denna konflikt i ett inbördeskrig år 1918. I relation till medborgarskap uttrycktes den svenska vänsterns syn på rösträtten som en rättighet för varje medborgare, och om en väljer att se på rösträtt som en del av vad det innebär att vara en medborgare låg Finland före Sverige i det avseendet. Redan 1906 infördes allmän och lika rösträtt för män och kvinnor i Finland, medan införandet av densamma formellt skedde först 1919 i Sverige. I det avseendet fick befolkningen i Finland sina medborgerliga rättigheter före befolkningen i Sverige. Det politiska läget i Finland var däremot något mer instabilt i och med det nyligen avslutade inbördeskriget. Som har visat sig i materialet levde detta vidare inom VSK i form av en tanke och en upplevelse av ett mycket närvarande hot från både röda och ryssar.

Oro inför hot och instabilitet fanns också inom VsF och i den svenska kontexten, men det framkommer inte lika tydligt och inte med lika mycket fokus på en specifik fiende. Istället talas det om oroliga tider, brist på intresse och ett visst motstånd till skytterörelsen på ett lite mer allmänt plan. Vilket kan härledas till det mer spända politiska läget i Finland och skyddskårernas historia som en grupp som fanns till just för att skydda det vita Finland mot de röda och även ryska fienderna. Även om VsF hade som syfte och uppdrag att skydda Sverige genom att utbilda en skjutskicklig befolkning som sedan kunde ställas till nationens förfogande i en eventuell krigssituation, framstår det

som att de politiska motiveringarna baserade i det allmänpolitiska läget var något olika i intensitet. I och med konflikterna mellan olika politiska partier och grupper som ägde rum i båda nationer, hade det kunnat vara ett alternativ att anlägga ett klassperspektiv på det källmaterial som har studerats till denna uppsats. Även om klasskonflikter haft en viss betydelse i och med att det i den allmänpolitiska kontexten funnits sådana företeelser, har det inte i just denna studie satts i förbindelse till de teoretiska begrepp som applicerats på källmaterialet. Klassaspekten har därmed inte heller använts som analytiskt verktyg. Ett fokus på klass skulle kunna vara fruktbart men i denna studie har fokus istället legat på maskulinitet, nationalism och medborgarskap i relation till varandra. Detta har varit ett val som gjorts med studiens omfattning i åtanke samt det nödvändiga i att begränsa och ringa in det anlagda teoretiska och analytiska perspektivet. Det skulle dock vara värt att beakta ett sådant klassperspektiv och att satsa på vidare forskning om klass i framtida studier i ämnet.

Den tidigare forskningen och skissen av en allmänpolitisk bakgrund har därmed använts för att beskriva det allmänpolitiska läget för de båda grupperna, och då har det visat sig att dessa mest troligt har påverkats av de kontextuella förhållanden som fanns i samtiden. Även om det funnits många liknande förhållanden verkar det dock som att vissa specifika sådana har påverkat de olika grupperna på lite olika sätt. Denna studie har gjort ett försök att påvisa dessa likheter och skillnader för att sätta in VsF och VSK i en större kontext, men hävdar inte att den har kunnat konstatera några exakta förhållanden. Det är istället ett tentativt resultat som har framförts och denna företeelse skulle vara av intresse att undersöka vidare i framtida forskning. Genom att komparera dessa två grupper och även sätta dem i en allmänpolitisk kontext, har denna studie däremot kunnat bidra med ytterligare förståelse. Förståelse för de uttryck av maskulinitet, nationalism och medborgarskap som återfunnits samt för de kontextuella förutsättningar som har påverkat dem. Denna uppsats har därmed kunnat bidra med att lyfta ett perspektiv som inte tidigare har uppmärksammats.

I undersökningen av källmaterialet har det också uppenbarats sig en tanke om ett släktskap mellan det svenska och det österbottniska, där kontakten mellan VsF och VSK varit en förlängning av detta band som existerat sedan länge. Frågan om den svenska identiteten har därför tagits upp i studien i ett tentativt resonemang rörande förekomsten av olika formuleringar av denna identitet. Anledningen till att även detta resonemang beskrivs som tentativt, är att det kan vara problematiskt att resonera om en självupplevd identitet närvarande i ett historiskt material. Att dra några slutsatser om exakt hur dessa personer definierade sin identitet är därför mycket svårt, men det som däremot är möjligt att resonera om är de uttryck som detta tagit sig i det undersökta materialet. De tankar om den österbottniska och finlandssvenska identiteten som har återfunnits till denna studie påvisar ett speciellt sätt att se på den egna identiteten. Deltagarna från Västerbotten benämndes vid ett flertal tillfällen som rikssvenskar i VSK:s material, medan de österbottniska deltagarna av sig själva ett

flertal gånger beskrevs som svenskar. Till synes handlar det om en svensk identitet där österbottningarna såg sig själva som svenskar utanför Finland, men fortfarande som en del av Finland och som förkämpar för den finska nationen. Vilket skapade något av en speciell situation i relation till synen på det svenska och den svenska identiteten.

Det blir alltså problematiskt att resonera om hur dessa österbottningar egentligen såg på sig själva och sin svenska identitet, men hos ett flertal verkar det ha funnits en tanke om ett särskilt band mellan framför allt Österbotten och Sverige. Som nämnts tidigare skriver också Anders Ahlbäck om den österbottniska tanken om finlandssvenskarnas överlägsenhet över finländarna, speciellt i relation till vissa upplevt eftersträvansvärda manliga egenskaper. Kontakten mellan VsF och VSK går att verifiera på så sätt att det anordnades gemensamma skytteaktiviteter, men rörande något annat sorts utbyte så som ideologiskt eller i relation till olika värderingar är det lite mer invecklat att konstatera något helt säkert utifrån denna studie. Det återfanns dock en tanke om ett gemensamt arv och ett sorts band mellan svenskarna och finlandssvenskarna, samt att det fanns en lång historia av kontakt mellan de två grannländerna. Vilket gör att utbyten rörande annat än bara det mer praktiskt inriktade skyttearbetet inte kan uteslutas. Som framkommit i den genomförda studien har också de två grupperna mycket gemensamt och uppvisar likheter i uttryck rörande maskulinitet, nationalism och medborgarskap. Även om det i denna begränsade studie blir något problematiskt att framföra några slutsatser i relation till den eventuella påverkan som kan ha skett rörande ideal och värderingar.

Något som förekom tydligt inom båda grupperna var däremot ett fokus på den manliga fosterlandsförsvarens som gjorde sin medborgerliga plikt genom att ta till vapen för sitt land. Även om det för det mesta inte handlade om direkta krigssituationer under en stor del av den undersökta perioden, handlade det ändå inom båda grupper om att förbereda sig för och simulera en krigssituation. Det blir tydligt att det var en aktiv, stark, skjutskicklig och fysiskt kapabel man som eftersträvades inom både VsF och VSK. Idrott var också viktigt och då framför allt inom VSK där en sorts kroppskultur och ett fokus på den manliga kroppens utseende och fysiska styrka framkom mycket tydligare än i VsF. Möjligtvis var det så att inom VSK var kopplingen mellan en stark kropp och ett starkt inre tydligare än inom VsF. Detta kan kopplas till den manliga kroppens symbolik som en representation för nationen, då det inom VSK skrevs om att spänstiga män innebar något positivt för nationens anseende. En hälsosam och stark nation byggdes av hälsosamma och starka män, och i byggandet av en ny och ung demokrati blev det extra viktigt att visa upp sin bästa sida.

Detta fokus på formandet av en viss typ av manlig kropp och vikten av fysiska fördelar var alltså starkare inom VSK. Båda grupper hade dock vissa förbindelser till idrott och tankar om att tidigt forma och träna de yngre, för att på så vis kunna lägga grunden till en stabil maskulinitet i nationens

tjänst. Det kan ha varit så att i egenskap av ung nation blev det viktigt för Finland att tydligt definiera en symbolisk bild av sig själv. Identitetsskapandet i och konstruerandet av ett självständigt Finland var viktigt för att utforma en egen identitet som framstod som och faktiskt även var stabil och stark. Så å ena sidan handlade det om att skapa en egen identitet att bygga vidare på, men å andra sidan handlade det också om att visa att det vita Finland var det bästa Finland. Det vita Finland var en hälsosam, stark och självständig nation och den balanserade på axlar tillhörande de hälsosamma, starka och självständiga män som levde inom dess gränser. Därmed skulle de mer kraftfulla uttrycken av den maskulina kroppens utseende och betydelse inom VSK kunna förklaras med den unga nationen Finlands strävan efter att hävda sig som en självständig nation i sin egen rätt. Nationen Sverige var äldre och hade varit ett eget rike på ett annat sätt under en längre tid, vilket innebär att en liknande vilja och ett behov av att hävda sig mest troligt inte framstod som lika viktigt. Om det var så att dessa aspekter i en ung nations konstruktion av en egen identitet bidrog till att skapa ett starkare uttryck av maskulinitet i Finland, är något som denna studie kan bidra till med ett tentativt och något begränsat resonemang. Ytterligare forskning på ämnet skulle därmed vara fruktbart och bidra med en större förståelse för de olika kontextuella förutsättningarna och deras påverkan på uttryck av maskulinitet, nationalism och medborgarskap i Finland. Det är ändå möjligt att konstatera att uttryck för dessa tre begrepp var tydligare inom VSK än inom VsF och de tog sig även uttryck på olika sätt.

Vidare har det framkommit i denna studie att de som ansågs kapabla att delta i de aktiviteter som genomfördes var män, för även om kvinnorna i viss mån deltog i verksamheten medförde deras närvaro vissa villkor. Skyttet var en manlig idrott och gemensamt för de båda grupperna var att kvinnor överlag inte tilläts delta i skytteaktiviteterna. Som nämnts ovan blev kvinnans roll som en motsats till det manliga tydlig genom skillnaden i de aktiva och passiva rollerna som de tilldelades. Att undersöka mannens roll i egenskap av medborgare innebär därför att även se på kvinnans roll, och då i egenskap av hennes roll som en kontrast till mannen via samhällliga och sociala normer rörande kön. De studerade grupperna var verksamma i en tid där manligt och kvinnligt i mångt och mycket stod i motsats till varandra i relation till ett flertal aspekter. Därmed blir det relevant att lyfta även kvinnornas roll i det hela. Den plikt som ställdes framför allt annat var en manlig sådan, även om kvinnors stöd och arbete för fosterlandet välkomnades i en annan form med andra villkor.

Det blir också mycket tydligt att förbindelsen mellan nationen, mannen och medborgaren utgjordes av förmågan och rättigheten att bära vapen. I det avseende som nämnts tidigare i studien att det var medborgarna som skulle ta till vapen för nationens skydd och framtid, och för att kunna räknas som medborgare skulle du också ha rätt att bära vapen. De som hade rätt att bära vapen var de som ansågs kapabla till det och de män som bedömdes vara pålitliga nog, vilket då säkrade förbindelsen

mellan mannen, vapnet, medborgarskapet och nationen. Det var en betydelsefull uppgift som dessa män hade blivit tilltrodda att utföra och deras förmåga att utföra den blev därmed en del av deras värde som medborgare men också som män. Vapenbärande var därför starkt kopplat till manligt medborgarskap, och denna studie har kunnat påvisa hur det skiljde sig men också hur likt det var i de två olika grupperna och de två olika nationerna. Vilket har bidragit med en djupare kunskap om dessa två länder i relation till de två lokala grupperna och deras syn på den manlige medborgaren.

I denna nära relation mellan det maskulina, nationen och medborgarskapet utgjorde mannen en trogen och pliktuppfyllande medborgare. En man som nationen kunde lita på när den behövde hans hjälp att försvara sig, en man som ställde upp i vått och torrt för det fosterland som hade givit honom det förtroendet. Så som nationen krävde lojalitet av sina medborgare krävde den också att de skulle vara av det rätta virket. Den ideala medborgaren blev den starka, fysiskt kapabla, självuppförande, rationella, moraliska och skjutskickliga mannen. En man som var beredd att göra sin plikt för det land som gav honom många rättigheter, men det var även ett land som krävde att han lade sitt liv i dess händer och gjorde det han hade tränats till. En man som satte nationens bästa i främsta rummet och var en trogen medborgare. En man som tog sin uppgift på allra största allvar och inte tvekade när nationen kallade till strid. En man som helt enkelt uppfyllde sin manliga plikt.

Sammanfattning

I denna uppsats har olika uttryck för konstruktioner av manlighet i relation till nationalism och medborgarskap undersökts inom Vasa Skyddskår och Västerbottens Skytteförbund, samt även i kontakten dem emellan under perioden 1918–1944. Detta har åstadkommit genom att via användning av en komparativ metod undersöka dessa två lokala grupper, för att möjliggöra en undersökning av den eventuella förekomsten av en företeelse som skulle kunna vara mer utbredd och visa på en strukturell helhet. Metoden som använts för att undersöka källmaterialet från VsF och VSK är en kvalitativ analys av dokument så som mötesprotokoll, medlemsförteckningar, telegram, tävlingsprotokoll, årsberättelser, brev, brevkoncept och liknande. Vidare har denna studie tre teoretiska utgångspunkter i form av George L. Mosses teori om den moderna maskulina stereotypen, samt de två teoretiska begreppen nationalism och medborgarskap som då ligger till grund för dess analys. Den grundläggande teoretiska ansatsen utgår därmed från Mosses teori om utformningen av den moderna maskulina stereotypen, dess del i det militariserade och moderna samhällets utveckling samt nära koppling till nationalismen under det långa 1800-talet.

I studien har det framkommit att de två grupperna VsF och VSK i många avseenden framställde manlighet, nationalism och medborgarskap på liknande sätt. Båda ansåg att det var viktigt att tidigt få ungdomen att ansluta sig till skytterörelsen, och att därmed kunna forma dessa unga män kroppsligt och moraliskt. Inom VSK återfanns det dock en mer specifik och uttalad kroppskultur där den manliga fysiken och dess utseende, fick en mycket starkare betydelse och ett större symboliskt värde än inom VsF. Något som också återspeglades inom båda grupper var ett fokus på plikten till nationen som ytterst viktig, och vikten av den betydelsefulla uppgiften att arbeta för fosterlandets försvar. Det handlade också för båda grupper om att skjutskicklighet och vapenbärande var starkt kopplat till det manliga, vilket också kopplades ihop med tankar om att medborgarens rätt att bära vapen för nationens försvar var också en mans rätt. Vilket i sin tur innebar att kvinnornas uppgift inom gruppen blev att sköta verksamheten runt omkring, som inte innehöll de skytteaktiviteter som männen fick möjlighet att ägna sig åt. Istället var kvinnornas uppgift att delta genom att stå för service, matservering, ekonomiska bidrag till föreningen och liknande.

Kontakten mellan VsF och VSK var livlig och någorlunda regelbunden under framför allt slutet av 1920-talet och början på 1930-talet, och utbytet inom skytteverksamheten var också det fruktbart. Det hölls gemensamma tävlingar och det fanns ett samarbete samt en vänskaplig relation mellan de två grupperna. Även en känsla av ett gemensamt arv och en delad historia fanns hos de båda grupperna, i och med kopplingen mellan den svenska och den finlandssvenska identiteten. Denna

identitet verkar framför allt ha varit betydelsefull för de österbottniska deltagarna, och ett tentativt resonemang rörande detta identitetsbyggande och tankarna om det rikssvenska och det finlands-svenska har förts i studien. För speciellt österbottningarna skrevs det i materialet om att västerbottningarna var rikssvenskar medan de själva var svenskar, vilket då har kopplats till finlandssvenskarnas syn på sin egen särställning i Finland. Några tydliga resultat rörande eventuella utbyten av värderingar och ideal har varit svåra att konstatera utifrån den begränsade studie som har gjorts, men även här har ett visst tentativt resonemang förts om att det inte går att utesluta att en sådan påverkan också funnits.

Vidare har den allmänpolitiska kontexten för grupperna hanterats i en bakgrundsskiss där det politiska läget beskrevs. I både Sverige och Finland var början av 1900-talet en turbulent tid där demokratin fick sitt genombrott och parlamentarismen fick sitt fotfäste. Konflikter mellan högern och vänstern förekom i båda nationer och medborgerliga rättigheter samt rösträttsfrågan var aktuella. I Finland infördes allmän och lika rösträtt för kvinnor redan 1906, medan det i Sverige infördes formellt först 1919. Klasskonflikten i Finland kulminerade i det finska inbördeskriget 1918, vilket även kom att påverka det politiska klimat som VSK sedan var verksamma i. VSK hörde till det skyddskårsväsende som i sin tur hörde till den vinnande vita och borgerliga sidan i inbördeskriget, vilket innebar att en känsla av hot och oro levde kvar inom VSK även efter krigets slut samtidigt som det fanns en ständig beredskap. Detta återspeglades också i det material som undersöktes till denna studie. Vilket har talat för att situationen i Finland och det allmänpolitiska läget skapade en speciell situation där förbundet av starka, självuppoftande och förberedda fosterlandsförsvarare var av yttersta vikt. Polariseringen mellan vänstern och högern tog sig ett starkare uttryck i Finland än i Sverige även om det också fanns motsättningar där. Detta skapade en något annorlunda politisk kontext i Finland än i grannlandet Sverige.

Båda grupper påverkades av ett mer omfattande allmänpolitiskt läge i och med mellankrigstidens önskan om fred, men också av en oro för ännu ett krigsutbrott. Första världskriget hade nyligen avslutats, det finska inbördeskriget lämnade den nyfödda finska nationen med politisk instabilitet och det fanns en vilja i båda grupper att förbereda sig för en eventuell krigssituation genom att öka skjutskickligheten. Både VsF och VSK upplevde under 1930-talets början en nedgång i intresset för verksamheten och kämpade med att hålla den igång. Detta förändrades dock närmare slutet på 1930-talet och krigsutbrottet 1939, vilket avspeglade den allmänna oron i tiden före det andra världskrigets utbrott. På så sätt är det möjligt att säga att båda grupper var en del av en större politisk kontext, och påverkades av de strömningar som ägde rum runt om i Europa. Vilket också kan ha bidragit till utformningen av den ideala medlemmen som en skjutskicklig man, med en stark fosterlandskärlek och en känsla för sin plikt som medborgare att skydda nationen.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Svenska Litteratursällskapet i Finlands arkiv (SLS)

Österbottens Traditionsarkiv (ÖTA), samling 36

Vasa Skyddskårs arkiv

Folkrörelsearkivet i Västerbotten

Västerbottens Skytteförbund

Västerbottens Skytteförbunds arkiv

Bearbetningar

Ahlbäck, Anders och Kivimäki, Ville. Masculinities at War: Finland 1918-1950. *Nordic Journal for Masculinity Studies*, 3 nr. 2 (2008): 114-131. http://www.idunn.no/file/pdf/33205248/masculinities_at_war_finland_1918-195.pdf (Hämtad 2016-04-28).

Ahlbäck, Anders. *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917-1939*. Farnham, Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2014.

Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Rev. uppl. London: Verso, 2006.

Berglund, Louise och Ney, Agneta. *Historikerns hantverk: Om historieskrivning, teori, och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2015.

Blom, Ida. Gender and Nation in International Comparison. I *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), 3-26. Oxford: Berg, 2000.

Blom, Ida, Hagemann, Karen och Hall, Catherine (red.). *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*. Oxford: Berg, 2000.

Broman, Lennart och Linnman, Jessica. *Svenska skytterörelsen 150 år*. Sverige: Cewe-förlaget, 2010.

Dudink, Stefan, Hagemann, Karen och Tosh, John (red.). *Masculinities in politics and war: Gendering modern history*. Manchester: Manchester University Press, 2004.

Dudink, Stefan, Clark, Anna och Hagemann, Karen (red.). *Representing masculinity: Male citizenship in modern Western culture*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2007.

Eley, Geoff. Culture, Nation and Gender. I *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Ida Blom, Karen Hagemann och Catherine Hall (red.), 27-40. Oxford: Berg, 2000.

Enefalk, Hanna. *En patriotisk drömvärld: musik, nationalism och genus under det långa 1800-talet*. Diss., Uppsala Universitet, 2008.

Fazlhashemi, Mohammad och Fruitman, Stephen. Förord. I *Medborgarskap: Reflektioner kring ett problematiskt europeiskt begrepp*, Mohammad Fazlhashemi och Stephen Fruitman (red.), 7-10. Stockholm: SNS, 1997.

Frivilliga skytterörelsen. *100 år med frivilliga skytterörelsen*. Stockholm, 1960.

Hagemann, Karen. A Valorous Volk Family: The Nation, the Military, and the Gender Order in Prussia in the Time of the Anti-Napoleonic Wars, 1806-15. I *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Ida Blom, Karen Hagemann och Catherine Hall (red.), 179-205. Oxford: Berg, 2000.

Hellstenius, Mats. *Skjutande borgerliga revolutionärer: Skarpskytterörelsen och 1800-talets liberala moderniseringsprojekt*. Malmö: Malmö högskola, 2008.

Hersalo, Niilo V. och Raikkala, Hannes. *Suojeluskuntain historia* [Skyddskårens historia]. Helsingfors, 1955–1964.

Hultman, Jan. *Skillingmarks skyttegille: Föreningsliv och samhällsnytta i 150 år*. Skillingmark: Skillingmarks skyttegille, 2013.

Häger, Bengt Åke. Vinterkriget. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/vinterkriget> (Hämtad 2016-03-14).

Irhammar, Bengt. *Kristianstads skytteförbund 100 år*. Degeberga: Kristianstads skytteförbund, 2003.

Kalliala, Mari. Traditions of the Radical Right in Finnish Political Culture. I *The New Radical Right in Finland*, Kyösti Pekonen (red.), 61-83. Helsingfors: Statsvetenskapliga föreningen i Finland, 1999.

Karlsson, Anund. *Det frivilliga skyttets spridning i Sverige 1820–1965: studier av tillväxt- och regressionsförlopp i en folkrörelse*. Diss., Stockholms Universitet, 1972.

Kemppi, Jarkko. *Kenraali ja sotataidon kehittäjä N. V. Hersalo* [Generalen och krigskunskapsutvecklaren N. V. Hersalo]. Jyväskylä: Docendo, 2013.

Kivimäki, Ville. Between defeat and victory: Finnish memory culture of the Second World War. *Scandinavian Journal of History* 37 nr. 4, (2012): 482-504. DOI: 10.1080/03468755.2012.680178. (Hämtad 2016-04-28)

Lagtima riksmöte. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/lagtima-riksm%C3%B6te> (Hämtad 2016-05-15).

Lehtonen, Olli-Pekka. *Kenen puolesta – ketä vastaan? Tammelan suojeluskunta valkoista Suomea luomassa 1918-1939* [För vem – mot vem? Tammelas skyddskår i skapandet av det vita Finland 1918–1939]. Pro gradu-avhandling, 1999.

Lyceum. Svenska Akademiens ordbok, SAOB på internet. http://www.saob.se/artikel/?seek=lyceum&pz=1#U_L1039_246930 (Hämtad 2016-04-17).

Malmi, Timo och Järvelä, Ari. *Slaget om Tammerfors: Ögonvittnen från finska inbördeskriget*. Stockholm: Fischer, 2009.

Matthíasdóttir, Sigríður och Östman, Anna-Catrin. Möte mellan manligheter. Nationalism, bondeideal och (åter)skapandet av de övre skiktens manlighetsideal. I *Könsmaktens förvandlingar: En vänbok till Anita Göransson*, Göran Fredriksson (red.), 91–108. Göteborg: Institutionen för arbetsvetenskap, Univ., 2003.

Meinander, Henrik. *Finlands Historia 4*. 2 uppl. Esbo: Författarna och Schildts förlag AB, 1999.

Melin, Jan, Johansson, Alf W. och Hedenborg, Susanna. *Sveriges historia: Koncentrerad uppslagsbok: Fakta, årtal, kartor, tabeller*. 4 rev. uppl. Stockholm: Prisma, 2006.

Mosse, George L. *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press, 1996.

Nevala-Nurmi, Seija-Leena. The Gendered Defence Family in Finland 1918-1944. I *Gender, War and Peace: Breaking up the Borderlines*, Anders Ahlbäck och Fia Sundevall (red.), 23-40. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 2014.

Nilson, Bengt. Finska inbördeskriget. *Nationalencyklopedin*.
<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/finska-inb%C3%B6rdeskriget> (Hämtad 2016-04-12).

Nilsson, Torbjörn. *Hundra år av svensk politik*. Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2009.

Norborg, Lars-Arne. Mellankrigstiden i Sverige. *Nationalencyklopedin*.
<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sverige/historia/mellankrigstiden> (Hämtad 2016-04-21).

Nordman, Anna-Maria. *Vardagen i Vasa våren 1918: Ur Vasa skyddskårs anteckningar och dokument i Österbottens traditionsarkiv*. Vasa: Svensk-österbottniska samfundet, 1998.

Oikarinen, Kimmo. Hyrynsalmen suojeluskunta vuosina 1918-1944 [Hyrynsalmis skyddskår åren 1918-1944]. *Faravid* 36 (2012): 133-143. http://pro.tsv.fi/pshy/julkaisut/Faravid_artikkelit/Faravid_36/Oikarinen/index.html (Hämtad 2016-04-28).

Ottoson, Mikael. Borgerlighet i vapen. I *Borgerlighet i vapen: En antologi om 1800-talets milisrörelse*, Mikael Ottoson och Thomas Sörensen (red.), 3-17. Malmö: Malmö University Press, 2008.

Payne, Stanley G. *Civil War in Europe, 1905-1949*. New York: Cambridge University Press, 2011.

Pierson, Ruth Roach. Nations: Gendered, Racialized, Crossed with Empire. I *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), 41-61. Oxford: Berg, 2000.

Roselius, Aapo. *I bödlarnas fotspår: Massavrättningar och terror i finska inbördeskriget 1918*. Stockholm: Leopard förlag, 2009.

Siironen, Miika. *Valkoinen Suomi: Valkoisten kollektiivisuus ja valta-asema iisalmelaisessa paikallisyhteisössä vuosina 1918-1929* [Det Vita Finland: Vit kollektivism och maktposition i det lokala samfundet i Idensalmi åren 1918-1929]. Lic.-avh., Jyväskylän Universitet, 2004. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2005232> (Hämtad 2016-02-23).

Siltala, Juha. Röda gardets kvinnor. *Historisk Tidskrift för Finland* 81 (1996): 1-27.

Skyddskårerna. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/skyddsk%C3%A5rerna> (Hämtad 2016-03-14).

Smith, Anthony D. *Nationalism: theory, ideology, history*. Cambridge: Polity, 2001.

Tosh, John. *Historisk teori och metod*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur, 2011.

Urtima riksmöte. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/urtima-riksm%C3%B6te> (Hämtad 2016-05-15).

Vasara, Erkki. *Valkoisen Suomen urheilivat soturit: Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939* [Det Vita Finlands idrottande soldater: Skyddskårsrörelsens idrotts- och fostransarbete under åren 1918–1939]. Diss., Helsingfors Universitet, 1997.

Västerbottens Skytteförbund. De sista åren 1994–2010. 2010. http://www.ac-skytte.com/dokument/Jubileumsskrift_1994-2010.pdf (Hämtad 2016-05-08).

Wahlbäck, Krister. Fortsättningskriget. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/forts%C3%A4ttningskriget> (2016-03-14).

Wallin, Vanja. Medelklassmän, manligheter och ära i 1800-talets skarpskytterörelse. I *Borgerlighet i vapen: En antologi om 1800-talets milisrörelse*, Mikael Ottoson och Thomas Sörensen (red.), 18-57. Malmö: Malmö University Press, 2008.

Wenk, Silke. Gendered Representations of the Nation's Past and Future. I *Gendered Nations: Nationalism and gender order in the long nineteenth century*, Ida Blom, Karen Hagemann, och Catherine Hall (red.), 63-77. Oxford: Berg, 2000.

Wlodarczyk, Michel. Det västerländska medborgarskapets idéhistoria. I *Medborgarskap: Reflektioner kring ett problematiskt europeiskt begrepp*, Mohammad Fazlhashemi och Stephen Fruitman (red.), 11-42. Stockholm: SNS, 1997.

Zander, Ulf. Mellanrigstiden. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/mellanrigstiden> (Hämtad 2016-04-21).

Özkırımlı, Umut. *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. 2 uppl. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.